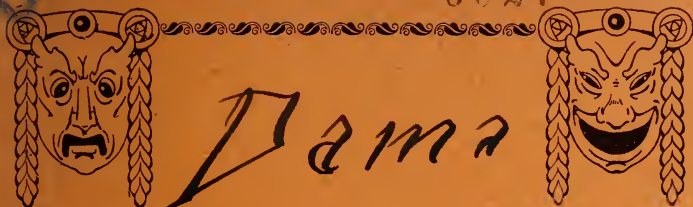

3027

*Dama
en Amorada*

ARXIU TEATRAL MILLÀ

Compra i venda de comèdies de totes menes

Carrer de Sant Pau, 21. - BARCELONA

Puig

2

LA DAMA ENAMORADA

DE

JOAN PUIG I FERRETER

PERSONATGES

LLUISA DE MORÁN, viuda del propietari rural Morán, 38 anys.

VÍCTOR MORÁN, el seu fill, jove net de 18 anys.

ÀBEL, jove català, 20 anys

ANNETA, abans serventa de Lluisa, 70 anys.

TEÓ, el seu fill, jornaler, 36 anys

BERTA, serventa dels Morán, 28 anys.

EL LLARG DE CAMINS, vagabond, 35 anys.

EL PARE VIARDOT, 60 anys.

LISA, la seva nòra, 21 anys.

LA VEU DEL SEU MARIT, REMÍ.

UN MANYÀ. UN MOSSO. TRES HOMES. DUES DONES.

Masovers a la masia Vilarnó.

Gent del poble d'ambdós sexes, pagesos i menestrals i algunes criatures

L'acció en nostres dies, a França, en un petit poble de la Borgonya i a la masia Vilarnó situada entre boscos, a l'alta Borgonya montanyosa.

ACTE PRIMER

Gran sala a la planta baixa de la casa Morán. Al fons, vora l'angle de l'esquerra, la gran porta d'entrar que dona al pati. A fóra, davant de la porta, un ample replà de llosanes amb tres esgraons. Després, més baix, el gran pati. A dos metres de la porta, quasi al centre del mur, una gran finestra amb vidrieres i cortinetes de randa. Al marge de la finestra, bastant ample, hi ha diversos objectes: una panereta de treball femení amb randes i cintes de colors a dins; alguns llibres i diaris, un petit «Larousse», revistes de modes i altres coses per l'estil oblidades amb cert desordre que no fereix el bon gust. Aprop de la finestra una màquina de cusir coberta amb una roba clara. Entre la finestra i la porta, una petita calaixera antiga, baixa, veutruda qual part superior es un pla inclinat. En ella hi ha la roba de taula més bona, els coberts de plata i demés coses semblants. Al fons, a la dreta i ocupant l'angle, una mena de gran caixa de fusta molt vella, contra la paret, en forma de triangle. Es el dipòsit de llenya pel foc, tallada d'una manera regular per a l'estufa i dressada en grossos troncs o lligada en feixos, per la llar.

Al costat dret, en primer terme, la porta d'una cambra de la part baixa. En segon terme una hermosa llar de foc, de pedra finament treballada. A la part superior, vora la llar, una petita estufa apagada. A la paret, entre la porta i la llar, hi ha penjats un fusell de cassa, una cassadora de dril, una carnicera de malla i dos fuets de cotxer. A sobre, el retrat del senyor Morán, burgès rural de sòlida i grossa complexió, en vestit de cassa i fnsell. Al mur del fons, sobre el dipòsit de llenya, algunes eines de jardineria com: estisores de podar, podallets, podadores, etc., sostinguts per una corretja horitzontal clavada al mur. Al costat esquerra, en primer terme, una porialada on pengen uns vells i bons cortinatges que amaguen l'arcova on dorm Lluisa. A l'obrir la cortina es veu el llit, de cap al fons, un ample llit matrimonial de fusta de color. Tot el segon terme l'ompla un pany de fusta rogenca amb motlures a les vores, amb línies i dibuixos pel mig i dins d'aquest pany s'hi obre: primer la porta que enmena al pis superior i després un armari enclavat al mur. En tercer terme la

674183

porta de la cuina, quasi a l'angle. A l'angle meteix una paleta de ferro, grossos bastons amb birolles ferrades, uns assots pels gossos, bossals, gorres de cuyro impermeables, un gran abricc també impermeable, un parell de botes d'aigua, i alguns calçons de cuiro i esclops, tot convenientment colocat.

Entre l'arcova i la porta, una tauleta sostenint un mirall. Damunt d'ella objectes femenins de Lluisa i llibres i papers, tinter i ploma de l'Abel. Davant la llar la taula rodona on es menja, i adre, les convenientes. Pels murs una serie de gravats representant epissodis d'una cassera al poic-cinglà. Un retrat de Napoleón i un altre de Lluís Felip. El pis está empedrat amb amples llosanes; les parets tenen un color crema fosc amb sócols molt baixos del mateix color però més obscur. Per la finestra, quan es oberta, es veu el pati amb alguns castanyers vells. Tot, en aquesta casa, respira l'aire dels temps passats; tot, a l'exterior, continua segons la voluntat i gust del marítimort, i aixó, justament, dona un tó de cosa morenta als objectes que contrasta amb la vida ardenta i plena de l'ànima de Lluisa. El mateix contrast entre Lluisa i el seu fill Victor que encarna l'esperit de les coses febles. Abel en camvi, sembla un joio, veement i tendre aucell misatger de la vida forta. Dintre aquest marc passa la tragedia d'aquestes tres ànimes i es diumenge a la nit, en haven sopat, vora les nou, quan l'acció ordenada per l'artista comença.

Es a l'hivern i fa fret. La taula está encara parada amb unes estovalles blanquíssimes, amb dos coberts de costat i una botella de vi. El quinquar de mà, amb pantalla verda, está encés davant de Lluisa que fa punt apoiant els peus en una cadira bixa. Lluisa es alta, esbelta, hermosa. Es una graciosa barreja de pagesa i senyora. Sembla orgullosa amb el seu aspecte; es una impressió purament física que naix de la noble bellesa de les seves línies; així que parla l'impressió d'orgull desapareix i vé el dolç encant d'una conversa franca, abundosa i distingida. Ha estat a pensió a les Ursulines i d'allí en guarda, además de la bona educació i instrucció, una mena de severitat que amaga les veemencies del seu cor fogós. Sab ser senzilla i distingida. Té uns ulls grans, negres, de mirar apassionat. Té uns llavis vermells, frescos i carnosos i així meteix ses galtes rosades. Sobre tot té un gran front, obert, arrodonit i un bosc de cabell negre, airoament pentinat, que l'emmarca. Quan está contenta el seu somri recorda la naturalesa en un dia clar de la primavera. Com la naturalesa, malgrat el seus anys, no es vella, Porta un *fichú* negre, tirat sobre les espatlles. Una faldilla fosca, de tranela, amb quadros esfumats; i unes sabates fines, lleugeres, baixes de taló, que li permeten anar i venir airoa, sense fer soroll.

La serventa Berta está assentada vora del foc en una cadira baixa, un gros gat gris a la falda; una manxa petita li penja d'una mà. Amb l'altra s'apoya el cap, el colze demunt del genoll, deixant-se dominar per la modorra del foc i el pés de la vetlla. Es model de serventes, intel·ligent i discreta, solament que pel temps que es a la casa, es pren certes llibertats impropries d'una serventa. Está una mica revellida pel treball, no es gaire gran, un xic grossa d'espatlles i d'anques. Té algun geste enérgic mé aviat masculí que femení, i té la cara fina i rosada, el cabells molt rossos, un xic lassos; però llástima!... ulls petits i maliciosos, el nas massa menut, la boca massa gran i el front estret i un xic arrugat. Amb tot es ben simpática. Porta un ample cos de color rogenç fosc que li cau folgat sobre les anques. La faldilla curta, d'un cendra obscur, no masa néta. Porta esclops que son mes fins i polits que els d'home. Porta un davantal blavenc, amb ratlles iolques.

Un llarc moment de pausa mentre la senyora treballa i la serventa dormisca. Es sent xiular el tren, un poc llunyá, amb un xiulet prim que ressona en la nit. LLUISA alsa el cap i para un moment de fer punt. La BERTA, abans, s'ha refregat els ulls amb el revés de la mà i fa un badall de són.

BERTA.—El tren que puja. Ja fa una hora que l'altre ha baixat.

LLUISA.—Aixó meteix pensava.

BERTA.—(Baixant la veu). I si els hagués passat una desgracia?

LLUISA.—Calla!... Sempre crides la desgracia, tu... El tren els deu haver deixat i venen a peu.

BERTA.—Ui!... Amb aquest fret i per la carretera... quin bon anar!

LLUISA.—Posa més llenya al foc que arribarán glassats, els fills meus.

BERTA.—Oh!... No pas l'Abel! Está fet a tot aquell diable!

(BERTA que ha posat més llenya al foc escarbotava les brases i amb la manxa aviva la flama.)

LLUISA.—Ara, ara va bé!

BERTA.—Que s'escalfin els senyorets en arribant!

LLUISA.—Tu també ho voldries per tu... Fa una vetlla molt freda!...

BERTA.—Recordo que una nit com la d'avui la vaig passar tota a la serena.

LLUISA.—Aon?

BERTA.—Als voltants de Langres, el meu país. Va ser quan la marastra va trèure-m de casa. Em sembla que ja us ho he contat altres cops...

LLUISA.—I perquè no anaves a la casa d'alguna amiga?

BERTA.—Per vergonya... Jo no em veia del tot nèta de culpa... Si bé que... al costat de la bona pell de la marastra, era un angel, jo... (*Una pausa*). Vaig rodar tota la nit per no dormir-me... però a la matinada, vaig caure rendida a les parets del poble... La terra estava humida, glassada... Encara en guardo la reliquia... aquí, en aquesta cuixa. Quan el temps muda em fa mal... molt mal! Es una mena de dolor reumàtic... oi?

LLUISA.—Com no hi vas quedar glassada, criatura!

BERTA.—(*Amb cert orgull*). Me n'he vist de tota mena com el meteix Abel! Per això quan ell conta fets del seus temps de vagabond, jo penso: Jo n'he passat de pitjors que tu i soc una dòna!

(*Truquen a la porta, discretament, amb els nusos dels dits. Elles, sorpreses, paren la conversa.*)

LLUISA.—Entreu.

BERTA.—Ells no ho son pas...

(*Empenyent la porta suaument apareix la vella ANNETA. Es una dòna forta, de pell bruna i apergaminada. Somriu bondadosa, més una ombra d'apesarament vaga per la seva cara. Té la veu lleugerament tremolosa. Porta un cos i faldilla foscos, usats, i una cofia blanca, nèta, al cap; pels costats li surten alguns cabells grisos. Porta esclops que a l'entrar deixa al costat de la porta, quedant amb el calçat de cuir. Tirada a les espatlles una pelegrina vella i descolorida.*)

ANNETA.—(*Treient el cap per la porta*). Bona nit.

LLUISA.—(*Girant-se, però sense alçar-se*). Ah! Sou vos, Annetta! Entreu.

ANNETA.—Fa fret. Que no han vingut els nois?

LLUISA.—No encara; els esperem.

ANNETA.—Que ja heu sopat?

LLUISA.—Sí... com ells han dit que potser soparien fóra vila...

BERTA.—Acosteu-vos al foc, Annetta, si teniu fret.

ANNETA.—De molt bona gana.

(*Es lleva la pelegrina, la posa damunt d'una cadira i s'acosta al foc posant tendrament les mans a la cara de la BERTA.*)

BERTA.—(*Esgarrifant-se*). Quines mans tant glaçades!

ANNETA.—Com la sang d'una vella... (*S'asseu al costat de la BERTA i posant-li la mà als genolls:*) Tu si que semblas una gateta aquí damunt del foc!...

BERTA.—(*Ensenyant el gat que ha tornat a pendre a la seva falda*). Mireu-se'l!... no sé pas qui es més fredolic d'ell o jo!

LLUISA.—(*Un poc inquieta*). Molt tarden a venir aquells...

ANNETA.—Oh!... anant-hi l'Abel rai!... no tingueu por de res!

BERTA.—L'Abel es valent!

ANNETA.—I té el seny d'un home madur.

LLUISA.—És que al meu fill, sense l'Abel, no li hauria deixat fer un viatge a ciutat...

ANNETA.—Está clar, pobre noi... (*BERTA toca dissimuladament a*

L'ANNETA i es posa el dit a la boca en senyal que calli. ANNETA *afegeix ràpida* :) El meu també és fóra...

BERTA.—Aon?

ANNETA.—Suposo que es a ciutat La mare Javel m'ha dit que li ha vist pendre el tren del migdia. Jo era a rentar un paner de roba per la metgesa... No sabia res...

BERTA.—I no ha tornat tampoc?

ANNETA.—A casa no. Potser ha vingut i s'ha ficat a la taverna.

LLUISA.—Ditxosa taverna! Em creia que ja no hi anava?

ANNETA.—Va provar de deixar-se'n... Cah! Impossible!

BERTA.—*(Alsant-se ràpida)*. Ah, Deu!... Senyora... Encara he de donar menjar al polli!... Si el Victor ho sab em mata!

LLUISA.—Cuifa, vés, abans no arribin!... Aquesta memoria, Berta!...

BERTA.—I dir que no tenia altra cosa al pensament!

(Berta es dirigeix a la cuina. Una pausa).

ANNETA.—*(Com distreta)*. I què?... Penseu tenir-lo encara molt temps a l'Abel?

LLUISA.—Què dieu? Si penso tenir-lo?... jo ho crec!... tant temps com ell vulgui!...

ANNETA.—El noi mimat!... El vostre fill se us tornarà gelós!

LLUISA.—I ara! Esteu de broma? S'estimen com dos germans!...

BERTA.—*(Que surt de la cuina amb un fanal encès i es dirigeix a la porta del pati, diu entre dents :)* Hum! Com dos germans!

LLUISA.—Què dius, Berta?

BERTA.—*(De la porta)*. Que no us hi ficu massa amb els dos germans! *(Desapareix)*.

ANNETA.—Ditxós Abel! Aquí s'està fent parlar a tothom d'ell!

LLUISA.—Oh! sí que parla la gent!

ANNETA.—Sabeu què es diu pel poble? Que vos n'esteu enamorada...

LLUISA.—Bah! No en feu cas...

ANNETA.—Quin cas voleu que en fassi?... Deixo dir... I després, en bona fè... *(somrient)* si fos cert, no tindriau gens mal gust.

LLUISA.—*(Amb el rostre encès)*. No digueu això!... ni per broma... l'Abel!... una criatura!

ANNETA.—*(Amb una punta de malicia)*. Us heu tornat tota roja! No us heu ofès pas?

LLUISA.—Ofèndre-m?... No; amb vos mai, Annetta. No us negaré que l'estimo a l'Abel... sí, molt!... a la meva manera... com a un fill...

ANNETA.—Es compren. És tan agradable a tothom aquest minyó! Oh!... Encara recordo, com si fos ahir, la nit que van arribar a casa amb l'altre, morts de fret. Em van demanar aculliment; jo, veient-los tant aturats els vaig fer una sopa. Em van dir que feia no sé quant... una borratxada de dies que no havien menjat calent!... Aquest Abel posava una bona cara davant del foc i de la sopa fumejanta. Agrait ens va comensar a contar coses del seu país; del mar, dels taronjars, de les palmeres altes... i què sé jo més! Varem passar una vetlla més distreta! Nosaltres, vells, no hem vist res, ni sabem res del món, pensava jo... i vès aquesta criatura si en sab de coses!

LLUISA.—*(Escollant amb gran gust)*. Oh!... la bona Annetta!

ANNETA.—A l'endemà, de bon matí, em van demanar per a treballar... Jo els vaig dir: «fills meus, no tinc més que un tros

de terra que cuida aquest fill que veieu... tenim també una vaca que ens ajuda a viure pobrament...» i els vaig donar un got de llet calenta... Després els vaig adreçar a casa vostra... què podia fer més? Aquí sempre hi ha feina per un home, si vos voleu...

BERTA.—(*Entra, apaga el fanal i es dirigeix a la cuina, respirant fort*). Em sembla que no em podreu dir calmosa, avui!

LLUISA.—La por del Víctor deu ser... no la llestesa!

ANNETA.—(*Després d'una pausa*). I al seu company de carretera el vareu engegar ben aviat?

LLUISA.—No me'n parreu! Un jove com l'Abel havia d'anar amb aquell vagabond d'ofici?

BERTA.—(*Tornant a la vora del foc*). De quí parreu? Del Llarg? Puf! Quin home! Em feia un fàstic amb els ulls molls i la barbota negra!

LLUISA.—A quí no en feia?

BERTA.—I em deia unes grosseries quan em trobava sola!

(*Empenyen la porta i entren VÍCTOR i l'ABEL coberts amb llurs capes franceses, curtes fins a genoll, i al darrera el caputxó que el VÍCTOR porta posat. Els dos porten un groixut barret de feltre gris fosc. Els dos vesteixen quasi igual, de llana fosca. Bòtes grosses, fangoses, amb calçons de cuir fins a genoll. L'ABEL es enèrgic, intel·ligent, franc, tendre, vement. No gaire alt; ben proporcionat. Fesomia dolça, mirada que demostra energia, rictus denotant voluntat. Pell bruna, cabells negríssims, lleument ondejats i abundosos; ulls blaus. A voltes, parlant, s'entusiasma, s'inflama com un il·luminat; altres cops té un aplom i una fermesa impropis dels seus anys. VÍCTOR es blanc, ros, cara bonica però inexpressiva, front petit, cap llargarut. Es d'un temperament malaltís, tendint al desequilibri. S'expressa amb dificultat. Es desigual en moviments, llenguatge i caràcter. Intel·ligència limitada, inculta. Un cert orgull instintiu li dona, a voltes, apariències d'energia. Es un noi mimat, gens home*).

LLUISA.—(*Alegra, així que els veu*). Ja son aquí els fills meus! Porteu gaire fret?

VÍCTOR.—(*Corrent, com un nen, als brassos de sa mare*). Sí, molt!... molt!

BERTA.—(*Fent lloc*). Acosteu-vos al foc.

ANNETA.—Veni, veniu! Oh! quines cares més roges!

LLUISA.—(*Amanyagant al seu fill, distreta i fixada amb l'ABEL*). I tu, Abel... vina!... què contes?

ABEL.—Fa un aire que talla per aquesta vora de riu!

VÍCTOR.—(*A sa mare*). Sabs tu? Per culpa de l'Abel ens ha escapat el tren!...

LLUISA.—Tan se val!

ANNETA.—(*Somrient, del seu recó*). I dones, l'Abel... que no diu res a l'avia Anneta, avui?

ABEL.—(*Acostant-s-hi*). La meva bona àvia Anneta deu estar ben calentona, aquí!

(*Mentrestant LLUISA i VÍCTOR parlen entre ells*).

ANNETA.—(*Tocant la mà de l'ABEL*). Acòstat al foc, fill meu, que estàs glassat!

(*L'ABEL s'asseu en un recó del foc i de sobte es posa trist; visiblement. Una pausa*).

ANNETA.—(*Li preguntada* :) Heu fet bon viatge, noi?

ABEL.—Psè!

BERTA.—No torna gaire content l'Abel...

ABEL.—(*Molestat*). Què sabs tu?

LLUISA.—Quí diu que no torna gaire content... es cert?

VÍCTOR.—Al vostre Teó també l'ha deixat el tren, Annetà!

ANNETA.—Que l'heu trobat, potser?

ABEL.—(*Responent d'esma*). Sí; ens ha passat davant al bosc de la vila...

ANNETA.—(*Alsant-se, inquieta*). Trista de mi! Déixa-me'n anar!

VÍCTOR.—(*A sa mare, baix*). I si el vegessis!... Oh!... Està com una sopa!

ANNETA.—Què diu el noi?

BERTA.—Podeu contar... díia de festa i a ciutat!...

ANNETA.—(*Amb pena, balbucejant*). Oh! si... M'ho afigurava... Ja sé... ja...

LLUISA.—(*Amb sollicitut*). Abel?... Què tens? De debò estàs trist?

ABEL.—(*Amb esforços s'alsa i dona alguns passos*). No, senyora... Jo? trist?... De què?

LLUISA.—I deveu voler sopar, si no ho heu fet...

VÍCTOR.—Ja hem sopat.

LLUISA.—A casa el teu compatriota, Abel?

ABEL.—No. Els meus compatriotes no conviden. (*Somriu*). A casa el vostre oncle Bouloumier.

ANNETA.—(*Impacienta*). Me 'n vaig. Bona nit. Si aquell ha anat de dret a casa em mourà un escàndol.

ABEL.—Al passar l'hem vist a la taberna de la Mariscalà... oi Víctor?

ANNETA.—(*Vacilant*). No sé pas que fer... si el vaig a buscar també...

ABEL.—(*Posant-li una mà a cada espatlla i fent-la asseure*). Vaja... seieu aquí mare, mareta!

LLUISA.—(*Després d'una pausa breu*). I doncs, Abel... sembla que no t'ha satisfet gaire la visita a n'aquest espanyol!

ABEL.—Ni gaire, ni gens. El cor ja m'ho deia. Creieu que hi he anat ben per forsa!... Per algun motiu dec sentir aquesta antipatia innata contra el meus compatriotes...

LLUISA.—Tenia moltes ganes de conèixer, doncs. Que no t'ha rebut bé?

ABEL.—(*Amb indiferència*). No ho sé... En lloc del món m'he sentit tant estranger com a la casa d'aquest home... Al veurens ja ens hem sentit enemics... Tal com passa: veus una persona i et sents lligat amb ella... no sabs perquè... En veus una altra... i... al diable!... no hi ha medi possible de congeniar!... Aquest bon senyor d'avui es una patriota inflammat... lo que no el priva que de Fransa estant, amb els seus negocis financers, acabi d'arruinar la seva estimada patria.

LLUISA.—Oh!... ho has fet massa fort!

ABEL.—La visita no ha durat ja cinc minuts. (*Pausa*). Mellor. Es respirava malament allí dins. Al ser baix al carrer, l'aire gelat de la vostra Fransa m'ha tornat a la vida. (*Pausa*). I altra vegada venint cap aquí, m'he sentit lliure!

LLUISA.—(*Amb goig i entussisme*). Mireu-lo el meu valent! L'home fort! Compreneu perquè el vull a casa i l'estimo tant,

Anneta? Aneu-ho a contar als de fóra, això, que us diràn boja!

ANNETA.—(Somrient). No fora estrany... hi ha tanta mala fè!

LLUISA.—Aquest Abel es de la rassa del forts!... El dia que torni al seu país, fet un home, havent corregut prou món... fins aquí sentirem parlar d'ell, Anneta!

ABEL.—No hi tornaré pas al meu país.

BERTA.—Això no ho pots dir.

ABEL.—Avans em naturalisaré francès... i em quedaré aquí...

VÍCTOR.—No pas aquí a casa.

ABEL.—La Fransa no s'acaba a casa teva!

LLUISA.—(Disgustada). Abel! Victor! I ara! Què es això?

ANNETA.—(Alsant-se intranquila). No tinc més paciència... S'estaria allí tota la nit... Vaig a buscar-lo a la taverna.

(Truquen a la porta d'una manera brutal).

TEÓ.—(De fóra, amb veu dura i rogallosa). Ei! Què es aquí la mare?

ANNETA.—(Dolsament). Si, Teó, si... ja vinc!...

LLUISA.—Entra!

TEÓ.—(De fóra). Que surti!

(ANNETA, que s'ha posat ràpidament la pelegrina, se'n va a la porta i a l'obrir-la es veu a Teó apoiant-se amb tot el seu cos contra el mur del portal, per no caure. Es un fadrí envellit per la beguda, però robust encara, alt, ben fornit, d'amples espatlles i grans cames. Cara ample i seca, boca gran i riallera. Porta un gros bigoti. Pel tot roig. Vesteix brusa i un ample pantalon de quadros. Barret vell, rogec, descolorit, caigut al front i aixafat, de gairell. Porta botes ferrades, grosses, el pantalon ficat dins, fins a mitja cama. Els seus ulls petits, amagats sota les peludes celles tenen una mirada insolenta, viciosa, ludibrica a voltes. Caràcter manso, alegre i atent quan està serè; orgullós i brutal quan el vi el domina).

ANNETA.—(Al veure-l, tendrament i temerosa). Vaja anem, fill meu, cap a casa... Bona nit a tots.

LLUISA.—Per què no entres un moment, Teó?

TEÓ.—(Que riu estúpidament). Eh! Eh! Entrar!... Què em donareu?

BERTA.—Quina càrrega en portes, avui!

LLUISA.—Calla, Berta. Aneu, Anneta... porteu-lo a dormir.

TEÓ.—Jo a dormir?... Per què a dormir?... Amb vos, si acás, de bona gana...

ABEL.—Apa, Teó... no comensis a perdre el seny...

ANNETA.—(Prenent-lo pel bras). Anem, anem Teó...

TEÓ.—(Desfent-se brutalment del bras de sa mare). Eh!... Deixeu-me estar, vos!

VÍCTOR.—Vés a dormir que demà has de treballar per nosaltres... i hi ha matines!...

TEÓ.—(Mirant-se'l estúpidament). Tu, barbamec!... Em manarás quan et surti el pèl a la cara... que em sembla que tardará... (Acaba rient amb estupidesa).

VÍCTOR.—Mentres treballis per mi, et manaré!

TEÓ.—Demà, perque ho sàpigues, no vinc, doncs. Em quedo la jornada per mi... Vaig a la pedrera...

VÍCTOR.—(Amb rabia). Doncs quedat-hi tota la setmana... i sempre!

LLUISA.—Deixa estar... no veus?... si fa pietat!

ANNETA.—(*Suplicant*). No me li digueu res més... Anem, fill... (*Cambiant de tò*). Deixem-los... no comprens que et volen fer enfadar?

TEÓ.—A mi! Enfadar!... Ells?... (*Amb menyspreu*). Puf!... Una vegada... quan servia a les colonies...

ANNETA.—(*Aprofitant un moment, se l'emporta poc a poc, i amb pena diu, girant-se*:) Bona nit!... A les bones encare... veieu?

LLUISA.—No tanqueu la porta que hi veureu fins ai carrer.

ANNETA.—No; més m'estimo que no em vegin amb la creu.

TEÓ.—No sou vos mala creu!

(*Se'n van. El fill agafat amb ella la fa tambalejar. BERTA s'alsa per tancar la porta*).

LLUISA.—(A BERTA, a mitja veu). No tanquis, tinc por que...

(*Amb la mirada els segueix inquieta com baixen penosament el replà, confosos en la penombra. Al darrer esgraó humil, TEÓ rellisca i cau amb sa mare*).

BERTA.—(*Amb un crit d'espant*). Ah!...

LLUISA.—(*Aisant-se*). Ja hi són! El cor m'ho deia!...

ANNETA.—Socors!

ABEL.—Pobre vella!

(*Tots hi corren. Els alcen de terra*).

LLUISA.—(A l'ANNETA). Us heu fet mal?

ANNETA.—(*Queixant-se, a punt de plorar*). Ai del bras!... Ai!... Ai!... Oi!...

LLUISA.—Entreu a casa!

ABEL.—Sí, veniu!

ANNETA.—(*Amb gran amor*). I tu, fill meu... Teó... T'has fet mal?

VÍCTOR.—(*Crudeiment*). Deixeu-lo estar! Que es badi el cap! Que es mori, ell!

TEÓ.—(*Mirant-se'l estúpidament*). Gracies... minyó imbècil!

VÍCTOR.—(*Amb menyspreu*). Eh!... calla, brut!

TEÓ.—Soc més persona jo begut i pobre, que tu amb tot lo que tens...

LLUISA.—Encara insulta aquest!...

TEÓ.—Valdria més que obrissis els ulls... Badoe!... I no gastis tant d'orgull... no!... Encara no ets l'hereu... encara pots morir de mala manera!...

LLUISA.—(*Indignada*). Per Deu!... Aneta! Feu-lo callar!

TEÓ.—(A l'ABEL). I tu, estrangerot!... què mires?... Arii allà... a l'Espanya, a morir de fam!...

ANNETA.—(*Suant d'angunia*). No en feu cas... Acompanya-ns a casa, Abel. Vina, pren-li l'altre bras...

ABEL.—No ho mereix, ell!

ANNETA.—Per caritat!...

(*ABEL pren el bras de TEÓ i aquest de cop el rebutja*).

ABEL.—Vaja, Teó... a mi això? Demà et farà vergonya...

(*TEÓ es deixa pendre el bras d'esma i desapareixen, ell al mig*).

ANNETA.—Feu-me 'l favor! Tanqueu la porta.

(*LLUISA, VÍCTOR i BERTA entren a casa i tanquen la porta*).

VÍCTOR.—Mare, aquest home no el vull més a treballar.

LLUISA.—Se l'ha de tenri per pietat... per sa mare.

VÍCTOR.—No el vull! No el vull més!

LLUISA.—Quan esta serè es un bon treballador... servicial i atent...

VÍCTOR.—No vull més a casa un home que m'hagi insultat tant desvergonyidament.

BERTA.—Era el vi qui parlava per ell.

VÍCTOR.—S'han d'acabar moltes coses aquí, mare.

LLUISA.—Prou. Que no se 'n parli més, Víctor...

VÍCTOR.—Déixam comandar d'una vegada... Ja veuràs com trec de casa tota la gent inútil...

LLUISA.—Per què dius això?

VÍCTOR.—Enten-me, si vols!

LLUISA.—Víctor!

VÍCTOR.—(Amb feresa recòndita). Necessitem brassos que treballin molt aquí... com jo meiteix... i no borratxons ganduls... ni savis... Després... jo em menjo el pá a la meva terra... a casa mèva...

LLUISA.—Ah! gelós! Més que gelós!... Ja fa alguns dies que t'observo...

BERTA.—(Entre dents). Els dos germans... Hum!...

LLUISA.—Víctor, no siguis nen! Què es aquesta ratxada de mal humor? Vina! (Una pausa. Ell no es mou i calla allunyat de la seva mare). Ja et conec!... Quan estás de mala lluna ho paga el primer que et vé. Després tu meiteix te 'n repenedeixes... Vina, boig!... Ho deies per l'Abel, això? Qui l'ha volgut, qui l'ha estimat més que tu a l'Abel?

(S'obre la porta i entra l'ABEL).

ABEL.—L'he hagut de deixar per forsa. S'ha girat brutal contra mi...

BERTA.—No sab lo que fa.

ABEL.—I si no soc jo tornaven a caure.

LLUISA.—Pobra Anneta!

ABEL.—Fa quinze dies que no s'ha acostat a la pedrera... i allí té un gavadal de feina començada... morta. (S'acosta al foc BERTA li fa lloc. Pausa). Fa fret a fóra!

VÍCTOR.—Si ara tens fret!... Espérat quan la neu comenci a gelar-se pels camps i per ies teulades!...

ABEL.—Jo soc d'un país calent, Víctor. Entre vosaltres soc com un arbre trasplantat...

VÍCTOR.—No t'hi calfa venir aquí. Podfes tirar cap al Mig-día. Encara hi ets a temps...

ABEL.—El Mig-día! Prou que el conec! La qüestió es veure terres noves.

VÍCTOR.—Però al cor de l'hivern... si el fret t'acobardeix, hi estaràs molt malament aquí...

(BERTA escarbota el foc que espeternega. LLUISA silenciosament i sorpresa observa al seu fill).

ABEL.—Conec un fret més terrible que el teu, Víctor! Quan s'está sá, ben menjat i ben abrigat... un se 'n pot riure del fret del Nort...

VÍCTOR.—Doncs de quin fret parles, tu?

ABEL.—Del d'allà baix... on el meu cor batia les ales com un au-cell ferit... i en lloc trobava acullida... El fret del cor, Víctor!

VÍCTOR.—Allà baix el clima es més suau però el cor de l'home es més dur. (Dirigint-se a n'ella amb un somris). La llei de les compensacions, senyora. Creieu que éu tot el meu país es trobaria una dona com vos?

LLUISA.—Tu exageres, Abel!

ABEL.—El vostre fill no ho compren això. No sab que quan jo vaig arribar a casa vostra tot era mort en la meua ànima.

La meua vida era un desert... Jo no més sentia l'odi...

LLUISA.—L'odi!... Oh! sí!... El vaig llegir en la primera mirada d'aquests ulls blaus

ABEL.—L'odi a tot!... a tot!... sabeu, senyora?

LLUISA.—A tot, sí!... Però jo vaig endevinar lo que hi havia darrera d'aquella mirada... aquest cor de nen de l'Abel...

VÍCTOR.—Prou, mare. Sempre parreu de lo mateix vosaltres dos... A taula, al treball!... Oh!... Sembla que mai ningú s'hagi trobat en la necessitat!... I perquè has volgut t'hi has trobat, Abel... per les teves follies... així no eres de playner...

LLUISA.—No ho podràs comprendre mai, Víctor!...

VÍCTOR.—(*Brusc, alsant-se*). Ni ganes. Encen-me un fanal, Berta!
(BERTA s'alta i es dirigeix a la cuina).

LLUISA.—On vas?

VÍCTOR.—(*Emmurriat*). A veure els cavalls... i si els gossos están ben tancats...

BERTA.—(*De la cuina*). Sí; els ha tancat el Justí.

VÍCTOR.—I el pollí... ja m'has cuidat bé el pollí, Berta?

LLUISA.—Sí, home.

(BERTA surt i dona un fanal encès al VÍCTOR).

VÍCTOR.—Veurem! Quan jo soc fóra sembla que tothom fa el que vol aquí... Hum! Hum!

(*Desapareix ràpid, mormolant, per la porta del pati. Una pausa*).

BERTA.—(*Que s'ha tornat a asseure a la vora del foc*). I al teu país, no hi neva mai, Abel?

ABEL.—(*Distret*). Mai.

LLUISA.—No veus que es a la vora del mar, a la plana calenta?

BERTA.—Oh! que m'agradaria veure el mar! Que deu ésser gran!

(*Es sent petar el fuet a fòra, a l'estable veïna, i el potejar d'un cavall, al mateix temps que la veu de VÍCTOR que diu cridant:*) Oh!... Ja t'arranjaré, jo!... Bò!... Té!... Pren aquesta! (*Cop de fuet*). I aquesta!... Oídá! (*Es sent petar el fuet molt fort*). Alsa!... Murri!... Hop! Hop!

LLUISA.—Què fa ja aquell brutal?... Vés a veure, Berta!...

BERTA.—(*No gosant*). Oh!... no, senyora!... Està molt enfadat!... Que no n'hi hagués per a mi! Encara em recordo de l'altre día!...

LLUISA.—(*Somrient*). Oh... Deu meu! Devia ser una broma... i tu!...

BERTA.—Sí, una broma!...

ABEL.—No li dieu res que no està d'humor avui.

(*Una pausa*).

LLUISA.—(*Com volent distreure un pensament*). Ah!... t'has fixat, Abel, amb el paisatge que et vaig dir?

ABEL.—Hermosíssim! Aquella fondalada que el riu travessa m'ha imposat. De dalt sembla que l'abim et xucli. M'he posat al caire d'una roca, guaitant al fons, per a dominar el vèrtic... Oh! quina sensació!... El Víctor m'ha dit: «Quines ganes d'exposar la vida, ximple!»

BERTA.—I es cert...

ABEL.—No, Berta. Amb el perill s'aprèn més a estimar-la! No es pas el burgès qui es cuida com una planta d'invernacle el qui sab estimar més la vida!

BERTA.—Qui ho pogués ser burgès!

ABEL.—(En un d'aquells moments que sembla un il·luminat). Oh! quina sensació! Sentia rodar la terra sota els meus peus, el cor em batia dins del pit com un martell, i el cap fonent-se'm en un remolí que se m'enduia!... Un moment, tot jo abocat a la vall, m'he sentit xuclat per l'abim. Era el vèrtic! Després m'he posat serè, en un instant de voluntat he dominat els batecs del cor i he pogut contemplar l'abim com ara us miro a vos.

LLUISA.—No ho havíes de fer...

ABEL.—Per què?

LLUISA.—No era necessari...

ABEL.—«El veritable goig no comensa fins al vèrtic» s'ha dit... recordeu-ho bé...

LLUISA.—El goig dels forts...

BERTA.—(Ingènuament). Jo hauria caigut... i vos, senyora?

LLUISA.—No! No ha caigut pas l'Abel!

BERTA.—Oh, l'Abel! Que vagi fent! Un altre día caurà!

VÍCTOR.—(Que entra ràpid amb el fanal encès que el deixa a la taula diu asprement:) Berta! A quina hora has donat menjar al pollí?

BERTA.—(Confosa). No ho sé... a primera hora... em sembla.

VÍCTOR.—Vols dir?

LLUISA.—A mitja tarda... jo ho he vist!

VÍCTOR.—A mitja tarda! Es estrany!... En té més de la meitat encara! Es molt estrany! No estarà pas malalt?

LLUISA.—(Rient). I que diable ha d'estar malalt! A veure, Abel... acaba...

ABEL.—En fi... he rebut una impressió que difícilment oblidaré. Al veure a baix els prats el riu, la carena veïna amb sos castells, he pensat: si tot lo del món ho poguessis veure de tant alt i tant serè...

VÍCTOR.—(Malhumorat i amb desdeny). Encara duren aquestes històries. Jo me 'n vaig a dormir.

LLUISA.—Ja tens són, Víctor... o es que estás cansat?

VÍCTOR.—(Sec). Es que demà m'he de llevar dematí, jo. Cridam a les cinc, Berta.

LLUISA.—A les cinc? No...

VÍCTOR.—(Brusc). He dit a les cinc!

LLUISA.—Berta, encen el llum del noi.

BERTA.—(Agafant el fanal i dirigint-se a la cuina). Jo també me n'hi vaig promte a dormir...

VÍCTOR.—(A sa mare). Puja, tu.

LLUISA.—A què fer?

VÍCTOR.—Et dic que pugis!...

LLUISA.—Però per què?

BERTA.—(Sortint de la cuina amb una palmatoria encesa que dóna al Víctor). Aquí está el llum, Víctor.

VÍCTOR.—(Prenent a sa mare pel bras). Puja... anem!

LLUISA.—S'ha de fer sempre la teva voluntat, noi rebec?

VÍCTOR.—(Amb orgull). Ja sabs si et vull dir coses que aquests no poden sentir?

LLUISA.—(Seguint-lo). Bah!... Quina idea! Dóna la bona nit!

VÍCTOR.—(Amb sequedat). Bona nit.

ABEL.—Descansa de gust, Víctor.

LLUISA.—Digues gracies, home...

VÍCTOR.—(Ja de fòra). Gracies.

(LLUISA desapareix darrera d'ell per la porta que conduceix al pis superior).

BERTA.—Què té avui aquest noi?

ABEL.—Tota la tarda que em parla brusc. Un moment no m'he pogut retèner i li he dit: «Què et proposes Víctor? Em vols fer aburrir?»—«Si no t'agrada, vesten!» m'ha respost. Jo que li dic: «Me n'aniré quan m'ho demani la teva mare!...» i es deu haver ofès perquè no m'ha dit ni una paraula més en tot el camí...

BERTA.—Está gelós.

ABEL.—Així ho haig de creure.

BERTA.—Ja em semblava a mi que no duraria la bona lluna! De primer si et va estimar és perquè li vas caure en gràcia... sabs?... com li passa a una criatura amb una joguina... Però ja sabia jo que no duraria...

ABEL.—I per què no?

BERTA.—Fòra de la seva euga roja i el pollí no estima res al món... Ah!... i el seu Thom!... Als demés gossos, com als cavalls, els tracta a bastonades!...

ABEL.—No se'n pot fer cas. Es un pobre noi... tot el dia estaria penjat al coll de la seva mare...

BERTA.—Ah!... això sí!... a mi em fan riure!...

ABEL.—Per què?

BERTA.—Sembren dues criatures!... Vaja... que aquesta dona el mima massa al seu fill!... no tindrà mai una home!

ABEL.—Com que l'ha vist sempre malaltís...

BERTA.—Bah! No m'hi puc avenir amb aquestes tonteries! De vegades fins sembla que hi hagi no sé què de forçat en tot això...

ABEL.—I ara! Berta!

BERTA.—Sí; no hi puc fer més. Si tu fossis el seu fill, en lloc del Víctor, ella t'estimaria tant o potser més, sense necessitat d'aquestes ridiculeses...

ABEL.—I per què això?

BERTA.—Tu ets un home fort, atrevit, intel·ligent... comprens Abel? es lo que ella voldria pel seu fill... I vetaquí perquè t'estima tant a tu...

ABEL.—La mare estima al fill que la naturalesa li dona i no mira ni sab veure com es...

BERTA.—Ah! Creus tu que no ho veu sa mare que el Víctor es un estúpit!

ABEL.—Poc a poc, Berta! El Víctor no es pas un estúpit!

BERTA.—Tu diràs lo que voldràs...

ABEL.—Veig que el Víctor es un caràcter desigual, poc intel·ligent, sorrut...

BERTA.—Estúpit! Estúpit!... Digues les coses pel seu nom.

ABEL.—(Amb certa violència). No, Berta, no! És mentida lo que tu dius!

(Es sent, apagat, dalt de la cambra, el plor de VÍCTOR, un plor de criatura adolorida qu travessa el cor).

BERTA.—Calla!

ABEL.—Què es això?

BERTA.—Plóra...

ABEL.—Plóra!... El Víctor?

(El plor sembla ofegar-se tot d'un cop. Al seu lloc un gemec profund i la veu intel·ligible de la mare. Després un mormol sòrt. Soroll de trepig i una cadira que cau. ABEL i BERTA escolten inquietats).

BERTA.—No se sent res...

ABEL.—Sí, calla,... sento trepig.

BERTA.—La cadira.

ABEL.—Plorava... què pot ser?

BERTA.—Ens ho deu haver semblat. Devien jugar i riure... Moltes nits fan igual.

ABEL.—*(Trist)*. No... allò era un plor.

BERTA.—Per què devia plorar, doncs?

(Una pausa llarga).

ABEL.—Ah! quina tempestat veig venir!

BERTA.—La gelosia... es dolenta!

ABEL.—*(Abstret)*. Eh!

BERTA.—Si et pren de mal ull hauràs de fugir d'aquesta casa.

ABEL.—Sí... me n'aniré.

BERTA.—Ella no ho voldrà... T'estima massa... i tu també l'estimes força. *(Una pausa. BERTA somriu)*. No ho neguis, Abel. *(ABEL no respón. Pausa breu; ella continua:)* No més viu per tu... això es veu. Quan ets fóra, no més sap parlar de tu... *(Una pausa)*. Què li has donat, Abel, que la tens tant enamorada?

ABEL.—No diguis això, Berta, que ens ofens a tots dos.

BERTA.—Hauria de ser cega. Cada nit us quedeu tu i ella.

ABEL.—Jo lleigeixo o escric... i ella treballa... Què vol dir això?

BERTA.—Ahir vas pujar a la teva cambra que ja s'hi veia...

ABEL.—Sí... vaig voler acabar de llegir un llibre. La senyora temps ha que dormia...

BERTA.—T'has anagrit i estàs molt pàlit, Abel. Sembles un malalt...

ABEL.—Berta, déixam estar... no siguis tonta!...

BERTA.—*(Somrient i coquetejant)*. Ets un malalt... d'aquell mal dol i punyent que ens fereix... aquí... aquí. *(A' cor)*. No es cert? *(Cambiant de tò ràpida)*. Tu no te n'aniràs, Abel, d'aquesta casa...

ABEL.—Ja ho veuràs, si el Víctor s'engeloseix massa!...

BERTA.—No podràs. Ets fort però hi haurà una cosa més forta que tu...

ABEL.—Et juro que no, Berta!

(Una pausa).

BERTA.—Us veig sofrir a tots dos i em feu llástima...

ABEL.—Calla, Berta.

BERTA.—I tant d'amor, tant de penar, no valdria més per una joveneta com tu?...

ABEL.—*(Recelós)*. Prou... sento que baixa!...

BERTA.—Tantes noies hermoses del poble que et voldrien i tu no ho sabs veure!... Aquí meteix sense ser hermosa...

ABEL.—Berta, Berta!...

BERTA.—*(Prenent-li la mà amb gran rapidesa i efusió i besant-li)*.

Té!... perquè no siguis desgraciat, Abel!... Em fas una por!

(Es sent baixar LLUISA per l'escala; BERTA es gira de cara

al joc i es queda com ensopida. Una pausa. Entra LLUISA amb el llum encès).

LLUISA.—(Donant el llum a BERTA). Té, Berta... no te 'n volies anar a dormir?

BERTA.—(Alsant-se). Sí, senyora.

LLUISA.—Abel, has tancat la porta del carrer, a l'entrar?

ABEL.—Sí; ja està ben tancada.

BERTA.—(Anant-se'n). Bona nit.

ABEL.—Bona nit.

LLUISA.—Ah... Berta!... Demà no el cridis a les cinc al Víctor...

BERTA.—A quina hora, doncs?

LLUISA.—Deixa estar, ja el cridaré jo.

BERTA.—Está bé, senyora...

(Desapareix. Al quedar sols, LLUISA es dirigeix a la taula de nit i porta libretes, papers, ploma i tinter que posa sobre la taula).

LLUISA.—Treballarás, eh?

ABEL.—(Pausa). No. No estic pas serè, avui. Sigueu-me franca. Què tenia el Víctor? L'he sentit plorar.

LLUISA.—(Escapant-se-li). Ah!... es sentia d'aquí baix!

ABEL.—Sí... per què plorava?

LLUISA.—Per res... criaturades d'ell.

ABEL.—Sigueu-me franca. Vos no deixeu de veure la gelosia del vostre fill...

LLUISA.—Sí... está un poc gelós...

ABEL.—M'aburreix de cada dia. Per què? Què puc fer jo? Digueu-m-ho...

LLUISA.—No és res, Abel. Li passarà de la mateixa manera que li ha vingut...

ABEL.—Si el Víctor ha de patir per culpa meva més m'estimo anar-me'n...

LLUISA.—(Prenent-li les mans). No, Abel! Aquesta casa quedaria tant buida sense tu! Res del món no la podria omplir més!

ABEL.—Es cert?

LLUISA.—I la meua vida tant sola!... tant sola!... No, no, Abel!... No pensis pas amb anar-te'n!...

(Es desprèn de les mans d'ell amb negligència).

ABEL.—Deixeu-me tenir les vostres mans... *(Ella les retira amb un gestic negatiu del cap)*. No me 'n aniré... perquè tot ho tinc aquí... amics, familia, il·lusions...

LLUISA.—Em fas molt contenta, Abel!

ABEL.—Però tampoc vull que el Víctor sofreixi. Fem lo possible per tranquil·lisar-lo... tant vos com jo... Què puc fer?... Què us sembla?

LLUISA.—Oh!... deixa estar el meu fill! Es un rampellut. Abans de quinze dies li haurà passat tot. Després et menjarà a festes...

ABEL.—Ja veieu que jo sempre li he obert el meu cor francament.

LLUISA.—Sí... per tu no s'ha perdut pas.

ABEL.—Mai li he mancat en res, ni he volgut mostrar-me superior a n'ell.

LLUISA.—Ho sé, n'estic molt agraïda.

ABEL.—Veient que era tant susceptible, sempre ha procurat no ofendre'l en res... I alguns cops he trobat gust humiliant-me

per ell... Si; es una joia molt íntima abaixar-se pel qui considerem més feble que nosaltres.

LLUISA.—Ja ho sé i fins he vist que en els jocs al prat, lluitant per tirar-vos a terra, tu et deixaves vèncer sempre, et deixaves caure a l'herba... perquè ell es sentís alegre, triomfant...

ABEL.—I jo el podia rebatre cent cops per terra com una fulla que el vent fuetjeja.

LLUISA.—Ha estat sempre tant malaltís, el pobre fill meu.

ABEL.—Jo feia com qui lluita enèrgicament i després com qui no pot més i ha de cedir rendit...

LLUISA.—I així en tot. Ja ho sé, Abel. En la conversa has callat tenint raó. T'ho agraeixo molt. I ho farás sempre així, no es cert? Als febles se 'ls ha d'enganyar... no poden resistir la veritat...

ABEL.—Mal procedir...

LLUISA.—Ah! si jo hagués tingut un fill com tu!... el meu fill somniat... no hauria procedit així!...

ABEL.—Un fill com jo us plauria?

LLUISA.—Per què et tindria aquí, doncs? Sabs, Abel?... tu ets el meu somni de mare! Un fill com tu! Devegades, a les nits, m'esforso en pensar, en sentir que t'he dut en mes entranyes!... Què es gran aleshores el meu amor per tu! (*El pren contra ella i l'estreny amb efusió*). Oh! fill meu! Era tant viu el meu anhel! Tot el goig de la meva vida hi estava reclòs! El fill! El fill!... El marit no el vaig estimar fins al dia que vaig portar la seva sang en mes entranyes... i va venir aquest pobre fill que estimo, sigui com sigui...

ABEL.—Es cert... sigui com sigui...

LLUISA.—Sinó que ara em sento més ditxosa que mai. Estic més contenta!... trobo la vida hermosa!... Em faig el pensament que tinc dos fills, molt diferents però igualment estimats... Oh, si!... perquè tu ets aquí em sento ditxosa...

ABEL.—(*Amorós, sospirant, es deixa refregar voluptuosament amb ella i sofreix*). Oh!... ditxosa!...

LLUISA.—(*Menys exaltada*). Veus?... Si el Víctor hagués sigut fort, plè de caràcter i amb la teva intel·ligència... el pobre Abel hauria passat de llarc per aquesta casa...

ABEL.—(*Sofrint*). No em digueu això.

LLUISA.—Estíma-l força al meu fill. Sigues per ell, com al principi, un amic, un mestre i un germà. Tots els agravis que et fassi perdona-ls-hi... Jo t'ho pagaré centuplicat amb amor.

ABEL.—Així ho faig... em rebaixo amb ell per guanyar el vostre cor...

LLUISA.—Així et podré guardar, et podré tenir sempre, no es cert? (*Una pausa breu. Emocionada segueix*). Oh!... Devegades penso que no es natural tant d'amor per un extrany!... Què es lo que jo estimo en tu? La teva intel·ligència, la teva ànima, el teu caràcter?... Ja es això... mes ni ha altres coses... no sé... Deu meu! Soc boja?...

ABEL.—Què val esbrinar els nostres sentiments? Jo em voldria donar enter al sentiment que em fa ditxós! Aquesta es la qüestió. Per què perdre el temps analisant-nos?...

LLUISA.—Que parles bé sempre, Abel! Veus el punt just de totes les coses i jo no sé pensar sinó a través de les teves idees! Arribarás a ser un gran home!

ABEL.—Sou vos qui ho veu així.

LLUISA.—Tofthom qui et conegui. Jo t'hi sento de gran... els altres t'hi veuran.

ABEL.—Quina ditxa, la vostra casa! En ella, després de molt rodar i sofrir hi he trobat pau, abundancia... amor... Ara no més cal que duri... De veres m'estimareu sempre tant, aquí?

LLUISA.—Dolent! Què més desitjo, jo? Soc jo la que pregunto si no ens fugirás... de sobte; si tu et deixarás estimar sempre així?

ABEL.—Sempre, sempre... perque vos heu despertat de nou tot lo que hi ha de bò al fons del meu cor...

LLUISA.—Sí... però la vida de l'Abel serà molt ample!... molt glòriosa... i la meva es molt petita. Tu correrás món... coneixerás glories i plaers... serás estimat de moltes dònes joves i hermoses... i jo aquí sola... em quedaré oblidada estimant-te molt... (*Amb veu trèmola d'emoció*). Vivint dels recorts... dels sentiments que tu m'haurás despertat. (*Prenent-lo amb vehemencia i besant-lo purament al front*). Oh!... no em deixis massa aviat, Abel!

ABEL.—No us podria pas deixar. Em sento prè... lligat amb vos... amb la vostra casa... Per vos renunciaré a tot si voleu... però doneu-me el vostre amor... tot el vostre amor d'una vegada!

LLUISA.—Que no el tens? No sents com el tens, fill meu?

ABEL.—No!... Per què em dieu aquest nom, «fill meu»? No em feu patir més! Jo no us puc... no us vull estimar com un fill... ja ho coneixeu vos!...

LLUISA.—(*Serena*). No sofreixis. Fa temps que ho llegeixo en els teus ulls. No pot ser, Deu!...

ABEL.—(*Amb gran dolor*). Per què... no?

LLUISA.—Jo et vull, Abel, com un noi amb idees d'home, amb accions fortes... sí... però sempre noi!... A la meva falda, als meus brassos... sí... sí... però com un fill amorós...

ABEL.—Per què no com un home?

LLUISA.—Ah!... si jo em cregués que tinc un home als meus brassos s'hauria acabat tot entre nosaltres... No!... l'Abel un home!... plè de passió... fruïnt del meu cos... Horror!... Seria lleig... monstruós... l'estimo massa a l'Abel per això... el porto massa fonament al cor... (*ABEL sense tornar respòst romp a plorar desesperadament*. LLUISA continua amb gran amor, amanyagant-lo). Abel!... fill meu!... Escolta: Jo estimava a l'Abel perque e! creia joiós com un nen amb les meves festes... Jo no el vull veure sofrir... no!... No vull que puguis dir que t'he fet mal!... Mira, d'avui en avant seré més reservada amb tu... Era el meu dever... ja ho sé... perdona si l'he oblidat... Veig que t'ha fet mal... molt mal... ho sento... Pobra de mi!... (*Una pausa*). Abel... escolta... parla... Serem més reservats l'un per l'altre... No!... ara ho comprenc... Jo tractava com un nen a l'home... es el meu erro!... Deu meu... Abel!... (*Ell deixa caure el cap al pit d'ella i plora amargament*). Abel!... Lo que jo sento per tu es una afecció... però mai... mai... no vulguis suposar!... Oh... horror!... No!... Abel... alça el cap... no ploris!... Oh... plorar!... per això!... aquest home tant fort... el qui ha resistit el fret i la fam com un valent... plorar així?... No!...

alça!... (*Li alsa el cap i ell apassionat li fa un petó de foc als llavis, frenèticament. Apartant-se d'ell*). Què fas Abel?

ABEL.—(*Apassionat*). Vida. Vida meva!...

LLUISA.—(*Rebutjant-lo*). Oh!... no... no!...

ABEL.—Amor!... Amor. Per què ets tan crudel?

LLUISA.—No diguis això. Jo estimo en l'Abel aquests hermosos ulls blaus, aquest front ample i plè d'idees... i fins aquests llavis somrients... Cert, si... ho estimo tot això en el meu Abel. Però quan la serenitat fuig dels teus ulls, quan la passió tempesteja el teu front i els teus llavis es tornen sensuats com ara... em fas por... i no t'estimo... no t'estimo tant. Abel...

ABEL.—(*Fret i dur*). No m'heu estimat mai!

LLUISA.—A l'home, no!... al fill sempre, amb tot el meu cor.

ABEL.—(*Amb angouxa gran*). I sempre, sempre... tota la vida serà així?

LLUISA.—Sempre... tota la vida.

ABEL.—(*Amb feresa*). Me n'aniré.

LLUISA.—No! No!

ABEL.—Avui meteix.

LLUISA.—Está bé doncs.: si no em sabs estimar d'altra manera que així, vesten... Valdrà més per tots dos... (*Una pausa. Els dos es queden glassats. De sobte un udol feréstec surt de la gorja d'ABEL. Amorosint-lo*). Per què has de sofrir tant, Abel?

ABEL.—(*Rebutjant-la brutalment*). Dèixam estar!

LLUISA.—Això em fas, Abel! (*ABEL romp en un plor desesperat i s'estira bojament els cabells. LLUISA amb amor i compassió, prenent-lo amb més reserva contínua* :) Abel! No siguis boig! Abel meu! Càlmat! Pobra de mi! Quan mal te faig! Oh! Vesten!... vesten!...

(*Ella també romp a plorar*).

ABEL.—Sí... me n'aniré... a perdre-m pel món...

LLUISA.—Abel!... Fill meu! Sigues fort!... Quèdat! Resisteix la temptació... com jo!...

ABEL.—Com tu?... Viure en el torment... destroçar-nos la vida!...

LLUISA.—No vulguis destruir lo més hermós... lo que hi ha de més noble en els nostres sentiments... Lluita com jo... i vençerás... No ens deixem emportar per un instant d'encegament...

ABEL.—O tot o res!...

LLUISA.—Jo que t'estimo tant, resisteixo, Abel! Jo, com a mare, et vull apassionada, boja d'amor, cega... i tinc serenitat.

ABEL.—Mentida! Si m'estimessis com dius no la tindries...

LLUISA.—(*Fondament*). Tinc por...

ABEL.—Por de què?

LLUISA.—Violentariem el respecte degut a la naturalesa... Hi ha massa anys entre nosaltres... lo que no es natural no té de ser...

ABEL.—Preocupacions dels febles... o excuses!

LLUISA.—No! No! No serà mai! Hi ha una veu secreta qui m'ho diu! No té de ser... i de lo contrari atraurás la desgracia sobre el teu cap...

ABEL.—(*Horroritzat*). La desgracia!... quina desgracia?

LLUISA.—Pietat, Abel!... Em sembla que sento venir l'allau que se 'ns emportaria a tots!...

ABEL.—Em voleu fer horroritzar?

LLUISA.—Vesten, Abel! Ets massa temptador!... (*Li fa un petó i se'n separa*). T'estimo massa!... et vull massa!... Ets com la vida, tu!... Oh, sí!... tu ets per mí la vida que se'm brinda massa tart!... amb tota sa plenitud i grandesa!...

(*Es senten passos i ells es separen astorats. S'obre la porta i apareix VÍCTOR en cos de camisa i pantalons. Té fret i la veu li tremola*).

VÍCTOR.—Mare... baixo...

LLUISA.—(*Trèmola*). Oh! I ara! Tu, fill!... Què tens?

VÍCTOR.—M'he despertat... i no puc dormir...

LLUISA.—Però... què tens?... fill meu!... Estàs molt pàl·lit... i tremoles!...

VÍCTOR.—(*Acostant-se a n'ella*). Oh!... quina angunia, mare!...

LLUISA.—Angunia!... de què?

VÍCTOR.—He tingut un mal somni..... que m'ha glassat el cor!... M'havien prè la mare!... No sé qui... ni com!... Oh!... l'angunia no em deixava cridar... Se m'ofegava la veu al pit!... Em moria! ...

LLUISA.—Oh! Quin mal somni ha estat, fill meu?

VÍCTOR.—Horrible!... Tu te n'anaves de mi per sempre... sense dir-me un mot d'adeu... sense girar-te...

LLUISA.—(*Que l'ha prè a la seva faldà*). Però que fredes tens les mans! Estàs malalt, Víctor!

VÍCTOR.—Ni un mot... ni un plor... ni una mirada per a mi... Deu meu!... (*Pausa breu. LLUISA plora. ABEL està fonament commós*). Quin fret fa! Què teniu?... Deixeu-me quedar aquí al foc, amb vosaltres...

ACTE SEGON

Un mes després. La mateixa habitació. Dia feiner a la nit, a la fi de sopar. La taula amb les estovalles, una botella de vi, gots i un plat amb un formatge de llet, encetat. Els plats e tán ja retirats. El quinquè encès al mig. Al voltant de la taula Lluisa, Víctor, Abel i Berta, assentats. Teó dret, d'esquena a la llar del foc en caliu, amb un got de vi a la mà. Més amunt d'ell l'estufa està encesa. Vesteixen quasi tots diferentment del primer acte. La Berta calça unes botes grosses, molt altes, ambs cordons de cuir i una faldilla blavosa i curta, quasi arran de bota. No porta davantal. El meteix cos. Víctor porta una mena de cassador cordada fins al coll, d'un gris clar, d'un teixit espès, fort, quasi impermeable. Pantalons amples, ratllats i grosses botes, brutes de fang, amb calsons de cuir. Un barret gris, vell. Teó va amb mna brusa descolorida, gorra i esclops. Abel porta un vestit de llana usat, pero ben tallat i el cap descobert. Té les botes iguals que les de Víctor, fangoses i amb els calsons de cuir al costat, a la vora del foc assecant-se-li. Calça sabates lleugeres de cuir fi. Lluisa vesteix un cos de llana folgat i airós, i una faldilla clara de ratlleta fina. Està més preocupada i nerviosa que durant el primer acte.

(*Es sent tocar la mitja hora al rellotge del pis superior. Un xic llunyans, a intermitències, es senten els acords poc armònics d'un violí*).

TEÓ.—(*Perfectament serè, més amb alegria, alça el got i trinca amb el VÍCTOR i l'ABEL*). A la salut de tots fóra un!...

ABEL.—Soc jo aquest?

TEÓ.—Me 'l callo.

VÍCTOR.—(*Havent begut, molt sec*). Soc jo... ja ho sé.

LLUISA.—Ningú; es una broma d'ell...

TEÓ.—(*Somrient*). No, no!...

BERTA.—Està bé per bromia un home que se li ha casat la promesa avui!...

ABEL.—Es cert ...i no et poses trist, Teó?

TEÓ.—Jo?... trist!... per una dòna?... Això els cadells com tu...
(*Es sent el violí*).

BERTA.—Sentiu?... Marthenot l'esclopaire ja afina el violí pel ball d'aquesta nit...

TEÓ.—I no han trobat cap altre music per una boda tant llam-panta! El de Couloumier, per exemple!... Perque això no es un violí sinó un garrí que grinyola...

BERTA.—Es comprèn que tu no trobis res bé d'aquesta boda!

LLUISA.—(*Omplint de nou el got que TEÓ ha deixat damunt de la taula i oferint-li*). Té!... per a matar la tristesa!

TEÓ.—Això es dir alguna cosa! (*Bevent*). A la vostra salut, mestressa!

BERTA.—No li doneu més vi. Prou que beurá aquesta nit...

TEÓ.—Oh!... podeu comptar que farán una festassa!

ABEL.—I tu hi anirás, tant meteix?

LLUISA.—I doncs! Ja que no com a nuvi com a convidat; oi, Teó?

BERTA.—Per què no has anat al sopar? Que no t'han volgut?

TEÓ.—Jo ho crec!... sinó que jo els he dit: a mi no m'espereu fins a l'hora del beure, del sopar ja us en faig franc. Potser s'han cregut que era una excusa per no anar-hi... De sobte, quan ningú pensarà amb mi, entraré jo tot vestit de negre i a més d'un li farà mal al cor...

BERTA.—I per què tot vestit de negre?

TEÓ.—(*Vagament*). Es un misteri!

ABEL.—Tant meteix has estat ben covart de deixar-te pendre la Teresa per un trist gendarme.

TEÓ.—(*Amb desdeny*). A tu no t'hi demanen!

LLUISA.—Té raó... jo també ho dic...

TEÓ.—Heu de saber si me la van pendre... o si jo la vaig deixar.

BERTA.—Bah!... Tots diuen lo meteix!

TEÓ.—I en tot cas no serà pas ell qui me l'haurá presa...

BERTA.—Vaja!... Quí doncs?

TEÓ.—(*Rient*). L'uniforme i el sabre!... Oh!... un vell soldat ja ho sab!... això es un talismá pel cor de la dòna...

LLUISA.—Sí, bona excusa!

TEÓ.—Me 'n vaig... ah!... escolta, Víctor: a quina banda treba-llem demá?

VÍCTOR.—A la Costeta.

TEÓ.—Doncs, si faig un bri tart, ja aniré de cop allá dalt...

LLUISA.—Oh, les bones intencions que portes!

TEÓ.—Ja veureu... l'home es flac...

BERTA.—Casár-se-li a un la promesa i encara anar a bodes!...

TEÓ.—(*Amb cert misteri*). No vaig a bodes, perque ho sápigues...

BERTA.—(*Estranyada*). I doncs?

TEÓ.—(*Amb veu fosca*). Vaig a un enterrament... i veusaquí per-que em vesteixo de negre... Ara ja ho sabeu tot...

LLUISA.—(*Somrient*). A l'enterrament de quí?

TEÓ.—Del meu amor, senyora... Del meu derrer amor...

BERTA.—Ah!... ximple!

TEÓ.—Aquesta, la Teresa, encara m'havia estimat... Però, qui voleu que m'estimi ara? Ja he fet a tots!... Em sento vell...

ABEL.—Encara en trobarás una que et voldrá...

TEÓ.—Quí? Sinó que em vulgui la Berta!

BERTA.—Jo? Pensó trobar cosa mellor.

TEÓ.—Dígam que sí... i al mes entrant ens casem.

BERTA.—Home roig i gos pelut primer mort que conegut.

TEÓ.—Adeu il·lusions!... (*Una pausa*). Doncs, si... quan ningú pensarà amb mi... com us deia... jo entraré a la sala. I quan tothom entoni cançons de boda, jo del meu recó, contaré la meva...

LLUISA.—Quina es la teva?

TEÓ.—(*Es prepara un instant per a cantar i ho fa amb una tonada trista i veu velada*).

«M'han prèns l'amor del meu cor
m'han robat la meua vida...»

(*La veu li tremola fins a l'extrem que ha de parar commós*).

LLUISA.—(*Sèriament*). Continua.

TEÓ.—No puc... però allí estic segur que em sortirà bé... amb la tonada trista que hi cal... Oh!... ja sabeu que abans era un bon cantador, jo!...

LLUISA.—Es cert... l'aiguardent t'ha fet perdre la veu.

TEÓ.—Una vegada, a les Colònies, cantant vaig enamorar una dòna. Era una nit de lluna... jo tenia vint i dos anys... i em sentia el cor buit... buit... Set d'estimar, compreneu?... Sabs de quina set parlo, Abel?

ABEL.—Sí... vés cantant.

TEÓ.—Com dic, la vaig enamorar ben bé pel cant... Afigureu-vos!... Jo m'estava dessota d'uns arbres, a la mitja claror... ella sortia de casa seva i s'anà acostant... acostant... l'havia encisada!... Lo de més no cal pas que us ho conti...

BERTA.—Sí, no cal... mentides!

TEÓ.—(*Amb cert orgull*). Hum!... Us en contaria a l'alsada d'un campanar... Una vegada em vaig desafiar amb sis per una dòna...

BERTA.—Bah!... Bah!... Prou.

TEÓ.—Oh!... m'hi havia d'haver quedat allà baix, a la vida militar!... A les hores d'ara, en aquest bras, hi lluiria més d'un galó...

VÍCTOR.—(*Amb entusiasme*). Per què no t'hi quedaves?... Ha de ser molt bonic l'exèrcit!...

TEÓ.—Molt, noi!... Per qui té sang francesa a les venes, com jo, sang de la pàtria... no hi ha res mellor com la vida militar...

LLUISA.—Calleu, calleu! Vés a beure la teua Teresa, tu, vés...

TEÓ.—(*Marcant bé les paraules*). Meua! que consti!... Abans que d'aquest badoc.

LLUISA.—Calla, insolent.

TEÓ.—Si jo volgues parlar... quedaria ben fresc el nuvi... i la núvia pitjor!...

BERTA.—Si jo fós d'ella t'arrencava la llengua allí meteix...

TEÓ.—Faries com les demés, tu. Vaja. Per això hi sou vosaltres. Diu que el bon Deu va criar dues bestioles malignes, porugues i traïdores... Son les rates i les dònes, per si no ho sàbies, Berta.

BERTA.—Arri!... lluny, a dir mal!...

TEÓ.—Però... veus?... també va criar els gats i els homes per a cassar-les!... (*Riu alegrement*). Je... je... je!... I vetaquí per que la vida es una cosa bona!... Bona nit!... No temeu que digui res de mal!... Una cosa bona!... No es això, mestressa?... Bona nit a tots!...

(Desapareix lentament i rient).

BERTA.—Vesten, xerraire! En ta vida t'ha volgut cap dòna i aquí vens a contar!...

LLUISA.—Tanca la porta, Berta... *(Ella ho fa)*. I an aquests que com el Teó es diverteixen dient mal de les dònnes... plányels que no més son homes en apariència.

VÍCTOR.—Em farás thè, Berta, que estic molt constipat!...

ABEL.—*(S'alsa, s'acosta al foc i pren una de les seves bòtes)*. Té... aquestes bòtes meves ja quasi son seques!

LLUISA.—I tu, Víctor, perquè no te les lleves enlloc d'anar amb l'humitat als peus?

VÍCTOR.—No em facis tan delicat a mi!

BERTA.—*(A vora la llar)*. Aquest foc s'apaga... Tota la brasa es a la estufa... *(Va i pren una paletada de brasa a l'estufa per a encendre el foc)*. I l'Abel que vol, thè o café?

VÍCTOR.—No diu que se 'n va a càl senyor mestre?

BERTA.—*(Que pren llenya petita i va i vé cuidant-se del foc i de fer el thè)*. Ah! si, Abel! No passes la vetlla amb nosaltres?

ABEL.—Fa dies que tinc promesa una visita al senyor Labre.

LLUISA.—No surtis, Abel, que fa una nit molt freda.

VÍCTOR.—Déixal estar tu! Que fassi lo que vulgui.

BERTA.—Prou que ho farà sense el teu permís.

LLUISA.—*(Reptant-la)*. Berta!

VÍCTOR.—*(Esclatant)*. No... mira, mare... d'ella i d'aquest altre n'estic fins dalt ja!

ABEL.—Jo? Què t'he fet, Víctor? Digues! *(Una pausa)*. I ara que vé a tom, doncs, ho vull dir davant de la teva mare...

LLUISA.—Calla, Abel...

ABEL.—Es precis que ho digui... Noto en el Víctor coses molt extranyes... Si la meva estada a casa seva el molesta... que ho digui francament i me 'n aniré...

LLUISA.—Quines coses de dir, Abel!

ABEL.—No! No! Que parli clar d'una vegada... *(LLUISA va a parlar, ABEL l'interromp)*. No!... S'ha d'acabar això...

LLUISA.—*(Amb esforç, temerosa)*. El Víctor et vol com sempre, Abel...

VÍCTOR.—*(Balucejant)*. Tu... mare... sabs?... Vas malament en donar tantes explicacions al teu servei... Et trobes amb la minyona i un desconegut que o sabs d'on vé, com en família... Vetaquí el teu mal!... Som tu i jo sols, si acás, que hem de parlar d'aquestes coses...

ABEL.—*(Amb sereïtat, dominant-se)*. Senyora... no puc més... deixeu-me dir francament lo que penso i després...

(Quan va per parlar es sent lladrar el gos al pati i alsar la balda de la porta de ferro).

BERTA.—Quí hi ha allà fóra? He sentit la balda.

VÍCTOR.—*(Anant a la finestra)*. Es fosc i no es veu res... Però el Thom segueix lladrant...

LLUISA.—Algun passant... *(Girant-se a l'ABEL que està commòs, amb gran ansietat)*. Pren paciència, Abel!...

(Pausa. Tots callen. VÍCTOR guaita atent a la finestra).

VÍCTOR.—*(Al meteix instant que truquen a la porta)*. Un vagabond!... no l'obriu.

LLUISA.—Per què no? *(Amb veu alta)*. Entreu!

VÍCTOR.—*(Va a la porta irritat, disposat a no obrir)*. No vull!

LA VEU DEL VAGABOND.—Obriu que soc un conegut!

ABEL.—Oh!... si es el Llarg de camins... em sembla! (*Pregant-li*).

Obre, Víctor...

VÍCTOR.—No! (*Cridant*). Aneu! Aquí no recullim ganduls!

LLUISA.—(*S'alça i va nerviosa cap a la porta*). Va! no siguis dolent! Obre d'una vegada!

(*Mig obre ella la porta i apareix el cap del LLARG DE CAMINS*).

LLARG.—(*Sorprès*). Recrist!... A qui veig? L'Abel!... (*Avença de-cidit*). Aquí encara!...

ABEL.—(*Anant cap a n'ell i abrassant-lo fortament*). Oh!... Llarg... entra, entra!... Que t'has perdut? D'on vens! D'on surts en aquestes hores?

VÍCTOR.—(*Brusc*). Entreu o sortiu vosaltres... tanqueu la porta, que fa fret...

LLARG.—(*Al Víctor, aturant-se*). Per què no em volíes deixar entrar? Què t'he fet jo, minyó?

LLUISA.—(*Reservada*). Vaja passeu, home... Que us heu tornat complimentós?

LLARG.—No; es la sorpresa... l'alegría de tornar a veure a l'Abel!

(*El LLARG DE CAMIAS acaba d'entrar. Es un home alt, gros en proporció, ferreny, barba negra i espessa, pell bruna cremada pel sol i la pols de les carreteres. Porta un barret negre, vell, ample, caigut sobre el front. Porta unes ulleres verdes perquè el sol i la pols no li perjudiquin els ulls malalts. Vesteix un gros i folgat gec de vellut de color d'oli, esblaimat pel sol. Pantalons amples i blaus, lligats amb un cordill sobre es botes grosses, amb soles de fusta, fangoses. Un cul de sac a tall de motxilla li penja a l'espatlla subjecte amb un cordill que li passa per l'aixella. Un bot de vi i una cassoleta de llaua van junts amb el sac on porta la roba*).

LLUISA.—Assenteu-vos, si us plau.

LLARG.—(*Assentant-se*). Salut a tots, ara! Parlem poc i bé. Em donareu aculliment aquesta nit?

LLUISA.—Bones hores d'entrar per les cases a demanar aculliment!

LLARG.—Digueu-me sí o no desseguida! No em feu perdre temps. Aínré a cercar en altra part...

LLUISA.—Quedeu-vos per aquesta nit.

LLARG.—Gracies. Jo he pensat: aon pots anar mellor que a la casa Morán que et darán noves de l'Abel?... I vetaquí que el trovo el bon diable! Quína alegría! I doncs, de quan ens varem deixar no t'has mogut d'aquí?

ABEL.—No. I tu d'on vens, ara, Llarg? Com es que tornes per aquestes terres?

LLARG.—Me 'n torno avall, cap al Mig-día. El Nort no es bò per nosaltres, els espanyols.

ABEL.—I a quin lloc vas?

LLARG.—No m'ho preguntis mai: D'on vinc? On vaig? D'on veniem i on anavem quan corriem món junts?

ABEL.—Enlloc... seguíem terra.

LLARG.—Doncs jo faig igual sempre.

LLUISA.—I treballar?

LLARG.—(*Seriosament*). Senyora... ja sabeu com están els meus ulls!...

VÍCTOR.—Gandulería.

LLARG.—(*Amb fals sentiment*). No, minyó... prou pena en tinc jo!...

BERTA.—No manquen més que les ganes, oi Llarg?

LLARG.—Cert... Berta... no en tinc massa, tampoc. De vegades em diuen.—Home... busqueu treball!... Jo responc: Això no!... que el treball em busqui a mi en tot cas... i massa que vé encara...

BERTA.—I aleshores que fas?

LLARG.—(*Rient*). En fujo tant com puc... Ser o no ser en aquest món!...

LLUISA.—I goseu dir-ho en veu alta això?...

LLARG.—(*Amb malícia*). Es una broma!... Bah!... deixeu-me alleugerir d'aquesta càrrega!...

(*Es treu el sac de l'espatlla i el posa en un recó*).

LLUISA.—Que ja heu sopat?

LLARG.—He menjat una mossada, a boca de fosc, a la carretera...

LLUISA.—Voleu menjar alguna cosa!... Pá i formatge i un got de vi?

LLARG.—Com l'anell al dit, mestressa!

LLARG.—Dóna-li, Berta. (*La BERTA li treu pá, un got i un ganivet*

i ell es serveix a instancies de LLUISA que li diu). Vaja... serviu-vos.

VÍCTOR.—(*Alsant-se*). Quina vida de bestia!

LLARG.—Una vida com una altra. Ni mellor ni pitjor que la teva!...

VÍCTOR.—Oh!... calla, insolent!... No vulguis comparar la gent honrada...

LLARG.—(*Menjant indiferent*). Callem. No he entrat per a disputar. (*Una pausa*). I a tu, Abel, ja t'han passat les ganes de correr món?

ABEL.—Sí... i no...

LLARG.—T'ha mancat ànima per a seguir-me a mi. El món es dels valents i tu ho has sigut poc!

LLUISA.—Segons lo que s'entengui per home valent...

LLARG.—Tant se val!... Redeu!... L'Abel no ha nascut pera poder-se fermat al jou, com jo mateix!... Ens aveniem molt jo i ell!... (*Prenent-lo pel bras, saccejant-lo*). Tu!... cavall selvatge... com es que t'has deixat posar la brida tant aviat?

LLUISA.—Oh!... no li digueu aquestes coses!... Avui me sembla impossible que s'hagiavingut un sol día amb vos...

LLARG.—Per què?

LLUISA.—Ell! un home tant actiu... amb vos un gandul rematat!

LLARG.—Jo no soc gandul. No puc treballar... veteu? (*Es treu les ulleres i ensenya sos ulls rojos i irritats*). Tinc els ulls fets malbé. I què es fa quan se té un membre malalt? Cuidar-lo, amorosir-lo. Així jo, enlloc de cansar els meus pobres ulls amb el treball els alegro amb la vista del món.

LLUISA.—Bé la sabeu prou llarga!

LLARG.—Quan un home s'ha deslligat de la familia, de la patria... i de tot el plom de la nostra vida, voleu res mellor que passar els dies corrent món? El qui més s'ho estimi que es quedi al seu recó de terra doblegant l'esquena... i si vol, que em tanqui la porta de casa seva... (*Es mira al VÍCTOR amb intenció*). Jo em guardo el dret de dir-li de dés la carretera: adeu roca entre les roques!...

VÍCTOR.—Quan s'ha perdut la dignitat es viu de tota manera...

LLARG.—(*Orgullosament*). Si se m'ha d'insultar aniré a buscar aculliment a una altra part!

LLUISA.—Bé sou prou orgullós!

LLARG.—Deixeu-me anar a dormir que estic cansat.

LLUISA.—Mira, tu meteix, Abel, l'acompanyes al llit dels mos-sos... hi ha un lloc vacant.

VÍCTOR.—Ens deixarás els mistos aquí, eh? Alguna vegada crec que has ficat foc tu...

LLARG.—Quí! jo?

ABEL.—Sí... evitem el perill, Llarg, doncs amb la palla... quan se té la mala costum de ficar-se al llit amb la pipa encesa...

LLARG.—Ah! veig que no t'oblides de tot. Quantes baralles ens havia costat això!...

ABEL.—Va ser així que vas calar foc al paller del voltants de Grenoble...

LLARG.—Doncs hauré de fumar una pipada aquí abans d'anar a dormir!...

LLUISA.—Al pati en tot cas.

VÍCTOR.—La mare no pot sofrir l'olor del tabac.

LLARG.—Ara ho recordo. I per això vareu preferir aquest noi tendre sense vicis... a tot un Llarg de camins!

ABEL.—Encen-me un fanal, Berta.

(BERTA es dirigeix a la cuina).

LLARG.—I això que jo era més dur... més propi pel treball de casa vostra. Per què em vareu fer aquest tort, mestressa? Ah... ja ho sé; si m'agradés parlar...

ABEL.—Vaja, Llarg... no cal sinó que després de acullir-te ens busquis raons! Això no está bé...

LLARG.—Cadascú paga amb la moneda que té... Vols que et pagui amb or de llei si no porto més que coure? Un altre temps et pagava mellor... recórda-te'n! Sense mi t'hauries mort de fam per la carretera...

ABEL.—No tant!

LLARG.—Jo demanava, robava per tu... i tu em vas deixar marxar sol, per aquesta meteixa porta... sí, vas deixar que em treguessin... ja ho sabs tu perque... (A LLUISA) i vos també...

LLUISA.—Abreviem, Llarg. No us he acullit per escoltar les vostres impertinències. Porta el llum, Berta. Acompanya-l, Abel...

(La BERTA dona el fanal encès a l'ABEL).

LLARG.—Tot t'ho predono si vens amb mi! Portarèm endavant els nostres projectes... te'n recordes, Abel?... Em trobo tant sol jo! No faig més que rodar!...

LLUISA.—No te l'escoltis, Abel! Oh!... l'asquerosa sirena! Fa veure que s'entendreix i tu sabs com es dur de cor!

LLARG.—Teniu por que us el prengui per força... Ni la petxina está tant clavada a la roca!...

ABEL.—Anem que t'acompanyo.

LLARG.—(*Joiós*). M'acompanyes?

BERTA.—A la bona hora!

VÍCTOR.—(*Aturant-los, així que van a marxar*). Sí, però tu, mentrestant, no em dones els mistos.

LLARG.—(*Treient-se mistos, pipa i una bosseta amb el tabac*). Aquí ho tens tot, poruc!

VÍCTOR.—(*Amb orgull*). Tu no tens res per perdre!

LLARG.—Això es lo que em fa deu vegades més home que tu!...

Ah!... la *maleta* la deixo aquí meteix. Bona nit tothom.

BERTA.—Bona nit.

LLARG.—(*Posant la mà a l'espatlla de l'ABEL i anant-se'n els dos*).

Tant gran que es el món i tan petit que te l'has fet, Abel!...

Una vegada era un home que es va enterrar ell meteix... no la sabs, aquesta?...

(*Desapareixen pel fons, tancant la porta*).

BERTA.—Heu fet bé d'enviarlo amb els mossos. Si el feu dormir al graner no arribo a estar tranquila en tota la nit. Una no sab lo que li pot passar amb aquests desvergonyits.

VÍCTOR.—Jo no li hauria donat aculliment. Amb els ganduls no tinc compassió. Si jo fos del govern en faria unes agafades d'aquests!... i au... a treballs forçats! Aquests vagabonds!

Oh!... la pesta! l'escoria tot això!

LLUISA.—N'hi ha, que ben conduits, foren homes com els millors.

VÍCTOR.—Ves-ho a esbrinar! Lo mellor es no tenir tractes amb cap. Tot lo que no fos gent francesa i honrada, de quí un se 'n pot fiar a ulls clucs, no ho voldria pas a casa, jo! Els estrangers... hum!... son la perdició de la Fransa! Les carreteres n'están plenes... Cada dia no llegeixes sinó malifetes d'aquesta gent...

LLUISA.—Bah!... Histories que et conta el gandul de ton oncle Gravelot... No et vol gaire bé... t'omple el cap de vent...

VÍCTOR.—Ja veurás el dia que jo maní a casa...

LLUISA.—Ja sé lo que vas a dir, Víctor... calla...

VÍCTOR.—Potser no ho sabs tot...

BERTA.—El thè ja es fet, Víctor.

VÍCTOR.—(*Brusc*). Abóca-l, doncs! (BERTA, *de la vora del foc on era se 'n va a l'armari a buscar una tassa que posa davant del VÍCTOR i el serveix. Molt fixat mentres pren les primeres cullerades de thè*). Veus?... Tu dius que l'Abel es sempre tant atent amb mi... com es que no m'ha convidat a anar a càl senyor mestre?

BERTA.—Per què convidar quan se comença per no voler anar amb ell?

VÍCTOR.—(*Aspre*). Cúidat de la teva feina, tu!

LLUISA.—Respòn més suau que no costa res!

VÍCTOR.—La minyona no s'ha de ficar amb les meves coses!

BERTA.—(*Entre dents*). Quin ure!

VÍCTOR.—(*Bevent lentament*). Es flux aquest thè... i es massa calent!

BERTA.—(*Entre dents, baix*). Bufa!...

(*Una pausa llarga. BERTA, per a servir el thè al VÍCTOR ha replegat una punta de les estovalles, ara despara taula treient tot lo que hi ha damunt d'ella i portant-ho a l'armari i a la cuina. LLUISA está abstreta i somniosa vora de la taula. VÍCTOR va prenent thè a cullerades, fixat*).

LLUISA.—Què heu fet, avui, Víctor?

VÍCTOR.—Hem llaurat tot el camp de la Pedra qui gira... Demà es farà el camí de Montbard...

LLUISA.—S'haurá d'anar al bosc a recullir la tala de pins joves, sinó amb la mullena es podrirán.

BERTA.—(*Vivament*). Quan aneu al bosc vull venir jo... ho sents, Víctor?

(BERTA després s'asseu aprop de l'estufa i lentament s'en-dormisca).

VÍCTOR.—(Alçant-se). Que et creus que hi anirà a càl senyor mestre? Cah!... es quedarà amb el Llarg fins qui sab quina hora! Ja ho veus... la brava gent amb qui es fa el teu Abel!

BERTA.—(Entre dents, del seu lloc estant). Quina manfa amb l'Abel!

VÍCTOR.—Què dius, Berta?

BERTA.—(Estirant els brassos). Que tinc són!

VÍCTOR.—(De sobte, amb un rampell d'alegria). Tens són? espera... ja veuràs...

(Pren aigua d'un gerro i amb les mans mullades les espargeix per la cara de la BERTA).

LLUISA.—Está quiet, Víctor; no molestis.

BERTA.—No, senyora...

VÍCTOR.—(Va cap a sa mare amb extranya alegria, riu i li fa pessigolles). Què vols? Què vols tu, capritxosa?

BERTA.—Sembla que es gira de bones el vent!

LLUISA.—(Rient). Oh!... deixa-m! Déixa-m tranquila Víctor!

(En un moment, rápit, amb extranya nerviositat, agafa la cadira de sa mare pel respatller i tirant-la endarrera l'estira i la passeja per l'habitació. LLUISA protesta rient).

LLUISA.—Oh!... Víctor!... Per Deu!... Prou... deixa-m estar!...

(VÍCTOR amb la cadira descriu una circumferència per la sala rient i cridant).

VÍCTOR.—Arri!... Arri!... Oix-que, petita!... Oix-que, la roja!... Ara va bé!... Ara, ara!...

LLUISA.—Prou, boig, prou!... Que m'has près per una euga!

BERTA.—Què li agafa a n'aquest diable? Quí s'ha trencat el coll?

VÍCTOR.—(Esbojarradament). Arri!... Arri!... Oix-que la reina!... Arri!... Hop! Hop!... Ara va bé!...

LLUISA.—(Rient a boca plena). Prou! Víctor!... Criatura!... Déixa-m estar... em tirarás a terra!...

VÍCTOR.—No et moguis, no!... No tinguis por!...

BERTA.—Callèu!... ja el faré deixar, jo...

(Animada per la broma va cap al VÍCTOR i li fa pessigolles sota les aixelles per obligar-lo a parar. Ell es gira llest i li dona un cop al cap, deixnt a sa mare de sobte, a punt de fer-la caure).

VÍCTOR.—Té, tu!...

BERTA.—(Separant-se, ofesa). Brutal!... Més que brutal!...

LLUISA.—(Roja, enfadada). Per què li has pegat?

VÍCTOR.—A n'ella no li demanava!

LLUISA.—Mal agradós!... Amb tu tots els jocs araben malament.

BERTA.—I quin cop m'ha donat el poca pena!

VÍCTOR.—No t'he trencat cap os, em penso!

LLUISA.—No caldría sino... selvatge!...

BERTA.—(Rabiosa). Me 'n vaig a dormir... Eh!... no es pot aguantar sol!...

LLUISA.—(A BERTA). No en facis cas, Berta. Vina... pren el thè...

BERTA.—No en vull... de thè!

VÍCTOR.—(Amorosint-se). Que hem de fer, Berta? No s'es tant delicat tampoc... No t'ho volia fer... Pren el thè... jo t'ho mano.

BERTA.—(Anant a la cuina). Inútil.

VÍCTOR.—(Agafant-la pel bras). Jo si, jo ho vull!

BERTA.—Jo no, doncs! Què se m'endona a mi del teu thè?...

VÍCTOR.—(*Deixant-la bruscament*). I que tantes raons!... Tu me-teixa!... Si l'Abel t'hagués pegat encara n'estaries contenta!

BERTA.—Sí... sí!... Contenta! Ben cert!...

VÍCTOR.—(*Irritat mentres la BERTA entra a la cuina*). I per què, doncs? Què vol dir això. Per què totes les preferències són per ell aquí a casa?

BERTA.—(*De la cuina estant*). I tu perquè li vas en contra sempre!

LLUISA.—(*Amb veu alta i severa*). Un poc més de respecte, Berta!

VÍCTOR.—Respecte!... ja ho veus, ningú me 'n té a mi! Jo que soc l'amo! La culpa es teva! Has donat tota l'importància als de fóra de casa!... Oh!... aquest maleit estranger!

BERTA.—(*Que passa amb un llum a la mà dirigint-se al pis superior*). La veieu, ara, la gelosia estúpida?

LLUISA.—(*Severament*). Podràs callar, Berta!...

(BERTA desapareix fent batre la porta).

VÍCTOR.—I tindràs un dia més aquesta minyona a casa?

LLUISA.—De lo que et passa tu en tens la culpa. Respecta i et respectarán!

VÍCTOR.—Jo soc l'amo.

LLUISA.—L'amo!... No tant d'orgull! Avui un amo, no es com abans...

VÍCTOR.—Doncs que em trepitgi tothom!... una minyona, un mal estranger... que em trepitgi tothom!

LLUISA.—Ja ho ha dit bé la Berta; gelosia estúpida!

VÍCTOR.—Estúpida o no estúpida... No veus que la sento?... Doncs primer jo que tot!... (*Ràpid i amb un tò selvatge*). I s'ha acabat!... en aquesta casa hi sobren l'Abel o jo... Tría dels dos!

LLUISA.—Quines sortides d'imbècil!

VÍCTOR.—Perquè m'hi feies d'imbècil... no en tinc la culpa jo! Parla clar: digues si vols que se 'n vagi l'imbècil o l'intel·ligent!...

LLUISA.—Oh, boig!... que et deixes portar com un cego per una mala passió!

VÍCTOR.—Per què no el treus... desseguida... pel sol fet que el teu fill t'ho demani?

LLUISA.—Perquè es absurd, senzillament, lo que tu fas. Es una obcecació que t'ha vingut de sobte. Vols que llensi a l'Abel al carrer, pel fret i la miseria, com aquest vagabond?...

VÍCTOR.—Que se 'n torni a casa seva... li pagarem el viatge.

LLUISA.—Què ens ha fet per treure-l així de casa?

VÍCTOR.—I quina llei diu que l'haguem de tenir?

LLUISA.—Oh!... bé... discutint així no hi ha medi... no! Quina llei? Quí l'ha volgut després de tot, sinó tu, a l'Abel? La vostra amistat... era passió... Mai havia vist una cosa semblant entre dos estranys. Bé... doncs, es per tu que l'Abel ha entrat a formar part de la nostra vida... I ara em demanes que el tregui?... No es just!... L'Abel no s'h fet cada dia més digne de la nostra *afecció*?... No treballa amb esforços i amb més acert de cada dia? No sents com t'estima i et vol?... Et fa de company, de mestre, què?... de germà!... i s'humilia, ell tant fort i altiu, per tu que ets una criatura.

VÍCTOR.—(*Fredament, amb dolenteria*). T'he dit una cosa, no es cert? L'has ben sentida suposo... Per si no, te la repeteixo. O ell, o jo... tira pel cap que vulguis...

- LLUISA.—Maleïda gelosia!... T'has tornat com una fera, Víctor!...
Jo no ho puc voler!...
- VÍCTOR.—No!... si ell ja ho coneix... jo no m'he estat de mostrar-li lo que sento... I ell m'etex ja no m'estima... ni vull que m'estimi!
- LLUISA.—Això es de dolent, Víctor... T'has ficat aquesta idea al cap i no hi ha Deu que hi pugui res... Que en fa de dies que observo els teus actes, que lleigeixo els teus pensaments!...
- VÍCTOR.—I no obstant... no has fet res...
- LLUISA.—Esperava que tu parlessis clar, com avui... per preguntar-te: Per què? D'on vé? Què te l'ha fet neixer aquesta gelosia?... (VÍCTOR no respònd, amb el cap baix. Una pausa. LLUISA continua excitada). No respons? No dones cap raó? Es natural, com que no en tens cap!... Digam... que es aquest verí que et rosega per dins?
- VÍCTOR.—(Amb falsa calma). No es verí, mare. Senzillament, em penso que ja l'hem tingut prou a l'Abel. L'hem ajudat, l'hem tret de la miseria, no ha de durar pas sempre el tenir-lo. Ell no es un pagès... ni un obrer i el seu treball, per més que s'esforci, no es el d'un home del camp... doncs que se 'n vagi al seu món!
- LLUISA.—Ets un egoista, un cor sec... vetaquí lo que ets, Víctor.
- VÍCTOR.—(Fredament). Lo que tu vulguis.
- LLUISA.—(Planyent-se). Ah!... es ben trist això... sabs?... per una mare que s'ha fet tantes il·lusions!
- VÍCTOR.—(Amb feresa). No es tracta de mi, ara... sinó de que l'Abel se 'n vagi. (Una pausa breu). I si tu no li dius, li diré jo meteix.
- LLUISA.—(Amb coratge). Ah!... Això si que no ho permetré!
- VÍCTOR.—Ara meteix... quan torni.
- LLUISA.—No ho vull... mira Víctor, hi haurá un escàndol.
- VÍCTOR.—Oh, sí que hi serà! Estic decidit a tot! Sápiga-ho! Temps ha que em mossegava els llavis... i a la fi he esclatat... Lograré la meva ni que m'hi hagi de fer amb els punys!
- LLUISA.—Series prou selvatge, potser! Així tractes els gossos i els cavalls... així vas tractar no fa gaire a la Berta... i potser gosaríes amb la teva mare?...
- VÍCTOR.—No tinguis por... Amb un altre potser sí...
- LLUISA.—Amb l'Abel que t'ha estimat tant? Oh!... es una obsessió, una malaltia això!...
- VÍCTOR.—(Fredament). Potser sí.
- LLUISA.—Tant odi li tens?
- VÍCTOR.—(Amb feresa, però trencant en un plor curt i agut). Tot el que es pot tenir!
- LLUISA.—(Serena, després d'haver dominat l'emoció que el plor del seu fill li ha causat). Està bé. No en parlem més. Per evitar conflictes, l'Abel se n'anirà.
- VÍCTOR.—(Amb ansietat). Quan?
- LLUISA.—No ho sé això... no t'ho puc dir...
- VÍCTOR.—Ha de ser aviat!
- LLUISA.—Aviat... Deu meu!... Sempre passarà algun temps! No el podem pas treure de casa brutalment. S'ha d'esperar un moment oportú.
- VÍCTOR.—(Amb recel). Ja ho veig... l'Abel no se n'anirà.

LLUISA.—Sí; ell meteix m n'ha parlat primer que tu... L'has tractat tant malament aquets dies!...

(VÍCTOR, pertorbat no respòn de cop. Després de sobte, amb ansietat).

VÍCTOR.—Però quan?... quan? Digam, demés passat... dijous, la selmana entrant... a fi de mes!... Sí... fixam un dia... tal!... però que sigui segur... que no passi d'aquell dia!...

LLUISA.—Serà passat Nadal.

VÍCTOR.—Per què passat Nadal?

LLUISA.—Es una festa tant íntima, tant familiar aquesta! Em sabria un greu que l'Abel la passés sol!

VÍCTOR.—Per Nadal ja haurà trobat una altra casa!

LLUISA.—(Amb prec profón). No siguem crudels! Valdria més deixar passar els dies crus d'hivern i així que arribi la primavera deixar-lo fugir. A la primavera... veus?... es diferent... la naturalesa meteixa sembla que ajudi a l'home en les seves empreses.

VÍCTOR.—Per què esperar tant?... L'hivern... tot just el comencem i es tant llarg!...

LLUISA.—Que poca pietat, fill meu!

(Una pausa. LLUISA deixa caure lentament els brassos demunt la taula apojant son cap entre ses mans. VÍCTOR calla i espera. Es sent un plor de LLUISA).

VÍCTOR.—(Fredament). Per quí plores ara, per mi o per l'Abel?

LLUISA.—(Sense atçar-se). Per tots dos.

VÍCTOR.—(Amb feresa). N'has de sacrificar un, doncs! Tría. Vols que sigui jo?

LLUISA.—Mai!... Oh, Víctor!... Estás boig?

VÍCTOR.—(Joiós). Doncs així... sense remissió... fóra l'Abel!

LLUISA.—(Molt lentament). I no pensarás mai que fóra d'aquí l'Abel potser es desgraciat per culpa teva?

VÍCTOR.—(Fret). Quan sigui fóra d'aquí no pensaré més amb ell!

LLUISA.—(Fondament). Com tindré cor de dir-li?

VÍCTOR.—Li diré jo meteix!

LLUISA.—(Amb sobressalt). No!... tu meteix, no!... Estás exasperat!... Tens els ulls plens de febre... ves a dormir...

VÍCTOR.—Vull esperar que vingui l'Abel!

LLUISA.—Oh... no! Evitem això! Li diré jo sola... De la manera més suau... que no li faci mal...

VÍCTOR.—Es cert, com vindrà el dia, que l'Abel se n'anirà demà? Juram-ho!...

LLUISA.—Una mare no li jura al seu fill!

VÍCTOR.—Perdona... Ja et crec!... Adeu!... Me 'n vaig a dormir tranquil... Un petó!...

(Li pren el cap i la besa. LLUISA després l'acota i plora en silenci).

VÍCTOR.—(Fret). I com li dirás a l'Abel?... Plorarás i no podrás dir res. M'esperaré jo...

LLUISA.—(Amb energia). No, no!...

VÍCTOR.—Doncs, déixam quedar allà, darrera les cortines del teu llit, per sentir com li dius...

LLUISA.—Com si tu fugissis de casa per anar a l'etzar del món... i amb el presentiment de no veuret mai més...

VÍCTOR.—(A punt de plorar). Adeu, mare... Fins demà...

(Tremolós i vacil·lant desapareix).

LLUISA.—(Amb la veu plorosa i suplicant amb tota la seva ànima).

Víctor! Per derrera vegada! Esperem la primavera...

VÍCTOR.—(Apareix pàl·lit i desencaixat a la porta i fa un gran crit).
No!

LLUISA.—Per la memoria del teu bon pare!

VÍCTOR.—(Baixant febrós al costat d'ella). Vols que passi una desgràcia?

LLUISA.—Víctor! m'arribes a fer por!

VÍCTOR.—Ho vols saber, doncs?... Aquesta nit, quan tots dormiau...

LLUISA.—Què! Víctor! M'espantes tota!

VÍCTOR.—He anat al llit de l'Abel... boig... gelós... amb el punyal que l'oncle armer de Dijon va regalar-me...

LLUISA.—(Esgarriçada, fa un crit que se li glassa a la gorja).
Quin horror! Tu has fet això? Estaves boig!

VÍCTOR.—(Amb horror febrós). La lluna li tocava a la cara... els cabells li queien esbullats pel front... Era molt hermós amb el seu front tan ample... i he sentit una gelosia boja!... boja!...

LLUISA.—Pobre fill meu!

VÍCTOR.—El seu cor batia com un rellotge que marca la vida... els seus llavis somreien... i entre somnis han mormolat el teu nom!...

LLUISA.—El meu nom!

LLUISA.—(Plorant). I he sentit que tu l'estimaves més que a mi perquè es tant intel·ligent i hermós!... Què hi puc fer jo?... Treu-lo, mare... un altre dia podria passar la desgràcia... ara meteix ja em sembla que he fet un crim... com si tingués les mans tacades amb sang de l'Abel...

(Per la finestra s'entreveu la claror del llum que porta l'ABEL).

LLUISA.—Fuig! Fuig! Ell vé!

VÍCTOR.—(Anant-se'n febrós, com un al·lucinat). Demà... de bon matí, així que apunti el dia!

(LLUISA es queda glassada d'horror, pàl·lida, amb la mirada perduda en el buit. L'ABEL ha traspassat el pati anant a tancar la porta del carrer. Una pausa. Entra i apaga el fanal. Té la mirada somrient, el rostre animat, fresc tot ell de la llarga conversa sostinguda amb l'antic company).

ABEL.—Tothom dorm?

LLUISA.—Sí.

ABEL.—(Deixant el fanal a la taula). Diable de Llarg! m'ha fet passar una bona estona! S'ha dirigit a mi tot seriós i m'ha dit: «Encara cantes la llibertat aquí, presoner de la teva mestressa?»—Sí, li he respost jo... i ell amb quin orgull ha respost:—«Doncs, veus? jo no la canto la llibertat... la visc!... ja en tinc prou!»

LLUISA.—Trista llibertat la d'aquest home! Em fa fàstic tot ell!

ABEL.—(Amb energia). Vos sou massa absoluta tant amb els vostre odis com amb els vostres amors!

LLUISA.—Sembla que aquest home tingui un estrany poder sobre teu!...

ABEL.—Sí, no ho negaré.

LLUISA.—Aquest home tant baix, Abel!

ABEL.—Sou injusta amb el Llarg...

LLUISA.—Tu ho ets amb tu meteix.

ABEL.—Quan hi ha tanta gent que es desvia per entendre la vi-

da... i lluita miserablement per no morir-se de fam... un home així no se us apareix com un hèroe? Ell sí que la té ben resolta la vida...

LLUISA.—Lo que ell viu no mereix aquest nom!

ABEL.—Oh!... sí! Jo us ho juro! He anat quatre mesos amb ell i ho sé!... Es gran la simpatía que em desperta aquest home... No hi ha dubte... soc un Llarg de camins jo també... però no a les fosques com ell... sino amb la llum del pensament...

LLUISA.—Per cantar-la bé... més per viure-la la vida del Llarg!...

ABEL.—Per viure-la, què diable! Beneeixo l'etzar que m'ha portat a conèixer-la aquesta vida.

LLUISA.—(Amb certa torbació interna). Sigui com vulgui Abel... em dones una alegría quan et veig tant fort!... Ets tant fort... que em sembla que resistiries tota mena de dolors i sacrificis, no és cert?

ABEL.—Bé m'ho sembla. El dolor, el sacrifici... es la pedra de toc dels forts... i cal passar-hi quan s'ho vol ser... (Amb entusiasme d'il·luminat). La vida de l'home fort es com la de l'aucell que renaix eternament de les seves cendres! Les joies i dolors que abatin o alegrin un moment la nostra ànima... després lluny de nosaltres tot lo que no es converteixi en llum per l'esperit!...

LLUISA.—Oh!... com tornes a ser el meu gran Abel després de tants dies d'estar abatut!

ABEL.—(Francament). Gracies a n'aquest bon Llarg a qui vos destesteu. Es admire! Sembla que m'hagi portat la pau i la força dels boscos que acaba d'atravessar!...

LLUISA.—Tant poder té sobre teu?

ABEL.—(Amb calor). No ho sé. Lo que noto es que la seva presència m'ha fet un gran bé... Com que els dies més forts de la meua vida els he passat amb ell! Oh!... aquelles hermoses matinades en plena llibertat!... En aquells dies el meu cor s'omplia d'un amor a la vida que no havia sentit mai! D'aquí el saber desfer-me de tot lo que em fa mal... de tot lo que entorpeix els meus passos! Gracies al Llarg!... Sí! gracies al vagabond!...

LLUISA.—Que temps que no havíes parlat així!

ABEL.—Perque avui em sento un altre... deslliurat... alegre.

LLUISA.—Beneïda l' hora!

ABEL.—(Serè). Sí... els meus sofriments per vos s'han calmat també... Us sabré estimar com una mare... com vos heu volgut sempre. (LLUISA respira ofegadament i l'escolta amb gran anhel). Fins em sembla que us sabria deixar, sense sofriment... i estimar-vos de lluny... tota la vida...

LLUISA.—(Pantejant). Em sabries deixar, Abel?...

ABEL.—(Més serè). Avui, sí... I crec que fóra mellor.

LLUISA.—(Amb la veu fonda però ferma). Doncs, déixam!

ABEL.—(Sorprès, somrient). Què us deixi? Quan?

LLUISA.—(Pàl·lida i trèmola). Mira... demà meteix...

ABEL.—(Vacil·lant entre el dubte i la certesa, commós). Eh!...

Demà!... Parleu seriament? Ho voleu?

LLUISA.—Oh!... No! No ho vull... Però ha de ser!

ABEL.—Ha de ser?

LLUISA.—(Fondament). Sí... demà meteix!... El Víctor m'ho ha

exigit! (*Balbucejant*). El Víctor... plorant!... Es crudel!... Demà al matí!...

ABEL.—(*Com qui revé d'un somni*). Eh... Anar-me'n! Jo!... Demà... al matí!...

(*L'ABEL pàt-lit queda de cop sense paraua. Pausa*).

ABEL.—Oh... còm de sobte?...

LLUISA.—(*Abrassant-lo al coll i amb veu de plany íntim*). Oh!... si sabies lo que sofreixo, Abel!... Déixam plorar als teus brassos!... (*Una pausa. No se sent més que el llur dolorit panteig*). Ara m'adono que t'ho he donat tot! Te n'anirás i em quedaré sense ànima! (*Respirant profundamet*). Ai! pobra vida meva!...

ABEL.—(*Més refet i com per sí*). Ho comprenc!... Una boja gelosia!... Ha arribat l'hora doncs?... La presentia... Sí... me n'aniré!... demà.

LLUISA.—Vesten a París! Jo no et desampararé!... Cuidaré de tu com d'un fill! Sollicita lo que et calgui per fer el teu camí ben ample... Tot es per tu... Jo soc mestressa absoluta de tot!...

ABEL.—No!... Me n'aniré amb el Llarg... demà meteix. (*Somrient*). Ha vingut com l'anell al dit que diu ell...

LLUISA.—Amb el Llarg?... No, no!... Perdut pel món el meu Abel!...

ABEL.—No tingueu por... tirarem endevant tots els nostres projec-amb el Llarg!...

LLUISA.—Abel!... i no et poses trist!... diria que te 'n alegres!...

ABEL.—(*Amb esforç i amb joia falsa*). Trist!... No ho vull pas estar!... Sempre m'han alegrat els preparatius d'un gran canvi...

LLUISA.—La teva fortalesa... sí... l'estimo... la vull... Però la teva fredor, Deu meu!

ABEL.—Vull estar content!... La meva marxa es una promesa de salut...

LLUISA.—Hi ha una amargor en les teves paraules, Abel!

ABEL.—(*Amb fermesa*). Dins meu havia esclatat una tempesta horrible! Em consumia en un foc que hauria abrusat la meva ànima, la meva vida... Aquesta marxa, doncs, posa fi a la meva lluita i me 'n vull anar d'aquí cantant victoria...

LLUISA.—Em fas mal, Abel!

ABEL.—Jo us he besat i tingut presa entre mos brassos, he vist com la mirada se us encenia de passió... he sentit pantejar la vostra carn... i en nom de no sé quins escrúpols m'heu deixat sofrir ferament...

LLUISA.—(*Amb gran angoixa*). I jo que no he sciert?

ABEL.—Sí... tots dos... podent ser molt ditxosos ens hem torturat... ens hem destrossat inhumanamet...

LLUISA.—(*Pronfondament*). Inhumanamet...

ABEL.—I bé... compreneu que a! allunar-me de vos exhali un crit de deslliurança?...

LLUISA.—Abel!... m'odiarás en lloc de guardar un bon recort de mi!

ABEL.—No!

LLUISA.—M'odiarás, sí!

ABEL.—I què! Un gran amôr es un gran odi!

LLUISA.—Oh!... quina mirada m'has dat! Altre cop en els teus ulls aquella fredor...

ABEL.—Deixeu-me... deixeu-me fugir joïós, senyora!

LLUISA.—Ès aquesta la nostra derrera nit i em parles així!...

ABEL.—Deixeu-me seguir la meua via!

LLUISA.—Abel, t'has tornat dolent en un instant!

ABEL.—Senyora Lluisa de Moran... abans de fugir... gracies pel bé i pel mal que m'heu fet...

LLUISA.—No puc!... No puc més!... (*Romp a plorar*). No pot ser, Abel!... Això no ho sents!

ABEL.—Gracies pels vostres petóns com la mel i amargants com l'açibar... Gracies d'haver-me vestit i mantingut... Gracies de tot... i adeu!... Seré molt ditxós si us puc oblidar!...

(*S'alsa i per amagar l'emoció fa un geste de comiat amb les darreres paraules*).

LLUISA.—(*Febrosa es llença als braços d'ell, el pren bojament i el besa amb passió*). No! No m'oblidaràs mai! No ens podem oblidar tu i jo! T'emportaràs un dolc recort de mi!...

ABEL.—(*Frenètic apassionat*). Sense ser meua?

LLUISA.—Sí! Sí! Abel!... tota teua! Pren-me! Fes de mi lo que vulguis! Soc una cosa teua! Pren-me tota. Gosa! Pren-me el cor i l'ànima... i déixam morta!...

ABEL.—Què hi havia, fins ara entre tu i jo que s'hi oposava? Oh! ditxa!... tot el teu amor em dones?

LLUISA.—(*Li pren el cap entre ses mans i se'l mira amb goig i passió*). Abel meu... qui ets que em prens tota, que no hi ha cosa, ni ser que no doni per tu?

ABEL.—Meva! meua! a la fi!...

LLUISA.—(*Caient als seus brassos en voluptuós desmai*). Teua es la meua vida!

ACTE TERCER

L'endemà al matí, a prop les vuit. La porta del fons es tota oberta veient-se un gran troç de pati limitat a la dreta. Per la finestra, a través dels vidres entelats, es veu un bastiment al fons del pati que es la granja de teulada de pedra grisa, humida, on creix la molsa. Per sobre de la teulada es veu el cel opac, entel·lat, d'un dia calmos i pesat d'hivern. A l'esquerra del pati, de biaix, anant a formar angle agut amb l'extrem del mur de la granja que no es veu, hi ha: en primer terme un cobert amb planta baixa i un pis quin s'ol el formen planxes de fusta que surten desmesuradament cap al pati. A la planta baixa hi ha un carro d'aboc, un carretó de manobre, arades amb rodes amb llurs tralles, sacs de guano i de guix i altres eines de propietaris rurals. Al fons del cobert, hi ha adreçats contra el mur, troncs i planxes de noguera. El segon pis es plé fins a la teulada de forratge, sec i groguenc que en sa part més alta s'avansa i penja en enorme tofa sobre el pati. En segon terme que ja es vora el vèrtex de l'angle es veu una part del portal gran, amb porta de ferro, a fóra la ratlla grisa humida de la carretera, de biaix, molt plana i neta. Al fons de tot les cases que voregen la carretera, baixes, amb teulada roja.

BERTA *escombra al replà, davant la porta; després desapareix un moment per la dreta. Entra, pren el quinqué de demunt la taula i el porta a la cuina. Surt i s'acosta al foc qu'aviu amb la manxa; després s'ajup a cuidar de la llet i del cafè per l'esmorzar. Mentrestant apareix la vella ANNETA a la porta del pati; va molt abrigada i avença tremolant de fret.*

ANNETA.—(*De la porta*). Bon dia, Berta, tens molt obert amb el fret que fa?

BERTA.—Perque surti la pols...

ANNETA.—(*Anant a la vora del foc*). Però s'hi està bé aquí dins... On tens la mestressa?

BERTA.—Al jardí.

ANNETA.—Què hi fa en aquesta hora?

BERTA.—Es amb el Víctor. Aquesta nit s'ha gelat la bomba i el noi volent-la fer funcionar l'ha espatllada.

ANNETA.—Per què no aviseu al manyà?

BERTA.—Ja ho deurán fer.

ANNETA.—I l'Abel?

BERTA.—Encara es al llit... no es troba gaire bé, diu...

ANNETA.—Què té?

BERTA.—Potser que tingui són... Avui no l'he sentit... Hi ha hagut nits que ja clarejava quan ha pujat a dormir.

ANNETA.—Vols dir, Berta! En aquest temps que tarda tant a ser de dia?...

BERTA.—Si no clarejava... pōc se n'hi ha mancat.

ANNETA.—No els espies pas? No ho fassis, noia. No hi ha ofici més lleig que el d'espia.

BERTA.—No, no els espio.

ANNETA.—Si fan algun mal el pagarán... I qui ho pot dir que en fassin? El vell senyor Labre, el mestre, sempre diu: «Al dia que sabrem els secrets que mouen als homes podrem re-criminar-los... ara, com no sabem inés que eis fets, què podem dir en justícia?»

BERTA.—Jo no dic res... per més que vegi...

ANNETA.—Ben fet. Hi ha gent que així que es creu haver descobert un secret li manca temps per a anar a l lensar-lo als quatre vents. Aquests son els tontos! Hum! Un secret!... divulga-li es com una flor passada i sense aroma...

BERTA.—Aquí no hi ha cap secret, Anneta, sinó sospites...

ANNETA.—Oh... sospites no son certeses!

BERTA.—Les unes següeixen a les altres.

ANNETA.—La lluna segueix sempre al sol i no l'atrapá mai...

BERTA.—Jo faig com qui tanca els ulls i hi veig.

ANNETA.—Es de la manera que una serventa pot fer anys en una casa.

BERTA.—Les que servim ja hem de ser d'una ben estranya condició... Els amos que ens volen tant obertes d'ulls per les feines... ens voldrien cegues davant de certes coses...

ANNETA.—Mira, Berta. El bon Deu, cada nit, extén un vel sobre els nostres pecats, entens?... i ell de dalt, somriu bondados com un pare veient jugar les seves criatures... Amb això dorm tranquila i deixa estar l'Abel i la mestressa... (*Entra LLUISA, i ANNETA deixa enlaire la conversa. LLUISA vé amb esgarrifances de fret, cobertes les espatlles amb una pègrina de llana. Vesteix amb la negligencia propia del matt. El cabell un poc desordenat. Molt pàl·lida, dominada per una profunda inquietut. ANNETA li parla així que la veu). Que esteu pàl·lida! Que no us trobeu bé?*

LLUISA.—No, en efecte; tinc molt mal de cap.

ANNETA.—Ja es veu; teniu els ulls fondos i cansats.

LLUISA.—Es que en tota la nit no he pogut dormir.

ANNETA.—Pesa un cansament sobre el vostre front... Feu molt mala cara... No us heu vist al mirall?... Sens dubte esteu malalta...

LLUISA.—No es res... no m'inquieta. I vos on aneu tant dematí?

ANNETA.—Us vinc a dir que el Teó no treballa, avui.

LLUISA.—Ah!... ja... la noça d'ahir!

ANNETA.—Ha comparegut a la matinada que no es tenia dret.

BERTA.—Tant meteix va moure un gros escàndol. El senyor batlle m'ho ha dit del jardí estant, a primera hora.

LLUISA.—I on el va moure l'escàndol?

BERTA.—A la meteixa casa, diu...

ANNETA.—Sí... a l'hora dels brindis... va dir alguna cosa d'inconvenient al nuvi... i el van treure de la festa... Aleshores amb dos o tres més, van armar un chor i vinga cantar cançons grasses davant de la casa dels nuvis... i d'allí a la taverna, tota la nit... (*Es presenta Teó amb la cara inflada i fosca, els ulls apagats, i el pas lent, vacil·lant.* ANNETA, molt sorpresa, se li dirigeix apenada així que el veu). On vas? Per què t'alçaves?

Teó.—(*Balbucejant*). Vinc... perquè no sigui dit...

BERTA.—Si no t'aguantes dret... Ves-te'n a dormir.

Teó.—Un dia, mestressa... veureu... el vostre fill em va dir gandul sense raó. No vull... no vull que es pugui dir... mai!...

Teó!... gandul? No!... Què es fa? On es treballa, avui?

LLUISA.—No podràs, home... Vés... ja se 't dispensa per un dia...

Teó.—No!... li vaig jurar!... On es el Víctor?

LLUISA.—Al jardí.

Teó.—Li vull dir... veus?... No, soc gandul!... Veus?... No m'aguanto dret... està bé... no m'aguanto... i treballaré tot el dia...

ANNETA.—Vaja, Teó, que no pots treballar... Vés a casa i ficat al llit... no siguis tossut...

BERTA.—Ja ho veus el vi com te posa.

Teó.—El vi?... no em fa por... Es un company...

LLUISA.—Un mal company.

Teó.—Un valent!... L'home, un altre valent?... Dos valents!... L'home diu al vi:

tu fort?...

jo refort!

em fas caure?...

a jaure!

i també s'és valent... en dones i en vi, la valentia també pot ser en la retirada...

BERTA.—Doncs retirat...

Teó.—Quan no pugui més... Napoleó va dir això: un Deu al cel i un rei a la terra... Jo dic, el Deu es el vi que ens vé del cel... el rei...

BERTA.—Tu!

Teó.—Per què no? I tu la reina si em vols... Anem... vina amb mi!...

LLUISA.—No li diguis res més, Berta... Anneta preneu-lo cap a casa.

ANNETA.—Sí, anem, Teó, reposaràs fins a mig dia i després...

Teó.—Vull treballar, ara meteix. Què s'ha de fer avui? On se va?

A la Costeta, a la Pedra qui gira?... Ja es fóra el Víctor?

LLUISA.—T'he dit que era al jardí.

Teó.—Al jardí... hi vaig... hi vaig... i que no sigui dit... que el Teó és gandul. (*Tambaleja de cop al donar un pas i després amb un esforç es planta ferm i exclama formal*). Eh!... tu fort?... jo refort!... Ah! Ah!... el veieu ara el Teó?...

(Desapareix tornant a vacil·lar, pel fons, cap a la dreta del pati).

ANNETA.—(Amb molta inquietut). On va? On va ara?

BERTA.—A destorbar el Víctor que se 'l treurà del davant amb un regany.

LLUISA.—Ah!... ditxosa memoria meva! Vés Berta a càl manya Zael que et deixi unes estenalles pel Víctor..

BERTA.—Per què no feu venir el manyà.

LLUISA.—Si ell no ho vol... es tant toçut!... Està empenyat en arranjar-la ell meteix. (A l'ANNETA). Es la bomba que se 'ns havia gelat i ell l'ha espatllada, sabeu, Annetta...

ANNETA.—I què sab ell?

LLUISA.—Es clar que no... però... cuita vés... que no s'impacienti...

BERTA.—Hí vaig desseguida.

(Desapareix).

ANNETA.—(Després d'una pausa). Doncs que té l'Abel?

LLUISA.—Ah!... us ho ha dit la Berta!... No es troba bé. Potser que no es llevi en tot el dia.

ANNETA.—I què es?

LLUISA.—No ho sé, Ahir a la nit va començar a sentir-se malament...

ANNETA.—Oh!... cuideu-lo! Tot va de malalts aquest hivern!

LLUISA.—Em penso que no serà gran cosa.

ANNETA.—(Després d'una pausa). Ahir al vespre vaig haver d'anar a feinejar a càl metge i em van arribar a molestar a propòsit de vos i l'Abel...

LLUISA.—Per què?

ANNETA.—En parlaven amb poc respecte. Veu les coses d'una manera tant baixa la gent! Cap sentiment... cap noblesa de cor... sabeu? Senzillament... per ells no hi ha més que una sola cosa!... Oh... fa fàstic!...

LLUISA.—Us prego, Annetta, que no em parreu mai d'aquestes coses. Prefeixo ignorar-les. Tot això revolta... Remou lo que hi ha de dolent i baix dins de nosaltres... i nò ho vull!

ANNETA.—Tothom parla de l'Abel!... qui és? què fa? d'on vé? per què s'hi está?... Oh!... mil preguntes estupides!

LLUISA.—I bé... que preguntin!

ANNETA.—Ditxós Abel!... Quin minat de la sòrt... Aneu!... compareu-lo amb els nostres... el Teó i el Víctor...

LLUISA.—Son fills; s'estimen tal com són...

ANNETA.—Així ho hem de fer les mares. L'Abel es diferent... no sé que té que es fa estimar de tothom... (Pausa). Però un consell vull donar-vos abans d'anar-me'n...

LLUISA.—Què és?

ANNETA.—Si sortiu amb ell a passeig pels camps, no li doneu el braç, ni li poseu la mà a la espatlla, res d'allò que es fa descuidadament amb la persona que s'estima... no deixeu tampoc que ell es prengui cap llibertat amb vos... perquè el camp és una gran finestra traïdora; cada arbre pot amagar un espia i cada marge un enemic... La gent es dolenta i aviat en faria una historia que arribaria a orelles del vostre fill...

LLUISA.—S'ha dit alguna cosa, ja?

ANNETA.—Sí.

LLUISA.—Defenseu-me sempre que em senti bescantar, bona Annetta. La meva vella serventa m'estima tant que més que

ningú trobarà les paraules que brollen del cor i persuadeixen.

ANNETA.—Sí, noble senyora...

LLUISA.—I vos meteixa, en el vostre interior, tingueu amor i perdó pels meus actes! Anneta... potser m'he deixat esgarriar per una passió... més vos sabéu que entre la meua felicitat i la del meu fill sacrificaré sempre la meua...

ANNETA.—La vostra... si la vostra!...

LLUISA.—No us en aneu encara, Anneta... escolteu...

ANNETA.—Ja endevino lo que us passa... Si, sacrifiqueu la vostra felicitat... Escolteu a una vella qui us estima!

LLUISA.—Parleu... parleu més... tot ho veieu tot... ja ho sé... i més clar que jo...

ANNETA.—Deixeu fugir l'Abel com un hermós somni que passa. Es insensat lo que vos feu, mestressa... Jugar amb el foc... i amb la-gelosia del Víctor... Perdoneu... mai us havia parlat així, sinó ara que m'ho heu demanat... I creieu que me l'estimo a l'Abel... però el vostre fill sofreix massa...

LLUISA.—Vos ho veieu també... no és cert?

ANNETA.—Ja fa temps; deixeu fugir a l'Abel!

LLUISA.—Sí, sí aviat. Ho he jurat al meu fill!

ANNETA.—Li heu jurat?

LLUISA.—Sí, ahir a la nit... li vaig jurar que se n'aniria avui, perquè la gelosia del Víctor ha arribat a un tal punt que em fa por...

ANNETA.—Però... avui meteix?...

LLUISA.—Sí, avui!... I ara está malalt... veieu?... no se 'n pot anar pas... No se 'n pot anar fins demà o més tart... Escolteu, Anneta: Li voleu parlar vos meteixa al meu fill?

ANNETA.—Sí.

LLUISA.—Vos l'heu dut al bras i ell us estima i respecta... us escoltarà... Digueu-li dolçament, persuadeiu-lo amb tendresa... digueu-li que l'Abel se n'anirà... però no avui... sinó demà... o demà passat... tot lo més lluny la setmana entrant... Aneu... desseguida Anneta... Aneu...

ANNETA.—Espereu... ara deu estar amb el Teó i no podria parlar-li, el vull trobar sol... Vaig a casa un moment, a munyir la vaca i torno... (*Retrocedint*). Escolteu... si el Víctor s'exaspera, no insistiré!... Esperaré una altra hora... Ja sabeu com se torna quan s'irrita... pert el coneixement... és dolent i tot.

LLUISA.—No, vos el sabreu portar... aneu...

ANNETA.—Ho provaré.

LLUISA.—Oh!... Anneta!... Si el poguessiu persuadir que no fos fins a la primavera!... Us besaria els peus d'agraïda... Proveu-ho, Anneta!... Ho provareu?...

ANNETA.—Uns quants dies, sí, ho lograré... però...

LLUISA.—Per la salut de la vostra ànima, Anneta!... Per la vostra vellesa!...

ANNETA.—Me 'n vaig i torno...

LLUISA.—Ho provareu?

ANNETA.—Creieu-me... es inutil... La primavera no veurà juntes aquestes dues criatures!...

(*Desapareix lentament. LLUISA, al quedar sola, després d'una breu pausa, puja neguitosa a la cambra d'ABEL. Un moment després entra el LLARG DE CAMINS i no veient ningú s'atura*

mirant a dreta i esquerra. Veu el seu tabac i la pipa damunt del marge de la finestra, la carrega i dirigint-se al foc, pren un tros de llenya encesa i cala foc a la pipa. Calmosament es planta al mig de la porta i fuma satisfet. Un moment després baixa al pati, se 'l veu anar amunt i avall i per fi desapareix. Una pausa. De sobte se sent xisclar a la BERTA, després entra corrent i el LLARG al seu darrera empaitant-la).

BERTA.—(Cridant al pati, sense ser vista). Fuig! Fuig! déixam estar, carnús!

LLARG.—(Amb la veu alegre i grassa). Berta! Berta!

BERTA.—(Entrant). Au! Pòsat el sac al coll i fum el camp! Au!... A captar, gandul.

LLARG.—(Entrant darrera d'ella i rient). Berta! Com hi ha món... fes-me una abraçada!

BERTA.—Si no em deixes, crido a la mestressa!

LLARG.—Berta, sigues més tractable! A un rodamon, així com no se li nega aculliment, ni pá, ni beure, tampoc se li nega una abraçada.

BERTA.—Jo t'hagués hagut d'acullir!...

LLARG.—Què? No ho hauries fet?

BERTA.—No!

LLARG.—(Acostant-se-li). I per què? Diga-m perque no m'hauries acullit...

BERTA.—No t'acostis!

LLARG.—(Passant-li la mà per la cara). És molt maca la Berta!

BERTA.—Déixa-m estar sinó et vento un cop de cadira!

LLARG.—(Acostant-se-li més). Maca i valenta!

BERTA.—Veig que a tu no t'haurien de dir Llarg de camins, no...

LLARG.—Doncs, com?

BERTA.—Llarg de dits!

LLARG.—Ah! Ah!... Ben batejat... Ho vols veure?... Per fer honor al nom...

BERTA.—(Menassadora). Prova-ho!

LLARG.—Quí sab?

BERTA.—Llarg de dits i de sobrenom... gandulims!...

LLARG.—També em va bé..... Insúta-m... maltracta-m... com tu vulguis, però fes-me un petó... abans de marxar...

BERTA.—Mai!

LLARG.—No cridis, ja me n'has fet un...

BERTA.—Oh que no!...

LLARG.—L'any passat, al graner... te 'n recordes?

BERTA.—Tu a mi sí... a viva forsa... però jo...

LLARG.—No disputem. Quan vulguis ja ho sabs. Deixa-m-hi asseure. (S'asseu).

BERTA.—Quin home! Fins en fer l'amor es mandrós...

LLARG.—En amor es vens estant assentat, com els moros. Mentrestant la dòna escomet ...i s'hi guanya!...

BERTA.—I si no escomet ella?

LLARG.—Cambi de plaça.

BERTA.—Quin amor aquest que muda tant facilment!

LLARG.—De poca durada... que es el mellor.

BERTA.—És així el teu?

LLARG.—No en tinc pas d'altre!

BERTA.—Que ets insolent!

LLARG.—Sóc així, però se m'estima...

BERTA.—I per què?

LLARG.—Perque passo i no torno... (*Se la mira amb malícia. Una pausa*). M'agrades Berta. Amb una doneta com tu m'hi casaria. Em vols?

BERTA.—Ni ganes.

LLARG.—Com tu vulguis. Escolta: quan tots dormtu i brillen les estrelles, què fan la teva mestressa i l'Abel?

BERTA.—Oh, calla! La mestressa pot ser per aquí!

LLARG.—I què?

BERTA.—Tu diràs!

LLARG.—I aon es l'Abel que no se 'l veu?

BERTA.—Al llit.

LLARG.—Encara?... Mireu que es ditxós aquest xicot! I què hi diu, doncs, el Víctor?

BERTA.—Que ho sé jo?

LLARG.—Escolta; no t'ha fet mai l'amor el Víctor?

BERTA.—(*Rient amb malícia*). La criatura! Ni deua saber lo que és.

LLARG.—A la seva edat!...

BERTA.—Com que no es ben bé un home el pobre Víctor...

LLARG.—Què vols dir?

BERTA.—No, no ho es. La naturalesa ho ha volgut així i no hi ha més remei...

LLARG.—(*Ràpit, prenent-la*). No hi pensem. Un petó, Berta!... un bon petó abans d'anar-me'n!

BERTA.—(*Desprenent-se*). No, no!...

LLARG.—Te 'l pendré. Te 'l faré jo!

(*L'empaita i ella volta la taula ensopgant amb una cadira*).

BERTA.—No!... No! Crido!

LLUISA.—(*De dalt*). Berta! Què passa aquí baix?

BERTA.—(*Sorpresa*). La mestressa!

LLARG.—Maleïda sigues!...

BERTA.—No ho vull. Té. (*li fá*). Per un petó no 'm maleeixis.

LLARG.—Gracies... i ara el Llarg es recordarà en bé de tu.

(*Apareix LLUISA, i en son rostre pàl·lit es marca la sevaangoixa*).

BERTA.—(*Així que la veu*). Mestressa... feu venir el manyá. Vinc del jardí i he trobat al Víctor abocat al pou sense prudencia. Ademés el jove Zael diu que el vostre fill sol no es capàs de sortir-se'n.

LLUISA.—Tens raó, Berta. Anirás a buscar-lo dintre un instant... Però que no hi havia el Teó amb ell?

BERTA.—El Teó? L'he vist tot passant, a l'estable, que roncava estirat a la palla...

LLUISA.—Tant que volia treballar!

LLARG.—Salut, mestressa! Després de l'aculliment be em donareu esmorsar... cert?

LLUISA.—Si us voleu esperar un moment, sí.

LLARG.—La feina no m'apressa. Em sobra temps per tot.

LLUISA.—(*Malhumorada*). Feu gala de la vostra ganduleria... i mereixerfau que ningú us tinguéu compassió...

LLARG.—Sempre hi ha ànimes bones, com es ara la vostra. No volgueu el món més dolent de lo que és...

LLUISA.—Us agrada el café i llet amb una torrada?... És la nostra costum...

LLARG.—Tot m'agrada, senyora. No em puc permetre tenir costums propries. Prenc les dels llocs per on passo.

LLUISA.—Dóna-li esmorzar quan estigui bé, Berta.

BERTA.—Ara meteix.

(Li porta una gran tassa i li serveix el cafè i llet. Després li porta una ample llesca de pa del que es torrava vora del foc).

LLARG.—Mil gracies a la mestressa i a la serventa.

BERTA.—Ets un vagabond ben educat!

LLARG.—A l'escola de la carretera.

BERTA.—I tens una sort... no et manca mai bon humor, veig.

LLARG.—Són els aires del camp. Els mals humors els crien les cases... Ep!... mestressa... bé m'hi donareu un gotet de vi al darrera!...

LLUISA.—Vi amb la llet?

LLARG.—En bec amb tot. És una bonà costum. No emprenc la caminada sense un got de vi al ventre.

LLUISA.—Porta-li, Berta.

LLARG.—Ah!... que anirà bé això!

BERTA.—Quí baixa?

LLUISA.—*(Sorpres)*. L'Abel!

(Apareix l'ABEL molt pàl·lit i ullerós).

ABEL.—Bon dia.

LLUISA.—No t'havies d'haver llevat, Abel!

LLARG.—Mira, company, si vols venir estic a punt de marxa...

ABEL.—Bon viatge.

LLUISA.—Berta... vés a fer la feina de dalt.

BERTA.—No volem que vagi a buscar el manyà?

LLUISA.—Quan baixis.

(La BERTA se'n puja a dalt).

LLARG.—Es dir que no vols?... mai més?... s'ha acabat entre nosaltres dos?... L'aucell de bosc s'ha deixat tancar ben aviat a la gabia.

LLUISA.—Volem dir casa nostra?

LLARG.—No; vos meteixa; gabia daurada, gabia bonica on jo estaria molt bé una temporadeta... però tota la vida, no!...

LLUISA.—Pendrás el cafè, Abel?

ABEL.—Oh!... més tart?

LLUISA.—*(Somrient)*. Doncs, quan aneu sol pel món, com ho feu per a apaibagar aquesta xerrameca que sempre us pica a la punta de la llengua?...

LLARG.—Aleshores busco un company. No hi ha res més fàcil de trobar que una mala companyia.

LLUISA.—I per què no una de bona?

LLARG.—Oh!... no!... Amb els bons no s'hi aprèn res... tots són iguals...

LLUISA.—I els dolents?

LLARG.—No n'hi ha cap que no sigui diferent de l'altre...

ABEL.—*(Somrient)*. Parles de lo que no entens ni sabs amb el desembràs més gran del món.

LLARG.—Hum! Perque alguna cosa veies en mi de bò em volies per company en el teu gran projecte... Sabeu?... l'idea de correr l'Europa junts, vagabondejant, va sortir d'ell, senyora, no de mi...

LLUISA.—Però vos feia anys que la corria la carretera...

LLARG.—Ah!... sí!... sense atrevir-me a sortir de la Fransa... però amb ell... Oh... quí m'hauria aturat?...

ABEL.—Era una follia!

LLARG.—Es proposava viure alguns anys amb mi, seguint als orgullosos miserables... els petits reis de la terra que fem vida apart...

LLUISA.—En un moment de desesperació ho podia haver pensat...

LLARG.—Oh... ell ja hi havia posat gust i afició a la nostra vida... oi, Abel?... Ell deia que en volia treure una obra... una gran obra que aleshores ja començava a garbellar...

ABEL.—És cert.

LLARG.—Jo hi creia, Abel, en tu i la teva obra. Em sentia orgullós de ser el teu company... Sentia que tu t'havies d'aprofitar de moltes coses bones que jo tinc i que no sabré fer brillar mai...

ABEL.—Oh!... que veritat que és!

LLARG.—Jo pensava: un dia, amb el teu nom o el d'un altre, viuràs dins d'una acció immortal, per obra i gràcia de l'Abel... i em sentia molt content...

ABEL.—Ja ho sé, Llarg.

LLARG.—Tu m'ho havies promès moltes vegades. Em deies: «et faré viure, et faré viure eternament, Llarg; els elements que formen la teva persona no es perdrán, viurán en la meua obra». Jo de cop no t'entenia i deia: Primer procura viure tu, lo demés ja vindrà!... Te'n recordes?... (*Irònic*). Ja t'has cuidat de viure tu, Abel!

ABEL.—Sí, amic.

LLARG.—Senyora Lluïsa de Morán, l'obra de l'Abel no es farà... i es per culpa vostra que no es farà... Com m'ho podeu pagar això?

LLUISA.—Jo? No us hé de pagar res!

LLARG.—Com responeu! I a l'Abel? Com li pagareu al pobre Abel?

LLUISA.—No vull que li digueu pobre Abel! És més ric que vos... en tot! Sembla que el compadiu com si jo li hagués fet algun mal... Oh!... aquest home!... Qualsevulla diria que vol jutjar les nostres accions... i acusar-nos!... Un miserable vagabond!... Acabeu d'esmorzar aviat i aneu-vos-en... Abel... no l'entretingueis pas, tu... ets massa condescendent amb ell... Desd'ara us dic adeusiau... no us vull veure més!...

(*Desapareix severa per la porta que emmena a dalt*).

LLARG.—Li tinc odi a n'aquesta dòna! M'ha fet mal! Em va separar de tu, l'únic company que he estimat!

ABEL.—Gràcies, Llarg... però...

LLARG.—Sí; li tinc odi. Malehit sigui el dia que vam passar per aquest poble i encara més l'hora que vam entrar en aquesta casa!

ABEL.—Em fas molt dient això!

LLARG.—Ella es pentinava aquí meteix, darrera la porta... hermosa, potser sí... però antipática com una bruixa...

ABEL.—(*Sofrint*). Oh!... no!

LLARG.—Es va alsar, amb la gran cabellera negra, estesa sobre les espatlles, com una reina orgullosa que es digna mirar els seus soldats. Va dir que podiem treballar alguns dies. Més hauria valgut que ens hagués negat l'entrada.

ABEL.—Si que em vols bé!

LLARG.—Totes les mirades van ser pel més jove i hermós!... T'ho juro... no es per dir... sota aquelles mirades el meu company Abel em semblava l'aucellet tremolant vora l'au de presa.

ABEL.—Que ets dolent, Llarg!

LLARG.—Vaja, tonto... que estàs sotmès als capritxos d'una dòna!

ABEL.—Creume, Llarg, es massa alta aquesta dòna perquè tu en puguis parlar dignament.

LLARG.—La passió t'encega. No veus el mal que et fa... Aquí perts la joventut, el dalit, la fè...

ABEL.—En ta vida podràs comprendre la naturalesa dels sentiments que em lliguen amb ella...

LLARG.—Tu ets el qui no comprens, et manca la força... Ja no et mouràs d'aquí... I no faràs res de bò! Amor de matrona, amor de lloba...

ABEL.—I bé... t'ho prego, Llarg... deixa-m estar. Si em fa mal, jo el sofriré.

LLARG.—Brava raó. Si t'estimes, Abel, vina amb mi.

ABEL.—I no!... Quí ets tu qui em vols dirigir? Quí ets, ben mirat? Un vagabond! I què es un vagabond? Un home que viu fòra de les lleis, fòra de tot tracte social... que se 'l rebutja com una escoria. La veritat, no es gaire ventajosa aquesta posició.

LLARG.—(*Resignat*). S'hi ha d'estar acostumat... com jo.

ABEL.—Potser sí. Tu fa anys que vius fòra de la societat... sense preceptes... sense lleis... has rebutjat, a tota l'ambició, a tota afecció... en una paraula, t'has emmotllat per la teva vida... fas bé de viure així.

LLARG.—En aquell país malsà se 'm va posar aquest humor a la vista que no em fugirà mai més... Ah!... company! Vaig veure el món una mica negre a través del vel que se m'havia posat als ulls. Per aclarir-lo penso amb el meu passat, em dono l'absolució alegrament i emprenc la caminada amb més coratge!...

ABEL.—Però... cap aon, Llarg?

LLARG.—Cap a la vellesa i cap a la mort... com tothom.

LLUISA.—(*Apareix i exclama sorpresa*). Què! Encara no sou fòra?

LLARG.—Ara, mestressa.

LLUISA.—Cap al Mig-día... fileu depressa!

LLARG.—S'ha de variar segons les estacions, com les orenetes. (*Pausa. Somrient amb extranya alegria*). Sabeu ara amb que penso més, anant avall?

ABEL.—Amb què?

LLARG.—Amb l'encontrada de Bell-lloc on vaig ser aquesta tardor, abans de la cullida de les pomes. Sempre l'anyoraré. Ah! com me n'he recordat amb aquestes temps de frèt! Allà dalt si que vaig passar uns dies bons!

LLUISA.—Per les pomes?

LLARG.—Sí, durant quinze dies no em calgué demanar res... Allargava la mà a les branques i quan estava satisfet m'ageia dessota la pomera... i m'hi dormia! Allí feia bò!... Estava com un rei! ...Ja ha passat!... no hi fa res... Dintre alguns mesos trobaré les primeres cireres allà baix... (*Pren el sac i se 'l posa al coll*). Amb aquesta... salut!

LLUISA.—Salut!

LLARG.—Ja tinc el sac posat!... En marxa!... Adeu, Abe!... (*Do-*

nant-li la mà). Et deixo entre la boira... aviat vindran les neus... Jo me 'n vaig cap al sol... (*Una pausa breu*). A vos, senyora, no us dono la mà... em podrieu encantar com a l'Abel i aleshores... adeu Llarg!

LLUISA.—Fugireu d'una vegada!

LLARG.—(*A la porta*). Salut a tots dos!... Ah!... escolta Abel: el que morí primer de nosaltres dos que ho fassi saber a l'altre... els morts parlen als vius durant les hores de la nit. Ho farem, Abel?

LLUISA.—No. Jo responc per ell. Ni en mort, ni en vida no voldrà més tractes amb vos.

LLARG.—Què hi dius, Abel?

ABEL.—Anem! T'acompanyo fins al carrer.

LLUISA.—No, Abel!...

ABEL.—(*Vacil·lant*). Senyora...

LLARG.—No vinguis. Obeeix a la teva dama en mort i en vida com el cavaller de la rondalla...

(*Desapareix cap al pati i se 'l veu perdre-s per la carretera entre les cases*).

LLUISA.—Que es insolent!

ABEL.—Igual avui que ahir.

(*De la finestra que dona al pati es sent la veu de la BERTA que crida alegre*.) Adeu Llarg! Et recordaràs de mi?

LLARG.—(*Llunyà sense esser vist*). Adeu Berta!

LLUISA.—(*Frisosa, així que es sent ben sola amb l'ABEL*). Abel meu!

ABEL.—Mon amor! Vida meva!

LLUISA.—(*Neguitosa sentint passos*). La Berta baixa!

BERTA.—Ah! ja es fòra aquell diable! Son la pesta aquests vagabonds!...

LLUISA.—Berta, vés ara a càl manyà i díga-li que vingui desseguida...

BERTA.—Está bé, senyora...

(*Desapareix*).

LLUISA.—Per què t'has llevat, Abel? Has fet una imprudencia.

ABEL.—No em podia estar més al llit; era una tortura. Necessitava baixar aquí amb tu.

LLUISA.—Per Deu... Abel... que et podrien sentir com em tutesges... Però es imprudent lo que acabes de fer. Jo he dit al Víctor que estaves malalt. Havies de passar tot el dia al llit... mentrestant jo hauria procurat asserenar-lo i persuadir-lo... la vella Aneta també li parlarà...

ABEL.—Jo també!

LLUISA.—Tu!... Oh!... no!...

ABEL.—La gelosia del Víctor es la d'un fill que es creu protergat... que sàpiga doncs que tu no m'estimes com a fill!...

LLUISA.—Abel... no sabs lo què dius!

ABEL.—Necessito tenir-te cada nit... tots els dies... sempre... lligada amb la meua existencia...

LLUISA.—Abel!... aquest somni hermós no serà mai possible!... El Víctor...

ABEL.—S'apiadarà de nosaltres...

LLUISA.—Sé coses que tu no sabs!... Es horrorós!... L'odi seria més fort que l'amor... L'odi fa maldats... destrueix... té l'astucia amb ell i el crim!...

ABEL.—M'espantes!

LLUISA.—Es d'espantar. Tot avui que jo tremolo de pensar-li. No goso presentar-me als ulls del meu fill! He estat un moment allà al pou amb ell... i no tinc coratge de tornar-hi més per enganyar-lo... Ell espera que et llevis aquest mig dia o a la tarda... i que fugis...

ABEL.—Esqueixa l'ànima això!...

LLUISA.—Com un punyal que clavés una má traidora.

ABEL.—Ajuda-ns Deu... (*alçant els braços*) o lo que sigues!

LLUISA.—Abel... vesten al llit!... Diré que has provat de llevar-te i que les forces t'han mancat; pàl·lit i abatut, com un home que es sent ferit de sobte, diré, se n'ha hagut d'entornar al llit...

ABEL.—Sí.

LLUISA.—Desseguida, abans no vingués ell. Tinc por... com dos núvols prenyats de tempesta xocarieu, Abel!...

ABEL.—Jo em deixaria matar abans que trencar la pell del vostre fill!...

LLUISA.—Vés... corre... allítat... Que passi el dia d'avui... l'avui es sempre el dia mortal, l'enemic que s'ha de vencer... demà potser brillarà una estela en el nostre cel...

ABEL.—Voldria que una llarga malaltia em postrés al llit... em retingués al teu costat... que em vegessis a les portes de la mort... El Víctor vindria al capsal del meu llit un dia i altre dia i apiadant-se del meu mal acabaria per estimar-me. I jo li diria: Víctor... la teva mare i jo ens estimem... I si el Víctor fos encara rencuniós que vingués la mort en els teus braços...

LLUISA.—(*Amb emoció, aprop d'ell*). Tota teva!... Abel!... Separada o no de tu... tota teva!...

ABEL.—Creu, Lluisa, que l'home no comença a viure fins que es sent fondre als braços d'una dona!

LLUISA.—Abel... mai te m'havies dirigit pel meu nom! Què es dolç en la teva boca! Torna-m a dir Lluisa!

ABEL.—Lluisa!... Lluisa meva!

LLUISA.—Abel i Lluisa!... Oh!... que és dolç!...

(*L'ANNETA travessa el pati i passa vora la porta, en direcció al jardí, sense ser vista d'ells*).

ABEL.—Lluisa meva!

LLUISA.—La teva Lluisa!... Si ho pogués ser!... Però l'has sentida ben teva, per fi... ben teva, aquesta nit?...

ABEL.—Tota!... sí!... cos i esperit en foc... tota meva!...

LLUISA.—Aquesta nit hauria dat deu anys de la meva vida per donar-me a tu, verge, per a oferir-te la flor de la meva joventut. No sé com una dona pot donar-se impura i joiosa a l'home que estima!...

ABEL.—Lluisa!... Em sembla que acabo de neixer avui, que veig la llum per primera vegada... però amb tot el seny i sentits de l'home...

LLUISA.—Escolta, una cosa vull de tu... un jurament abans no te 'n vagis!...

ABEL.—Demana.

LLUISA.—Tremolo de dir-t'ho, Abel: si un dia passava una desgràcia... si un dia perdía el Víctor... Oh!...

ABEL.—Digues!

LLUISA.—Quan jo et demani, siguis allà on siguis, gloriós o no...

vindrás aquí, al meu costat... al meu cor... a pendre el lloc del meu fill?

ABEL.—Ho juro!

LLUISA.—(*Inquieta*). Em vull tranquilisar. T'ho he de dir... Aquesta nit he tingut un somni... vull que ho sapigues... Havia perdut el Víctor... no sé com... Havia desaparecut per sempre més... I jo no estava trista perquè et tenia a tu davant... La teva imatge esborrava la seva... Es horrorós!... Al desvetllar-me m'he avergonyit de mi meteixa... Mes per què? Havia estat sense la meva voluntat... no governem pas els nostres somnis segons el nostre desig... Com aturar la imaginació enfebrada?...

ANNETA.—(*Apareixent al replà, davant de la porta*). On teniu el Víctor que no es al jardí?

LLUISA.—(*Sorpresa*). Com! No es al jardí?

ANNETA.—No... ara en vinc...

LLUISA.—Ho heu mirat bé?

ANNETA.—No es pas tant gran que no es vegi d'un cop d'ull... Em creia que era aquí... Té el barret a la vora del pou...

LLUISA.—Ah!... deu ser a la botiga... darrera la granja buscant alguna eina... Aneu a veurè...

ANNETA.—(*Anant-se'n*). Veiam si el trobo sol...

LLUISA.—(*Inquieta*). Per favor, Abel... no tentis més al diable!

ABEL.—Penso... que havent de fer el sacrifici... com més aviat mellor...

LLUISA.—Oh... no, Abel!... No hauries de parlar així!... Sempre hi ha una darrera hora per pendre una resolució desesperada... Abans hi hem de posar totes les nostres forces i medis.

ABEL.—I quan no s'hi pot més?

LLUISA.—Quan no s'hi pot més... la fatalitat, amb el gran dolor, porta el consol de l'irresponsabilitat.

ABEL.—Una hora, un dia més... què hi fa?... No sents que ara i sempre aprop i lluny, seré teu... sols teu?

LLUISA.—I jo teva!... Vivint d'esma, de recorts teus... amb el buit al cor...

ABEL.—Siguem coratjosos aquest moment. Quédats tranquils i joiosa... amb la seguretat que la meua vida serà plena de tu!

ANNETA.—(*Presentant-se a la porta*). No hi es pas a la granja el Víctor.

LLUISA.—On deu ser, doncs?

ABEL.—A càl manyà, potser.

LLUISA.—No ho crec. Hi ha la Berta... Allà als coberts... a les màquines de batre... ho heu mirat?

ANNETA.—No, senyora.

LLUISA.—Ja el trobaré jo... Abel... per darrera vegada, vés dalt i allitat... t'ho prego!... t'ho prego!...

(*Desapareix*).

ANNETA.—I tu ja et trobes bé?

ABEL.—No gaire, Annetta...

ANNETA.—Pobre Abel!... No hi ha més remei!... Pensa que havia de venir aquesta hora!... I no t'acobardeixis!...

ABEL.—Annetta... quan parlem al Víctor digueu-li tot... que ens estimem... que ens volem. Ell no ho sospita això... La seva gelosia es una altra...

ANNETA.—Oh!... boig!... No sabs lo que et dius!... Et podria ser mare!... I en quan al Víctor...

LLUISA.—(*Cridant de fóra, la veu llunyana*). Víctor! Víctor! Víctor!

ANNETA.—Es veu que el troba... Deixa-m anar a veure.

ABEL.—No... Annetta... escolteu...

ANNETA.—Què vols?

BERTA.—(*Presentant-se a la porta amb el manyá ZAEL, un home de mitja edat, amb pantalons blaus i gec de cotó negre; està molt pàl·lit i magre. Es queda al replá un xic enfora*). Aquí teniu el manyá per fi... Per què crida la mestressa allà fóra?

ANNETA.—Busca el Víctor que no el trobem enlloc...

ABEL.—Jo em creia que era amb vosaltres...

BERTA.—Però si es al jardí... Tot el matí que no es mou del pou... Veniu, Zael...

ANNETA.—(*Seguint-los*). No hi és pas. És estrany!

LLUISA.—(*La veu més lluny, inquieta*). Víctor! Víctor!...

ABEL.—Com ressona clara la seva veu!... (*Una pausa. Dona una mirada al voltant de tota l'habitació, amb pressentida anyorança*). Potser demá... potser demá passat... adieu tot!... i per sempre!...

(*Va a la tauleta de nit pren un retrat amagat entre papers, el besa i se 'n puja a la seva habitació. Una gran pausa. De sobte, ràpidament entra BERTA pàl·lida i tremolosa cridant amb la veu fosca: Abel! Abel!... i es dirigeix a la porta que puja a dall desapareixent. La porta queda oberta. Una pausa. Es veu passar l'ANNETA pel pati, cap al carrer*).

ANNETA.—Socors!... Una desgracia!... Socors!...

BERTA.—(*Baixant seguida de l'ABEL que està amb una gran excitació nerviosa*). No!... No trobo res! No hi veig! Tremolo com la fulla a l'arbre!

ABEL.—Quina desgracia!... Vols dir que no el treuran viu?

BERTA.—No sabem a quina hora hi ha caigut!...

ABEL.—(*De sobte, amb horror*). I si s'hi hagués tirat?

BERTA.—Oh!... calla! És horrorós! Deu meu!...

(*Desapareixen. Al replá es troben amb un home que venia tot astorat*).

L'HOME.—I com diable ha passat això?

ABEL.—(*Nerviós*). No ho sabem. Potser no ho sabrem mai! Veniu a veure si ens podeu ajudar!...

(*Pausa. Un home, una dona, un parell o tres de criatures de diferent edat travessen el pati cap al jardí*).

LA DÒNA.—Es el noi de la senyora Morán o l'estranger?

L'HOME.—No sé res jo... He sentit cridar: una desgracia!... a càla viuda Morán!...

LA DÒNA.—Es al pou... al jardí...

(*Desapareixen. Ara l'un, ara l'altre van passant alguns homes i dones i criatures. Alguns s'acosten a guaitar la casa, no veient ningú se 'n tornen. Entra Teó amb els ulls mig closos*).

TEÓ.—Bò!... Què serà això? Una desgracia!

(*Es queda plantat estúpidament al mig de l'escena*).

UN HOME.—(*De la porta estant*). On es la desgracia? M'han dit que era aquí. Què ha passat? (Teó se 'l mira estúpidament i alça

les espatlles sense respondre. L'home diu:) On és? No ho sabs? *(I veient que no li respònd se 'n va pel costat del pati).*
TEÓ.—*(Sombre, prova de cantar).*

M'han prèrs l'amor del meu cor,
m'han robat la meua vida...

(Es senten veus, mormolls i trepig. Entren BERTA i ANNETA).

ANNETA.—Oh!... Deu meu! Deu meu!... I la senyora ho sab?

BERTA.—S'ha desmaiada abans...

UNA VEU.—*(A fòra).* Poc a poc al pujar l'escala!

ALTRA VEU.—*(A fòra).* Deixeu fer a l'Abel!

(Apareix un grupu d'homes, dònes i criatures a la porta.

Els de davant porten a LLUISA desmaiada en llurs braços).

UN HOME.—*(Dels que la porten).* Que la deixem aquí o la portem a dalt?

ABEL.—Aquí baix.

UNA DÒNA.—Al lit.

UNA ALTRA.—Esperem que torni en sí.

(La posen en una cadira i la sostenen).

ANNETA.—No la priveu de l'aire!

BERTA.—*(A l'ABEL).* Què li fem?

ABEL.—Res absolutament! Son a buscar el metge.

UNA DÒNA.—Que hermosa així hi tot!

UNA ALTRA.—Una reial dama!

TEÓ.—*(A un dels homes que portaven a LLUISA).* El Víctor!... al pou?... mort?...

L'HOME.—Crec que ha topat contra una roca i s'ha badat el cap...

UNA DÒNA.—*(A una altra).* L'aigua era roja, per damunt...

LLUISA.—*(Com si ho hagués sentit, fa un estremiment nerviós de tot el seu cos, obre els ulls esgarriats i amb les dents closes fa un crit de).* El meu fill!

(Clou els ulls i la testa li penja com morta. Tothom queda esglaiat. Després amb els ulls busca a l'ABEL i murmura suplicanta:) No em deixis, Abel!

ACTE QUART

La tardor següent a Vilarnó, gran propietat de Lluisa. Una sala en la part alta de la masia on son les habitacions de senyoria. Al fons una finestra que dona al camp. D'ella es domina una ampla i llarga costa descendent, tota conresada i la part baixa que l'atravessa un xaragall vorejat de salzers i de piats que comencen a reverdir després de la sega. Fruite-rars i horta al llarg de la vall, alegreant el paisatge. Més enllà remonta de nou la costa fins a senyalar la línia de l'horitzó proper, retallada pels negres boscos. A la dreta, en primer terme, la porta que condueix a la planta baixa i en segon terme la de la cuina. A l'esquerra dues portes que son els dormitoris. En mig d'elles una llar de foc senzilla. Entre les portes de la dreta, un armari, dins del mur. Tot en aquesta habitació es senzill, mobles, objectes; les parets blanques, amb socols cendra. S'hi troba a mancar l'aire de família que es respira a les cases habitades llarg temps per una meteixa gent; un ambient de tristesa i soletat plana pels camps i per la casa; l'isolament de la montanya, el perfum humit dels boscos s'han filtrat en les persones que hi viuen. Vora la llar una taula amb un tapet i un gerro de flors que es passen. Cadires rústiques. Cap quadro. Cap al fons, aprop de la finestra, una tauleta de treball de l'Abel amb papers esbarriats, llibres, tnter, etc. Un gerro amb plantes i flors de bosc com: romani, espígol, llaurer que comensen a esfullar-se. Un llibre obert, a mig llegir, al damunt de la taula.

Hora avançada d'una tarda tempestuosa de tardor. Es sent brumolar el vent per les montanyes i la remor del boscos veïns. De lluny en lluny un trò profund. Per la finestra oberta es veu el cel vert-fosc, prenyat de núvols.

BERTA.—(*Vora de la finestra*). L'horitzó es cobreix... Aquest temps anuncia una tempestat i ells no venen.

(*Es sent cridar amb veu amable i suau que es va acostant*.) Berta! Berta!... (*Es Lisa que entra tot seguit per la porta de la dreta, venint dets baixos. És una doneta jova, rossa, fina com una nena. Vesteix una faldilla curta de color vermellenc i un cos negre, llis. Les mànegues retrossades. Bòtes altes i rústiques. Va pentinada de fresc, els cabells humits, tirats endarrera, el monyo baix. Porta un llas blau al cap. Es alegre i joguina*).

BERTA.—(*Al sentir-la*). Què hi ha, Lisa?

LISA.—Res, Berta, que pujo amb tu.

BERTA.—Què vols?

LISA.—Quasi m'ha agafat por a baix, tota sola.

BERTA.—Tindrem tempestat?

LISA.—Oh!... sí! Sembla que el vent s'emporti els boscos! Pel forat de la xemaneia diries que hi ballen els dimonis.

BERTA.—Que ets poruga, Lisa?

LISA.—No... però un temps així m'hi fa tornar, ja ho veus. Vina, Berta; ens estarem a baix, a la vora del foc.

BERTA.—No; el teu marit no tardarà a venir.

LISA.—Massa que tarda ja!

BERTA.—I la mestressa i l'Abel?

LISA.—Oh!... Qui sab on son! Ells sempre van lluny!

BERTA.—Sí; sempre van per aquests boscos, cap a les altes montanyes...

LISA.—L'altre dia van tenir l'humorada d'anar a Montmoia a peu... Mireu que es tenir coratge!

BERTA.—Però avui, amb aquest temps, estic inquieta. Que la tempestat no esclati fins que ells siguin aquí!

LISA.—(*Somrient*). Esclatarà quan serà l'hora!

BERTA.—I s'enfosqueix depressa...

LISA.—M'espanta una tempestat aquí dalt tan sois!

BERTA.—Si passava una desgracia en aquest desert!

LISA.—Ja ho pots dir. (*Una pausa i sospirant*). Es ben trista la vida a Vilarnó! Es estrany que la senyora hagi volgut estar-s-hi tant de temps!

BERTA.—Aquí oblida la desgracia.

LISA.—I a l'hivern també hi sereu aquí?

BERTA.—Oh, no! Ja n'hi ha prou! De la primavera que hi som i ja hem entrat a la tardor. Abans de començar l'hivern fugirem.

LISA.—Deu meu! I que trist tornarà a ser això! (*Pausa*). Als primers mesos d'haver pujat aquí se'm va morir la sogra. Jo no podia viure d'anyorament. Anyorava el pare i la mare... el poble i les amigues... les tardes del diumenge al ball... perquè era una noia molt alegre, jo, Berta; en tenia molts d'amics i d'amigues!

BERTA.—Es comprèn que t'anyoressis tant, així!

LISA.—I encara m'anyoro. Jo no he nascut per viure a Vilarnó. Això va bé per la mestressa i l'Abel que son tristos de mena. Jo em penjaré al coll del Remí i li diré: «Anem-se'n de Vilarnó; es massa trist... jo m'hi moriria. I tornarem al poble i els diumenges anirem junts al ball...»

(Es senten els esquellincs i bruels de les vaques que entren a la masia).

BERTA.—Sents? El teu sogre...

LISA.—(Alegre). Ja era hora! Adeu, Berta. Ara ja tinc companyia.

BERTA.—Gràcies! No fugis tant depressa, si et plau!

LA VEU DEL VELL.—(Cridant baix a l'escala). Eh, Lisa!... Ets aquí dalt, Liseta?

LISA.—Sí, pare.

BERTA.—No te 'n vagis, Lisa. Fem-lo pujar. (Corrent joiosa cap a la porta i desapareixent). Ei! Pare Viardot! Ei! Pugeu! Pugeu!

(Una pausa. Es sent una ratxada de vent i els bruels de les vaques).

LISA.—Com bruelen aquestes besties! Senten la tempestat!

(Una pausa. LISA s'acosta a la finestra. Apareix el pare Viardot amb la Berta que el té prèms pel braç. És un home sec, alt, robust. Abundosos cabells no del tot blancs, mans nueses, ulls molt vius. Vesteix de pagès, amb roba de treball. Un barret de feltre descolorit li penja sobre els ulls. La pipa a la boca. Tot afeitat. Abans d'entrar se 'ls sent discutir alegre i sorollosament a l'escala).

LISA.—Què teniu? Ja us baralleu els dos enamorats?

VIARDOT.—Oh, aquesta rata penada, que no em deixa! Què vols, esquiol mansò? Què flaires, llebra casolana? No porto res; ja s'ha acabat l'estiu, que els marges pasten.

BERTA.—No em poseu més noms de bestia, ho sentiu? Sols vull que em digueu quin temps farà.

VIARDOT.—El que el bon Deu voldrà.

BERTA.—Això ja ho sabia... fòra bromes!

VIARDOT.—Sense bromes no hi há pluja.

BERTA.—No! No! Per favor!... sabeu? la mestressa i l'Abel encara no han vingut.

VIARDOT.—Potser están molt bé allà on son.

BERTA.—Vos rieu i jo noestic tranquila amb aquest temps... La turbonada els atraparà pel camí.

LISA.—Potser no, Berta.

BERTA.—Se 'n van sempre tant lluny!

VIARDOT.—No sempre, noia.

BERTA.—Què voleu dir?

VIARDOT.—Ets tu la que sempre t'estàs quieta dins de casa... I veus?... si tothom ho fes així no se sabria rès pel món. Ara, com hi ha tanta gent que branda... comprèn la meva enamorada per què no es fa rès al món que no se sàpiga?

BERTA.—(Seriosa). No més comprenc que son molt dolent i mal pensat.

VIARDOT.—I tu, noia, quan una cosa se 't presenta als ulls massa fosca o estranya, que te 'n pots estar de pensar-hi en bé o en mal?

BERTA.—Cert que ningú es amo d'autrar el seu pensament... però de la llengua sí, en som amos!

VIARDOT.—No; jo no vull pas dir mal; jo la planyo la mestressa. La veig trista, matant les hores vora del xaragall, com en altre temps la dòna d'aigua. Ja es diu bé: aigua corrent cura l'anyorament.

BERTA.—Quí es la dòna d'aigua?

VIARDOT.—No n'has sentit parlar a Vilarnó?

LISA.—Què sab ella?

BERTA.—Conteu-m-ho.

VIARDOT.—Era una boja que plorava el seu amant, dia i nit, vora les fonts i els xaragalls d'aquests encontorns. Se li atribuïen malefícis que feien sofrir a pastors i carboners...

BERTA.—I què més?

VIARDOT.—Re, més. Un dematí d'hivern la van trobar surant a mig de l'estany... nua, blanca, com un lliri obert dins de l'aigua gelada...

BERTA.—(*Impacienta*). Però conteu-ho bé!... pel començament... de com va perdre el seu amant...

(*Una ratxada de vent tempestuós fa brandar les portes i les finestres*).

LISA.—(*Anant a la finestra*). Uf!... Jesús! Quin temps!

VIARDOT.—L'oratge s'acosta!

BERTA.—(*Pensativa*). La pobra dòna d'aigua! I per què li diuen aquest nom?

LISA.—(*Cridant joiosa, a la finestra, de cara al camp, agitant un bras*). Aquestes son hores de plegar, Remí? Ho aprofites massa, tant meteix!

REMÍ.—(*De fòra*). Baixa que m'ajudarás! Entrarem el fenc abans no ploqui!

LISA.—Tot seguit, Remí. (*Anant-se'n cap a la porta*). Anem, pare, que ja ha arribat el tardá! Veniu que ens ajudareu. Está a punt de ploure. Adeu, Berta!

BERTA.—Adeu!... Vaig a encendre el llum. Ja no s'hi veu gota aquí dins...

(*Es dirigeix a la cuina. El vell encén la pipa*).

VIARDOT.—(*Amb el lluquet encès*). Vols que entri a donarte llum?

BERTA.—(*A fòra*). No; gracies. (*Una pausa. Sortint amb el quinqué encès que posa damunt la taula*). Bona nit. Conteu-me lo de la dòna d'aigua...

VIARDOT.—Deixa estar; no val la pena. Tu, si no fossis tant esquerpa, em podríes contar coses...

BERTA.—Jo! Què voleu que us conti?

VIARDOT.—Moltes coses... de l'estranger i la senyora.

BERTA.—Quines coses, pare Viardot?

VIARDOT.—Ah! Llises dels òits com una anguila! Tu que ho deus haver vist tot!... Per què no em vols aclarir aquest misteri?

BERTA.—(*Nerviosa*). Però de quin misteri parreu?

VIARDOT.—De l'Abel i la mestressa.

BERTA.—No hi veig cap misteri; l'inventeu vos el misteri!

VIARDOT.—(*Acostant-se a n'ella*). Jo els he vist... una tarda, al bosc... Ell tenia el cap a la falda d'ella... Ella plorava...

BERTA.—(*Imposant-se*). Calleu. Què sabeu vos? Fantasies vostres!

LISA.—(*De fòra, fent un crit joios*). Espavilat, Berta! La mestressa i l'Abel acaben d'arribar.

VIARDOT.—(*Desapareixent contrariat al sentir la LISA, i menaçant mig seriós*). Ja veurás el dia que t'atrapí sola pel bosc! Ja et faré cantar per força allí.

BERTA.—(*Acostant-se a la porta*). On son, Lisa?

LISA.—(*De fòra*). Dessota el tell del pati, assentats en el pedris.

BERTA.—Deuen reposar un instant. No baixo. Vull encendre el foc que comença a fer frescor...

LISA.—(*La veu llunyana*). Adeu!...

(BERTA desapareix cap a la cuina. Pausa. Torna amb un brassat de llenya petita i troncs i es posa a encendre el foc, ajupida. Després l'aviva amb el vent focs. Una pausa. Es sent un lleu trepig; BERTA, sense moures de la seva posició, es gira. Entren ABEL i LLUISA. Ella està pàl·lida i decaiguda com una malalta; ell agitat i nerviós).

ABEL.—(*Al moment que entren*). Bona idea, Berta, la d'encendre el foc amb aqueix mal temps!

BERTA.—I encara us heu aturat al pati!... (*Alsant-se i anant ràpida cap a la LLUISA*). Però que té la mestressa? Està molt pàl·lida!... Que no es troba bé?

ABEL.—No gaire, Berta...

BERTA.—Què teniu, senyora? Digueu-me... què us puc fer?

LLUISA.—No rès.

BERTA.—Fa estona que us trobeu malament? Per què heu vingut tant tart, Abel? Què té?

(LLUISA es deixa caure abatuda en una cadira).

ABEL.—No t'inquietis, Berta. No necessita més que tranquil·litat i repòs...

LLUISA.—(*Sospirant*). Tranquil·litat!... Repòs!...

BERTA.—M'heu dat un espant... m'ha fet un mal el cor!... Ja em creia que havia passat una desgràcia...

LLUISA.—(*Sobressaltada*). No parlis de desgràcia, Berta. Sempre tens aquesta paraula a la boca!

BERTA.—Jo, senyora?

LLUISA.—Qui parla de la desgràcia, la crida!

BERTA.—Dispenseu.

ABEL.—Oh! la superstició us té presa!

LLUISA.—Berta... Abel... Deixeu-me estar un moment... Vaig a la meva cambra. Us prego que no em digueu rès. Si m'adormís no em desperteu en tota la nit! Em fóra tant bò un són ben llarg i profund! Fa tantes nits que no puc dormir.

BERTA.—Viviu massa fixada, senyora...

L'LUISA.—Bona nit. I tu dorm tranquil, Abel.

ABEL.—De tot cor us ho desitjo, també. Penseu que el món es dels vius i no dels morts.

LLUISA.—(*Anánt-se'n lentament, amb dolor*). Es d'uns i altres... Els que se'n van no ens abandonen mai del tot.

(*Desapareix. BERTA després de reflexionar un instant es dirigeix a la cambra d'ella*).

ABEL.—On vas, Berta? Aturat!

BERTA.—Vaig a ajudar-la a despullar-se.

ABEL.—No hi vagis.

BERTA.—Per què?

ABEL.—Aviva el foc que tinc molt fret!

BERTA.—Jo també... estic glassada, avui. I no es pas el temps...

(*Tot enraonant BERTA aviva la flama. ABEL s'asseu a tã vora del foc trist i decaigut. Se sent el trò i la tempesta que s'apropa; el vent bramola pels boscos*). Deu meu! quin mal oratge! (*Pausa*). Pobra mestressa! Has vist com s'ha amargit en poc temps? Què té avui?

(BERTA parla ajupida a la vora del foc. ABEL està callat i

trist. De sobte, amb una ratxada de vent, acompanyat de llamps i trons l'oratge esclata amb tota sa força).

ABEL.—(Dirigint-se a la finestra). Oh! Per fi esclata!

BERTA.—Si us arriba a trobar a fóra, Abel! (L'ABEL davant de la finestra, il·luminat pels llamps contempla la tempestat que va creixent i l'aire esbulla sos cabells. La BERTA ha deixat el foc. La flama ja molt viva, tenyeix de color rogenc les parets, els mobles, les cares d'ells). On heu anat que heu tardat tant?

ABEL.—Ens hem perdut pel camí.

BERTA.—(Somrient). Ets un mal guia, Abel, per aquestes muntanyes.

ABEL.—Al veure que se 'ns feia fosc al bosc, la por de perdre'ns ens ha fet perdre.

BERTA.—(Somrient). Sovint es així... la por ens pert. (La tempesta creix. La BERTA s'acosta a n'ell). Si tardeu un quart més!

ABEL.—Sembla que el món s'hagi de anegar!

BERTA.—Anem aprop del foc, Abel. Vina! No dius que tens fret? Per què no tanques la finestra? (ABEL com d'esma, tanca la finestra i baixa a la vora del foc. BERTA tanca la porta de l'escala). Aquesta porta també!... tot ben tancat!... Oh! Jesús! Com creix la tormenta! (Una pausa. BERTA segueix parlant, assentant-se aprop d'ell). Que estás callat! Per què no parles?... Què té la mestressa?

ABEL.—Rès... l'haver-nos perdut de camí... i la tempestat... Ja sabs quan excitable es, Berta!

BERTA.—Potser m'enganyes. Però què vols que t'hi digui jo, Abel? (Pausa). Et crec i no et crec.

ABEL.—Què són aquests misteris?

BERTA.—El misteri sou vosaltres!... Tu i ella... la senyora. I jo pateixo de no veure-hi clar. Sí, jo Abel!... Perque us estimo! Què desitgeu? Què us manca? No ho teniu tot, ara? Què voleu més per ser ditxosos? Ah!... jo m'hi perdo!

ABEL.—No t'hi perts, Berta!

BERTA.—Sígam franc d'una vegada: què us fa patir?

ABEL.—Sents la tempesta a fóra com si volgués destruir el món? Així meteix en el cor d'ella...

BERTA.—Per què estava inat pàl·lida i tremolosa i plena, d'esgarri-fança?... I tu tampoc estás serè!... Dígam què teniu? Què hi há?

ABEL.—Berta! Berta!... Què vols que et digui? Ets per ventura cega, tu? No has vist tot lo que jo et pugui dir?

BERTA.—Hi ha en vosaltres no sé què d'ocult, molt trist, que se us marca a la cara... Sembla que us trobeu davant d'una desgracia i la volgueu amagar...

ABEL.—Oh, si! Una gran desgracia!

BERTA.—Què? Deu meu! Què es?

ABEL.—No!... No t'ho puc dir, Berta!

BERTA.—Digues, digues... et farà bé. Que ella no ens senti. (S'alsa i s'acosta a la porta mirant si está ben tancada. ABEL queda abatut, amb el cap baix). Parla, digues... no et deixis abatre.

ABEL.—Es absurde això... es absurde!... i el mal que fa!

BERTA.—Què?

ABEL.—Poden passar coses horribles! Quan l'esperit s'enterbo-

leix de tal manera en una persona no es poden preveure més que grans mals per ella i pels qui la volten!...

BERTA.—Cálmate, Abel. Conta, dígam... us ha passat quelcom aquesta tarda?

ABEL.—Ens hem perdut al bosc... La nit empesa per la tempestat ha caigut sobre la terra abans d'hora. No sabem on anem... avançarem d'esma... Ella, penjada del meu braç, sospirava amb pena. Jo li sentia batre els polsos... a cada pas tenia un surf... respirava com si li manqués aire... i de tant pàl·lida semblava morta...

BERTA.—Oh, pobra!

ABEL.—De sobte, se 'm queda als braços erta, freda, davant de l'estany... El llamp feia brillar les seves aigües verdes... l'atmosfera era pesant i asfixiadora... Tot això ha ajudat a excitar-la... (Pausa) Per tot arreu veia el seu fill. Es creia sentir-lo dins de l'aigua... i cridava: Fill meu! Fill meu!... com una folla. (Pausa). Jo ho sentia de temps! L'idea del seu fill la persegueix! D'ensà de la seva mort no és la mateixa!... Oh!... aquesta mort la volta, la volta a tota hora... no se 'n pot deslliurar...

BERTA.—Anem-se'n aviat d'aquí! Aquestes soledats, lluny de distreure-la, li han fet mal.

ABEL.—La soletat es un remei que no tothom pot resistir. (ABEL calla sorprès. Una pausa). Calla! Es remou dins del llit! Que no m'hagi sentit, Berta!

BERTA.—Ara veig que sou ben desventurats!

ABEL.—Vé cap aquí! Déixam amb ella, Berta! Ves-te'n baix, amb els masovers...

BERTA.—Vols dir?

ABEL.—Dèixa-ns sols... La seva ànima necessita esbargir-se i jo vull encoratjar-la. Vés i dispensa, vés, corre!...

BERTA.—(Anant-se'n). Adeu!... Que tot sigui per bé!

(Tot seguit apareix LLUISA coberta amb una pelegrina. Està molt pàl·lida).

ABEL.—On vas, si estàs malalta, Lluisa?

LLUISA.—(Assentant-se). Vinc a parlar-te, Abel. Escolta-m amb serenitat...

ABEL.—(Amorós). Parla. Vols que sigui a la teva falda, com allà baix? Com un noi?

LLUISA.—No... separats... per tenir més coratge... (Tremolosa i excitada). Jo desitjo la teva felicitat!... Et voldria plenament ditxós... Renunciaria a tot per que en l'avenir...

ABEL.—Quina extranya inquietut hi ha en la teva mirada!

LLUISA.—(Excitada). Si no et poses serè, Abel, es inútil...

ABEL.—Ets tu la que no estàs serena!

LLUISA.—Sí, molt, molt... Ja veuràs... Però tu em fas por!

ABEL.—Por... per què?

LLUISA.—Per lo que et tinc de dir. Escolta: no has pensat mai en tornar al teu país?

ABEL.—No.

LLUISA.—Doncs hi has de pensar, ara.

ABEL.—Per què?

LLUISA.—Perque es necessari que hi tornis. Estarem molt més tranquils tots dos...

ABEL.—No em sorprend gens, avui, que em diguis això.

LLUISA.—Comprens que ens hem de esperar? Que fa massa temps que vivim sense goig i sense alegria?

ABEL.—I no poden tornar el goig i l'alegria?

LLUISA.—Oh! L'alegria! La bona, la franca alegria, si jo pogués donar-te-la, Abel!

ABEL.—Siguessis prou forta per oblidar el passat!

LLUISA.—No puc. No hi pot res la meva voluntat. Tu també ets feble...

ABEL.—Tu m'hi fas tornar... Jo, en un instant de passió, oblidaria totes les nostres penes.

LLUISA.—La passió jo no puc sentir-la ni donar-la, ja.

ABEL.—(Dubtant). Oh! No, Lluisa! Es ben cert, això?

LLUISA.—Per la meva ànima, Abel! La meva carn no vibra... El meu cos es mort per la passió! Als primers temps, quan me llensava als teus braços, carn i esperit, afogadament, volien fondres en tu... en la vida! Impossible!... El meu plor d'allavors no era de goig, com tu creies. El meu estrement no era fill del plaer, que no sentia!...

ABEL.—Es horrible!

LLUISA.—Sols una nit jo t'he sentit com a home! Amb una sola nit de passió vam matar la pura, la gran afectació nostra!

ABEL.—No es cert! No pot ser! Això són follies teves!

LLUISA.—No! Mai més! Impossibile! És monstruós lo que hem fet tu i jo... monstruós! Vetaquí perque mai més serem ditxosos, Abel!

ABEL.—El dia que logris asserenar-te.

LLUISA.—No. L'alegria de la nostra afecció no tornarà mai més!

ABEL.—Passaran les teves angoixes amb el temps... L'amor nostre esdevindrà més apacible...

LLUISA.—Sempre i mai, Abel!

ABEL.—Què vols dir?

LLUISA.—L'amor que tu vols, mai!... L'amor al teu recort, es l'únic que em tornarà l'alegria!

ABEL.—I l'amor veritable, la possessió, també...

LLUISA.—Calla, Abel! Em repugna aquesta idea com un incest!...

(Pausa). Ja es pel teu bé que et prego que te 'n vagis. Jo t'he dat tot lo que et podia donar de bò... El meu recort seguirà fen-te bé, la meva presencia pot fer-te mal!

ABEL.—No em pots fer cap mal, tu.

LLUISA.—Ves-te'n pel que tu em fas a mí, Abel!

ABEL.—Jo! a tu?

LLUISA.—Al meu repòs... en el fons de la meva ànima!

ABEL.—Què desitja, que li manca a la teva ànima?

LLUISA.—Viure en pau amb el recort de meu fill!

ABEL.—A la fi! Aquesta es la paraula... la clau de tot!

LLUISA.—Es per ell que no vivim alegres, Abel! Es ell qui ens tortura!

ABEL.—Oblídal tot lo que cal humanament, t'ho demano per lo més sagrat, Lluisa!

LLUISA.—Jo, per ell, que es lo més sagrat, et demano que te 'n vagis!

ABEL.—Fa temps que t'observo, que llegeixo en tu, com en un llibre, tot lo que et passa... Lo d'aquesta tarda mateixa... es absurde... mancat de tot sentit!... Per Deu!... Una dòna ins-

truïda com tu, que veu tant clara la vida, no les hauria de sentir aquesta mena de supersticions...

LLUISA.—No són supersticions! Em sento el cor oprimat per una mà de ferro!... La mà del Víctor!...

ABEL.—Em fas pena, Lluisa! Sembles un d'aquests sers pobres d'esperit i ignorants...

LLUISA.—Tots som iguals davant de lo sobrenatural. Tu no hi creus; ets massa orgullós... Jo sento, més que mai, les creencies dels meus pares...

ABEL.—Supersticions i atavismes de raça, Lluisa!

LLUISA.—Vull viure sols pel bé de l'ànima del meu fill!

ABEL.—El bon Víctor!... No creus en la justícia de Deu? Deu li ha fet ja tot el bé que es mereixia la seva ànima.

LLUISA.—(*Sospirant*). Ah! tu pots viure tranquil perquè no tens el meu dubte que em mata!...

ABEL.—De quin dubte parles? Diques! Quin dubte?

LLUISA.—Vesten, Abel! Viu ditxós lluny de mi!...

ABEL.—Quin secret m'amagues, Lluisa?

LLUISA.—Vulles ignorar-lo sempre... sempre... el meu secret!

ABEL.—(*Imposant-se*). Per les nostres vides, Lluisa! No hi ha d'haver res d'ocult entre tu i jo!... Vull que parlis!... Parla!

LLUISA.—Parlaré... però... te n'anirás!

ABEL.—Si el secret m'hi obliga, sí!

LLUISA.—(*Tremolosa, lentament i contenint un plor*). El Víctor... no hi has pensat mai com va morir, el pobre Víctor?...

ABEL.—(*Alsant les espatlles, atuit*). Oh!... Deu! Com?

LLUISA.—(*Amb la veu ofegada*). Voluntariament, Abel...

ABEL.—(*Amb un crit*). Oh, no! Quí ho sabria això? Va ser una desgracia! Res més que una desgracia!

LLUISA.—(*Cridant*). No! No!

ABEL.—Es una follia teva!

LLUISA.—(*Fixa la mirada en el buit, lentament*). Vivíem engegats amb el nostre amor... i ell moria abandonat, el pobre fill meu!...

ABEL.—No! No! S'hauria sabut!... És la teva imaginació!... Va ser una desgracia!

LLUISA.—T'ho demano per ell!... Ves-te'n, Abel! Després del pecat, l'expiació... (*Se'n va lenta, la veu rogallosa, contenint un plor*). Per la pau del mort...

ABEL.—(*Mirant vagament, amb l'esguard ple d'angoixa vers on ella ha desaparegut*). Sigui... doncs... per la pau dels vius... per la teva pau.

ACTE QUINT

A la casa Morán. La mateixa habitació dels primers actes. Un dia clar de tardor, a mitja tarda. La porta del fons està oberta, i al pati, banyat de pal·lida llum, es veuen geure els gossos. Algunes parelles de coloms voleien de la teulada de la granja al cobert de l'esquerra. Una gran calma plana sobre les coses. L'aire sembla encantat. Es sent, venint de l'altra banda de carretera, el soroll d'una màquina de batre i cants dels treballadors. De lluny en lluny es veu passar algú per la carretera.

Un mosso, al pati, vora del cobert, ascla llenya. Va en cos de camisa i esclops. Al seu costat té un banquet rústic i una serra. ABEL es dins del menjador, assentat vora la taula amb papers, ploma i tinter, però no escriu. Té un llibre nou

al seu davant. Té el cap apoiat a la mà i mira al buit amb fonda tristesa. BERTA surt de la cambra baixa, vestida molt bé i netament, i es dirigeix al replà a parlar amb el mosso.

BERTA.—No asclis més, Justí. La mestressa té moit mal de cap. Hi ha prou soroll amb aquesta màquina de batre que no ha parat en tota la tarda.

EL MOSSO.—Es la de càl Royer. Plegarán a l'hora de berenar que tenen la granja molt fosca.

BERTA.—Plega tu, també...

EL MOSSO.—I què faré?

BERTA.—Vés al jardí a cavar per les plantacions d'hivern.

(BERTA entra al menjador i es dirigeix a la cuina. ABEL segueix abstret i no la veu; ella se ' mira un instant i desapareix. EL MOSSO retira al fons del cobert les seves eines i la llenya tallada i se 'n va per la dreta, travessant el pati calmament, cantant).

Una dama de Burdeus
s'ha prendat d'un mariner...

Tra-la, tra-lera!...

Mariner, bon mariner,
jo us daré amor i diner.

(Una bona pausa. ABEL sembla vacil·lar per pendre una determinació).

ABEL.—(Per sí, de sobte; alçant-se). No vull escriure a ningú! No soc ja mort pels d'allà baix?

BERTA.—(Apareixent, sol·lícita). Deies alguna cosa, Abel?

ABEL.—(Tornant-se a assentar, novament abstret). No.

BERTA.—M'ha semblat sentir-te parlar...

(ABEL no respòn. BERTA s'acosta a la taula, amorosa i no sabent com parlar-li. Pausa breu).

ABEL.—(Neguitós). Què vols?

BERTA.—Res, Abel... et veig malament... parles sol... (ABEL calla; ella torbada pren el llibre de la taula i diu, obrint-lo): Aquest es el llibre que vas rebre ahir?

ABEL.—Sí.

BERTA.—(Fullejant-lo troba el retrat de l'autor a la primera plana i diu sorpresa): Es potser aquest el teu amic?

ABEL.—Sí, l'autor qui me l'envia.

BERTA.—Que es jove! No té més anys que tu, oi?

ABEL.—Es més jove que jo.

BERTA.—Quin cabell més ondejat? Deu ser hermós!... Es blanc o moreno? Em sembla que ha de ser moreno com tu...

ABEL.—(Somrient). Sí.

BERTA.—He endevinat, eh? I quina mirada!

ABEL.—Porta a la mirada la bellesa del triomf. (Agafa un periòdic i li dona). Aquí el tens també! Es el meteix! Tothom parla d'ell!

BERTA.—(Mirant-se'l amb atenció). No está tant bé aquí.

ABEL.—(Com per sí). Tenia raó quan em deia: els forts son els que es queden i triomfen.

BERTA.—Et sab greu, ara, haver deixat el teu país? (Una pausa. L'ABEL no respòn, més la pregunta de BERTA l'ha inquietat). Entórna-te-n'hi enlloc d'anar-te'n a París.

ABEL.—(Enèrgic com despertant del seu fixament). Ara que tothom ha fet el seu camí? Ja es tart. Em faria vergonya!

BERTA.—Ets molt jove, Abel, i els joves avui esteu sense esperança i demà tot el món us sembla vostre.

LLUISA.—(*Surt de la cambra baixa i es dirigeix al pis superior. Està molt pàl·lida i emocionada, quasi malalta. Porta a la mà un rotllo de papers*). L'Abel que no perdi més temps si vol pendre comiat del mestre... i tu puja, Berta.

BERTA.—No us trobeu mellor, senyora?

LUISA.—Sí, un pòc mellor...

(*Desapareix*).

BERTA.—Sents lo que et diu? Vés a despedir-te, Abel. Què dirà el senyor Labre?

ABEL.—Res m'importa res avui, Berta.

BERTA.—Deu meu! Que pòc coratge tens.

ABEL.—Sí, em sento abatut...

BERTA.—(*Acostant-se-li i passant-li, amorosa la mà pels cabells, li mormola a cau d'orella:*)

Les follies han passat,
el cor és plè de tristesa.
Ha passat l'estiu ardent,
el camp es mort i fa pena.
L'estiu ardent tornarà
però les follies...

ABEL.—No! Calla!

BERTA.—(*Somrient*). Es una cançó vella...

ABEL.—No me la diguis!

LLUISA.—(*Del pis superior, crida*). Berta!

BERTA.—Maneu, senyora.

LLUISA.—Puja el nostre saquet de viatge!

BERTA.—(*Que veu a l'ABEL amb el cap entre ses mans ocultant els ulls plorosos, li diu amb compassió alçant-li el cap*): Abel... per què ets així?

ABEL.—(*Apartant-la suaument*). Deixa... deixa.

BERTA.—No he vist cap home tan nen ni cap nen tant home!

(*Desapareix cap a la cambra baixa. L'ABEL s'alça, es posa el barret i se'n va lentament, amb una gran tristesa, cap a l'esquerra, en direcció al jardí. Pausa breu. Baixa LLUISA*).

LLUISA.—(*Així que surt*). No oblidis pas, Abel... (*No veient-lo calla, sorpresa. Dona després una mirada als papers de la taula*). Berta... ha escrit a algú l'Abel?

BERTA.—(*De dins*). Que jo sàpiga, no, senyora. (*Apareix a la porta*). Jo no el trobo enlloc aquest saquet de viatge...

LLUISA.—El buscaré jo. Vés a dalt, endressa la roba i baixa la maleta.

(*BERTA es dirigeix al pis superior i LLUISA a la cambra baixa. Pausa breu. A la carretera, avançant cap al pati, apareix el LLARG DE CAMINS amb unes botes altes, una capa francesa vella i un barret gris nou. Porta un bastó a la mà. No se li veuen alforges de cap mena. LLUISA, al sortir de la cambra, veu venir un home i no el coneix*).

LLARG.—(*Del pati, cridant, havent vist a LLUISA*). Salut, mestressa! Passant he vingut a veure si el meu Abel encara es viu... (*Avança i puja al replà on s'atura*). Ni entro tampoc...

LLUISA.—(*Fondament contrariada per la seva presència*). On aneu, ara, vos? Heu acabat tots els drets amb l'Abel. Deixeu-nos tranquils!

LLARG.—No més vull veure a l'Abel en salut i fujo...

LLUISA.—(*Amb estranya fermesa*). L'Abel no es aquí!

LLARG.—(*Ràpidament, inquiet*). On és?

LLUISA.—(*Vacil·lant*). Fòra... al seu país, desde ahir...

LLARG.—Desde ahir? Fòra? (*Una pausa breu*). I esteu segura que no li ha passat una desgràcia?

LLUISA.—(*Tremolant*). Segura... Per què?

LLARG.—Ahir dieu que va fugir?

LLUISA.—Sí, ahir...

LLARG.—Ah! Ja es això meteix, ja!

LLUISA.—Què es... *això meteix*?...

LLARG.—Res... un gran sotrac al cor que m'ha despertat aquesta nit... i el primer pensament l'Abel... fixo l'Abel! Potser es un avís, he pensat... I no m'he pogut retenir, sent tant aprop, he vingut a veure...

LLUISA.—On erau?

LLARG.—A Montbard, a dotze kilomentres d'aquí... camí de Suïssa, per la carretera reial.

LLUISA.—(*Tremolosa, fingint serenitat*). I perque heu vingut, doncs?

LLARG.—Per veure si havia passat cap mal a l'Abel. No us dic que he sentit un sotrac al cor?

LLUISA.—Que sou farsant!

LLARG.—Ignorem molt més que no sabém...

LLUISA.—(*Neguitosa*). I vos cap a Suïssa, heu dit que aneu?

LLARG.—Tot dret.

LLUISA.—A peu, així?

LLARG.—(*Sornaguer*). Si vos no maneu al contrari...

LLUISA.—(*Lluminosa. De sobte*). Prou... voleu anar-hi amb el ferrocarril, i demà meteix hi sereu?

LLARG.—Esteu de broma!

LLUISA.—(*Agitada*). No... va de veres, si em prometeu fugir ara meteix... sense aturar-vos al poble, sense atormentar-me amb recorts penosos...

LLARG.—(*Vacil·lant*). Comprès... comprès. La cosa ha acabat potser malament entre vos i l'Abel? Em pagueu el viatge?

LLUISA.—Un bitllet de cent francs si preneu el tren d'aquesta nit a Montbard meteix!

LLARG.—Xambó!

LLUISA.—(*Dirigint-se a la cambra baixa*). Us heu estimat molt a l'Abel i us ho vull agrair... (*Desapareix. Pausa breu. El LLARG es queda somrient i dubtant. Ella torna i li dona el bitllet*). Paraula es paraula... Ara fugiu desseguida! No podeu perdre temps.

LLARG.—(*Sorprès*). La paraula m'hi obliga... però aquí hi ha algun engany, mestressa.

LLUISA.—(*Rápida*). Porteu el diner si no voleu fugir!

LLARG.—(*Anant-se'n*). No!... no! Per cent francs em deixo enganyar de bona gana!... Fujo a l'instant! (*Al pati, brandant el bitllet a la mà, alegantment*). A la vostra salut!

(*Desapareix mentres BERTA baixa penosament amb una gran maleta. LLUISA està agitada, intranquils, mirant com el LLARG fuig. BERTA mira cap al pati i el coneix*).

BERTA.—Què hi ha? No es el Llarg aquell?

LLUISA.—Sí, en mal hora!

BERTA.—Què volia? On va?

LLUISA.—He lograt fer-lo fugir enganyant-lo. Li he dit que l'Abel era a Espanya...

BERTA.—I si es troben pel carrer?

LLUISA.—Oh!... no sé lo que passaria si es vegessin! Tota tremolo encara! No li diem res a l'Abel... Pot tant aquest Llarg sobre ell!... Sembla que el persegueixi.

BERTA.—Talment! On anava, ara? Què volia? No para mai, doncs, aquest home?

(Porta la maleta al costat dret, vora l'armari, l'obre i s'acosta per arranjar l'interior).

LLUISA.—Per què ha anat a venir?... No pensavem en res... ben tranquils esperavem l'hora... *(Una pausa. LLUISA està agitada. Veient com la BERTA, arranja la maleta i acostant-li el saquet de viatge que al sortir ha posat en una cadira, diu:)* Deixa lloc pels llibres de dalt, Berta, així, amb aquest saquet de més a més, s'ho podrà emportar tot...

BERTA.—Els llibres també podriau enviar-los-hi una vegada fos a París.

LLUISA.—No es mal pensament. Es cert. Ja has ben plegat la roba blanca?

BERTA.—Tota està com cal. Hi cab ben justa.

(LLUISA s'asseu aprop del seu llit, apesurada. BERTA, tot arrançant la roba, se la mira amb compassió).

LLUISA.—Havia d'arribar aquest moment.

BERTA.—Sí, tart o d'hora.

LLUISA.—Sí, Berta, sí! *(Una pausa).* Ara tu, no hauries de deixar-me sola.

BERTA.—No penso pas deixar-vos.

LLUISA.—Fa tants anys que ets a casa! Has vist tants canvis i penes! Comprends per què voldria que no m'abandonessis?

BERTA.—Sí, senyora.

(Una pausa. BERTA ha tancat la maleta i s'alça).

LLUISA.—Has pensat algun cop en casar-te?

BERTA.—Quina es la noia que no ha pensat en casar-se?

LLUISA.—Si vols seguir el meu consell, no et casis.

BERTA.—No em faig il·lusions... Tinc alguns anys, no soc hermosa, no tinc dot... *(Una pausa. Silenci trist).* Sobre la taula poso la clau de la maleta. Hem de pensar en donar-la a l'Abel.

LLUISA.—Berta, si algun cop m'has judicat malament, creient coses dolentes de mi...

BERTA.—Jo? Mai! Per què?

LLUISA.—No em vull disculpar, noo! Per l'Abel s'ha esgarriat la meva vida a l'edat que no ens han de dominar les passions. Es la meva falta; jo l'expiaré... —

BERTA.—Oh! que trista estareu d'aquí en avant!

LLUISA.—Tot lo que es noble, encara que trist, porta una alegria i una serenitat que tothom no pot coneixer... Veus? la meva consciència, que tant m'ha torturat, calla i s'acquieta a mida que s'acosta l'hora. Em sento ja tota ennobida i purificada.

(Es veu venir a l'ABEL al pati).

BERTA.—Mireu-lo, ja es aquí l'Abel...

LLUISA.—*(Veient-lo entrar).* T'has despedit del mestre, ja?

ABEL.—Sí.

LLUISA.—Berta, no perdem temps. El Teó no m'inspira confiança, podria mancar l'hora. Mellor que el vagis a buscar tu meiteixa...

BERTA.—Ara desseguida?

LLUISA.—Sí.

BERTA.—Hi vaig, doncs, corrent.

(*Desapareix pel fons. ABEL mira els papers que té sobre la taula en prent alguns, els dobla i se 'ls posa a la cartera*).

LLUISA.—(*Prenent la clau de la maleta*). Té, no oblidis la clau... (*Ell la pren sense dir res*). Els llibres he pensat enviar-te'ls un cop siguis a París.

ABEL.—M'es igual.

LLUISA.—Coratge, Abel!

ABEL.—Gracies, Lluisa, en tindrè.

LLUISA.—Que no et vegi feble a tu que ets fort!

ABEL.—Tothom ho creu així. Sempre se m'ha dit «ets fort»... i jo penso: els forts cauen.

LLUISA.—Oh, no! Fins en les teves febleses hi ha forsa!

ABEL.—Tu ets la serena i l'admirable! Sols les dones us feu grans amb els torments d'amor! Us sobrepugeu a vosaltres mateixes en resistir dolors i sacrificis.

LLUISA.—Pobres de nosaltres! La voluntat es el secret de la força... aquesta voluntat que tu tens!

ABEL.—Jo la tenia, Lluisa, una voluntat i una ambició. Ara, no; tu em deixes amb les meves soles forces... i jo les he perdudes amb tu!

LLUISA.—A mi no em perts. Jo t'estimaré i et guiaré com mai, lluny de tu. A les hores de repòs, em sentiràs aprop teu. en els teus pensaments. Coneixeràs un goig mellor que el meu besar i les meves abraçades...

ABEL.—(*Amb la veu ronca, descompost*). No ho diguis... Se 'm fa un nus a la gorja i m'ofego de sentir-te! Es un dolor!... un malestar físic insoportable!...

LLUISA.—Es un moment! Resisteix! I després viuràs alegre, Abel! Et farà un gran bé! Et sentiràs sempre tant estimat!...

ABEL.—(*Amb duresa*). Si tant m'estimes perquè m'allunyes de tu?

LLUISA.—Encara et manca comprendre això? Tot el meu amor es perdrà! Tu no em sabràs estimar com jo vull... oh, no!... Em tindràs odi!

ABEL.—Lluisa!

LLUISA.—Sí, sí; reïncor i odi, en lloc d'amor!

ABEL.—Més viat em faré insensible a l'amor i a l'odi... insensible a tot.

LLUISA.—Llènsa-t afogadament a la vida i recobraràs el teu coratge!

ABEL.—Manca l'encís que li trobava abans.

LLUISA.—Viu per la teva fè! Fes valer la teva força allà baix, entre els teus, abans no et passi la joventut! El sol de la victòria apareix cada dia per un home diferent. No deixis passar el teu dia.

ABEL.—El meu dia es ben post!

LLUISA.—Allà baix, al teu país, t'espera la lluita i el triomf. Tor-na-hi, Abel. Creu a una dona qui t'estima.

ABEL.—Jo estimo la lluita i allí tothom fuig de la lluita per brillar. Darrera d'una falsa gloria perden el tremp de l'ànima

o prostitueixen el seu geni. No! No! Pel triomf digne cal una lluita feréstega i llarga que allà baix no em sento capàs de sostenir!

LLUISA.—No hi fa res. Torna a la teva terra. És la manera de salvar-te. (ABEL *assentant-se en una cadira, deixa caure el cap sobre la taula, entre sos brassos*). No estiguis tant trist! T'emportes el cor d'una dòna que no més ha viscut per tu. I jo noestic trista... jo, sense fill ni família, que no més tinc la companyia d'aquesta pobra Berta! (Una pausa. LLUISA *continúa*). Tu ets jove. Passarán alguns anys i serás un home gloriós; amors i amistats naixerán al teu entorn, omplint-te de ditxa. (Una pausa). La teva vida serà rica com la naturalesa meteixa. I sigues crudel com ella! Si el meu recort et fa mal, oblídam! Vull el sacrifici sencer pel bé teu! No pensis en mi... què em fa? Aquí sempre hi haurá aquesta dòna que s'ha després d'ella meteixa per a viure dels teus recorts. (Una pausa. Ella, *vehementa en son coratge dolorós, li pren el cap i fita sos ulls en els d'ell*). Vina, vull besar per derrer cop el teu front hermós! Aquestes venes blaves per on corren els teus pensaments! Aquets ulls resplendents de dolcesa i de forsa! Jo et beneixo per sempre!

ABEL.—Oh! quin mal!

LLUISA.—Ja s'acosta l'hora darrera. Adeu, Abel! Com més la teva vida sigui plena jo més seré ditxosa. La meva ánima es donará tota a tu. Per tu serà lo que la teva Lluisa té de més pur, de mellor!...

ABEL.—No em parlis més!... Quin mal em fan els teus somnis! T'enganyes tu, o estás prou serena, per voler-me enganyar a mi sol? No em vulguis enganyar! Que em fa ja deixar el cor a trossos en el combat? Tu has jugat amb la meva vida; has sigut una força que jo no he pogut resistir! Has estat el misteri on l'home es pert! (Una pausa. *Suplicant*). Recull el teu Abel, per caritat, si te l'estimes! Em perdré sense tu! Els altres han vist la meva força, jo sento la meva feblesa!... Tu sola em pots salvar...

LLUISA.—Et cal una dòna jova, Abel, que no estigui ferida pels dolors! Amb ella sentirás totes les joies de l'amor. Cerca-la! Viu ditxós amb ella! Cerca la voluntat de la vida! Cerca un cor jove que canti! Una dòna que pugui ser la mare dels teus fills! Jo no l'envejaré, jo pregaré per la vostra ditxa! Jo m'acontento amb ser la guía dels teus somnis. Tu em trobarás en els moments d'inspiració, despresa del fang del món, en el meu medi d'amor i de llum... em sentirás com me llenso vers tu, en una folla abraçada, a fecundar la teva ánima... (ABEL *queda absort escoltant-la. Está com un il·luminat. Ella li diu* :) Què penses, Abel?

(*Trencant el seu estat entusiasmàtic arriben el TEÓ i la BERTA que se 'ls veu venir pel pati*).

TEÓ.—(De l'escala, *barbotejant*). Hi ha temps, Berta. Hi ha sobra de temps. Bones tardes a tots! Veritat que hi ha sobra de temps, Abel?

BERTA.—T'haguessim hagut d'esperar a tu!

TEÓ.—No hauria pas mancat. Jo no m'hauria despedit de l'Abel? Quí ho diu? (Se li acosta i li pōsa la mà a l'espatlla; se 'l mira somrient). Pobre minyó! Ja es una trista cosa deixar el

cor aquí i anar-se'n amb la pobra màquina del cos, soleta!
Ah! vetaquí la caixa d'un instrument sense cordes!... Una carcassa! He!... He!... Ho sé per experiència. Es una trista cosa...

LLUISA.—Teó, t'ho prego, deixa a l'Abel tranquil. Despedeix-te d'ell formalment...

TEÓ.—Espereu... formalment; dues paraules: jo també, a les Colònies, hi vaig deixar el meu cor. Em creia morir pel viatge. La mar em cridava, en les nits de calma, i em somreia amb el clar de lluna... Em deia: «amb mi reposaràs per sempre!...» Però jo vaig fer el sórt... He! He! S'ha de saber fer el sórt quan cal...

BERTA.—Acaba l'història.

TEÓ.—Ja està acabada. Vaig arribar al port content. Eh? quin final! No el desitjo pitjor a l'Abel... ni mellor! Arribar al port content!. Veritat que es una gran cosa?

ABEL.—Has parlat bé, Teó. Gràcies pel desig. Ara, vés, que es fa tart.

TEÓ.—Algún dia, també, la sabiesa parla per boca de l'ase. Vens amb mi o no, Abel?

ABEL.—Passa al davant que jo vinc al moment.

(Teó es carrega la maleta i trontolla).

BERTA.—El vi t'acaba de pendre la força, Teó!

TEÓ.—Vetaquí una altra de bona per 'Abel! Val més que et fassi trontollar el vi que una dona. El vi, si altra cosa no, et fa ben dormir...

BERTA.—I caure!

TEÓ.—He! He! Aquesta es la meva!

Tu em fas caure?

A jaure!

(Desapareix, vacil·lant, amb la maleta al coll. Una pausa. Un silenci trist).

LLUISA.—Marxa fort i serè, Abel...

ABEL.—Fort i serè, no t'espantis!

LLUISA.—Por es lo que em fas. Estàs tant pàl·lit!... I tot tremoles...

ABEL.—És un instant... Em deixes fer un petó, Berta?

BERTA.—Si tu vols... Serà un bon recort teu. (ABEL la besa i ella també. Emocionada se 'n va a la cambra baixa). No puc més... Que Deu et guardi, Abel!

LLUISA.—(Després d'una pausa). Què penses?

ABEL.—Recordes aquella súplica que va ferme el Llarg de camins al pendre comiat per sempre més de mi?

LLUISA.—(Tremolosa). No parlis d'aquest home!

ABEL.—«El primer que mori que ho fassi saber a t'altre...» Ho farem tu i jo, Lluisa?

LLUISA.—No parlis de morir; ens tornarem a veure encara...

(Es sent un rogall ofegat).

ABEL.—Què es?

LLUISA.—La Berta que plora...

ABEL.—(Frenètic, anant-se'n). Adeu!

LLUISA.—Abel... perque em deixes amb aquesta fredor?

ABEL.—(Neguítós).. Tot jo cremo...

LLUISA.—(En un sospir llarg). La meva ànima agonitza com la teva!

ABEL.—Sense cap esperança, Lluisa?

LLUISA.—(*Lenta i baix*). La d'acubar la vida en pau!

ABEL.—(*Acostant-se-li frenètic. En veu baixa*). No. En amor... en un instant de suprem... d'infinít amor? Vols?

LLUISA.—(*Pál·lida i tremolosa*). Morir, Abel!

ABEL.—(*Acostant-se més i més*). Sí, dolça fóra la mort!

LLUISA.—(*Amb la veu amb prou feines perceptible*). Dolça, la mort?

ABEL.—(*Prenent-la en un geste d'amor i de dolor*). La dolça, la bona, la serena mort!...

LLUISA.—(*Dominada, joiosa*). Sí, sí!

ABEL.—(*Besant-li els llabris i prenent-la pel coll*). Vida meva!

LLUISA.—(*De sobte, espantada*). Em matarás sense rencor?

ABEL.—(*Deixant-la ràpid*). Per què ho dius?

LLUISA.—Em matarás per amor... sense... sense gens de rencor?

ABEL.—(*Baix i profund*). Per amor!

LLUISA.—(*Ferma, però pál·lida i tremolosa*). Doncs, siga!

(*Al pati es sent lladrar fortament un gos. Apareix el LLARG DE CAMINS radiant. Branda el bastó tot menassant a gos*).

LLARG.—Al diable, tu, gos de ric fart! No sabeu lladrar més que als pobres!

(*Avança amb el bastó alt a la mà. ABEL queda fonament sorprès, lentament sembla que es deixondi d'un mal somni i prengui idea de la realitat. LLUISA es gira esfereïda així que el sent*).

LLUISA.—Quí vé? A fóra, vos! Lluny! (*Pren a l'ABEL gelosa i poruga com si temés que li prenguin*). Lluny d'aquí! Berta! Berta!

LLARG.—M'heu enganyat, mestressa! Sé que l'Abel es aquí! (*Avançant i veient a l'ABEL*). Com va miñyó? M'havia dit que eres a Espanya, la dama!

LLUISA.—No te l'escoltis, Abel! (*A BERTA que apareix plorosa i sorpresa*). Berta! Tanca la porta en clau, que no entri aquest home!

(*LLUISA segueix retenint a l'ABEL*).

LLARG.—Ni ganes d'entrar! No us el vinc a pendre, gata gelosa!

ABEL.—(*Cominós*). Bon Llarg! D'on vens? Com has tornat a pensar en mi, després?...

LLARG.—El cor em deia que corries un perill...

(*A una senyal de LLUISA, BERTA anava a tancar la porta*).

ABEL.—No tanquis, Berta!

LLUISA.—Abel... per què no vols?

ABEL.—No.

LLARG.—Ara va bé que comences a ser tu!...

ABEL.—El cor t'ha dit que jo corria un perill?

LLARG.—Sí... era a Montbard... no m'he pogut retenir...

LLUISA.—(*Temerosa*). Per què li parles, Abel?

ABEL.—I on vas ara, Llarg?

LLARG.—Cap a Suïssa... Ja no m'espanta el fret! Vaig ben calçat i abrigat!... I no puc patir gana! (*Amb insotència, senyalant-la*). Em protegeix la senyora!

LLUISA.—No parlis més amb ell, Abel! Tanquem-li la porta i no te 'n vagis avui... Temo que et seguirá... et persegueix.

BERTA.—No te 'n vagis... Abel!...

ABEL.—(*De sobte, amb una gran alegria*). Em voldries amb tu, Llarg?

LLUISA.—(*Amb un crit*). Què dius, Abel!

BERTA.—Que ets boig?

ABEL.—Em vols?

LLARG.—(Irònic). Si la mestressa ho vol...

LLUISA.—Sens com se 'n burla, Abel? Jo t'ho demano... t'ho manoo... no hi vagis!

ABEL.—Tu m'abandones, dòna folla i poruga! Què t'importa ara ja on vaig? (Al LLARG). Si em vols vinc amb tu...

LLARG.—(Amb entusiasme). Me 'n vaig cap a la Suïssa, ben calçat i abrigat, sense por de les tempestats d'hivern!

ABEL.—Tu em salves!... Amb tu allà on vulguis!... Sense por de les tempestats! (Corrent cap al LLARG). Amb tu, bon Llarg!

LLUISA.—Abel! Vina! Quédat amb mi! No vagis a perdre-t!

LLARG.—Anem! No en voldrás tantes de dones!...

LLUISA.—Vina! Abel! Fill meu!

LLARG.—(Al patí fugint amb l'ABEL). He triomfat, mestressa, he triomfat!

LLUISA.—(Desesperada). Corre! Vés! Que torni! Que es salvi! Berta, pren-lo de les urpes del Llarg!

BERTA.—Vos en teniu la culpa!

(BERTA desapareix pel fons corrent. LLUISA sola, febrosa, va amunt i avall de l'habitació).

LLUISA.—El Llarg me 'l pren! El Llarg me 'l pren! Ha estat més fort que jo!... (Una pausa). Adeu al passat!... Una altra llum em guia!... Torna, Abel! La vida es dels vius. Els morts són el no re, la vida es dels qui viuen!...

(Es queda amb els colzes apoiats a la taula, la cara enfonsada entre les mans, mirant al buit. Gran pausa).

BERTA.—(Que vé depressa i esbufegant, adolorida). Ja li podeu dar el gran adeu!

LLUISA.—(Febrosa). No torna?

BERTA.—No.

LLUISA.—(Abatuda). L'has cridat?... Li has dit que era jo qui...

BERTA.—Inutil tot... He anat fins a l'Església... Ells ja pujaven la costa a gran pas... Al ser a dalt al planell m'han fet els adeus amb la mà alçada... i han desaparegut...

LLUISA.—(Que l'escollava amb angoixa mortal, de sobte, nerviosament, tota ella transfigurada, encesa, vibrant d'odi, s'alça brandant la destra cap on han marxat i diu ronca :) Maleïts siguin els teus passos!

(Vacil·la un instant i es deixa caure en una cadira. BERTA es queda muda respirant penosament, astorada).

Joan Puig i Ferrer

Aquesta obra va representar-se per primera vegada en el «Teatre Novetats» de Barcelona, la nit del 25 de Novembre del 1908, en el primer any d'actuarhi la «Nova Empresa de Teatre Català» sota la direcció artística de D. Adrià Gual.

UN LLIBRE ABSOLUTAMENT IN-
DISPENSABLE ALS AFICIONATS

Catàleg d'Obres Teatral Catalanes

4.000 títols entre drames, comèdies, sainets, diàlegs,
monòlegs i sarsueles. Teatre d'infants i el més extens

REPERTORI SENSE DONE

A cada obra es detalla el nombre de personatges, homes i dones; si es
escrita en vers o prosa; si és còmica o dramàtica

**Vegeu les seccions
que conté el Catàleg**

-
- Obres en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
 - Obres líriques en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
 - Obres en un acte, amb una o més dones.
 - Obres líriques en un acte, amb una o més dones.
 - Obres en dos, tres o més actes, sense dones.
 - Obres líriques en dos, tres o més actes, sense dones.
 - Obres en un acte, sense dones.
 - Obres líriques en un acte, sense dones.
 - Monòlegs per a home.
 - Monòlegs per a dona.
 - Teatre d'infants en un o més actes.
 - Monòlegs per a nois.
 - Monòlegs per a noies.

Un volum d'unes 150 pàgines, 2 pessetes!

Els qui vulguin rebre'l per correu, hauran d'afegir 0'40 ptes. per al fran-
queig certificat

Llibreria i Arxiu Teatral Millà

Carrer de Sant Pau, 21

BARCELONA